

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Diplomski rad

**„Margaret Thatcher i Falklandski rat; jugoslavenska perspektiva i
hladnoratovski kontekst“**

Mentor: prof. Tvrтко Jakovina, dr.sc.

Studentica: Sara Škrobo

Ak. godina: 2014./2015.

Datum obrane: 1.4.2015.

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Historiografija, metodologija i izvori.....	2
3.	Margaret Thatcher i thatcherizam.....	4
3.1.	Počeci.....	4
3.2.	Prvi mandat.....	8
3.3.	Thatcherizam.....	10
3.4.	Drugi i treći mandat i odlazak.....	11
4.	Vanjska politika.....	14
4.1.	Hladni rat i detant.....	14
4.2.	Velika Britanija i SAD.....	18
5.	Falklandski rat.....	22
5.1.	Međunarodna situacija prije sukoba.....	24
5.2.	Povijest sukoba i pregovori do rata.....	26
5.3.	Početak rata i pregovori.....	31
5.4.	Američka „shuttle“ diplomacija.....	34
5.5.	Eskalacija i kraj rata.....	38
5.6.	Argentinska perspektiva.....	44
6.	Jugoslavenska perspektiva.....	48
6.1.	Međunarodni položaj i diplomatski odnosi sa zaraćenim stranama.....	48
6.2.	Jugoslavenski tisak o Thatcher i ratu za Falkande.....	54
7.	Zaključak.....	59
8.	Bibliografija i izvori.....	64
9.	Prilozi.....	70

1. Uvod

„Bivša britanska premijerka Margaret Thatcher obilježila je jednu eru, usmjerila budućnost britanske ekonomije, bila je jedan od najznačajnijih svjetskih vođa za vrijeme Hladnog rata, i otvorila put ženama u politici diljem svijeta. Bez obzira na njene uspjehe i propuste, značajno je obilježila drugu polovicu 20. stoljeća (...)“, pisao je *Jutarnji list*¹ 8. travnja 2013., povodom premijerkine smrti.

Nisu ju svi hvalili. Dok su pripreme za veliki posljednji ispraćaj bile u tijeku, ulice Londona vrvile su masama koje su oduševljeno skandirale konačnom odlasku „Željezne lady“. Na zgradama ispisani natpisi sadržaja „Rot in hell, Maggie Thatcher“² i „Ding dong the witch is dead“³ pokupili su medijsku pažnju i zauzeli nekoliko minuta dnevnih vijesti po cijelome svijetu.

Thatcher je najveću popularnost stekla nakon britanske pobjede u Falklandskom ratu 1982. godine. Falklandsko otočje, ili *Las Malvinas* na španjolskom, je skupina otoka u Južnom Atlantiku, blizu argentinske obale. Manje provokacije i sukobi između Velike Britanije i Argentine trajali su od vremena kada je Argentina stekla neovisnost od Španjolske početkom 19. stoljeća i počela zahtijevati vlast nad Otocima. Argentinske vlasti na čelu sa diktatorom Leopoldom Galterijem izvršile su invaziju na otočje 2. travnja 1982. Britanci su, iznenađeni argentinskim zauzimanjem njihovog teritorija, odgovorili kontranapadom u svibnju. Konačno, „Britanci su putovali 8000 milja na jug kako bi obranili zemlju za koju većina engleskih učenika nikada nije ni čula“⁴, piše Jonathan Blitzer u *The Nation*. Kritičari Margaret Thatcher tvrde da je premijerka iskoristila Falklandski sukob kako bi dobila na popularnosti u zemlji, skrenula pozornost svojih birača s problema na unutarnjem planu i osvojila drugi mandat. Argentinska je strana, prema većini tumačenja, imala slične ciljeve – iznimno nepopularna vojna diktatura generala Galtierija planirala je povratkom Falklandskog otočja ujediniti Argentinu i osigurati svoj ostanak na vlasti.⁵

Postavlja se pitanje kakvu su ulogu, ako ikakvu, u ovom sukobu imali sami Falklandski otoci i što je rat značio za britansku, a što za argentinsku stranu? Kakvo mjesto ovaj rat zauzima u

¹ Augustin PALOKAJ, „Umrla Margaret Thatcher“ u *Jutarnji list*, 8.4.2013.

² „Truni u paklu, Maggie Thatcher“, iz: J. CHAPMAN, M. SEAMARK, C. GREENWOOD, L. OSBORNE, J. REILLY, „The flames of hatred: 30 years of loathing for Baroness Thatcher explodes in celebrations of her death. Will funeral now be targeted?“ u *Daily Mail*, 9.4.2013.

³Ibid.

⁴ Jonathan BLITZER, „No Man Is an Island“ u *The Nation*, 1/2013

⁵ Ibid.

kontekstu politike i ideologije Hladnoga rata? Preispitat ću tvrdnje o tome kako je Thatcher krenula u rat da bi osvojila još jedan mandat, a Galtieri da bi ostvario „argentinske teritorijalne ambicije“⁶, prema britanskom tumačenju. Da bih to postigla, potrebno je najprije analizirati položaj Velike Britanije u međunarodnom ozračju, unutarnju i vanjsku politiku Margaret Thatcher, te položaj zemlje unutar zapadnoga bloka, tj. odnos sa Sjedinjenim Državama. Moja pretpostavka jeste da je Falklandski rat bio rezultat niza nesporazuma između dvaju strana i različitih tumačenja povijesti spora koji seže još u 19. stoljeće. Godine 1982. Argentina više nije mogla čekati da se dogodi diplomatsko rješenje, a Velika Britanija nije si mogla dopustiti politiku popuštanja; štoviše, hladnoratovsko ozračje koje je tada vladalo nije dopuštalo popuštanje. Stoga je potrebno uzeti u obzir unutarnjopolitičku i vanjskopolitičku situaciju Velike Britanije i Argentine, klimu Hladnoga rata, kao i povijest spora i pregovora koji su se odvijali do izbijanja oružanog sukoba, da bi se rat shvatio u potpunosti i da bih mogla dati odgovore na postavljena pitanja.

Cilj posljednjega djela ovoga rada je predstaviti Thatcher kao sveukupnu ličnost i fenomen toga vremena, onako kako ju doživljava jugoslavenski tisak. Stoga ću, korištenjem materijala iz Hrvatskog Državnog Arhiva u Zagrebu, nastojati obuhvatiti cjelokupnu jugoslavensku percepciju o njoj, njenom dobu i politici thatcherizma. Falklandski rat ovdje služi kao najupečatljiviji i najsnažniji primjer njezine politike.

2. Historiografija, metodologija i izvori

Sve dokumente o Margaret Thatcher prije i za vrijeme njezina tri premijerska mandata, kao i dokumente vezane za Falklandski rat, pronašla sam na internetskim stranicama *Fondacije Margaret Thatcher* (margaretthatcher.org). Ova internetska stranica sadrži širok izbor izvora iz britanskih arhiva (većinom iz Nacionalnog arhiva u Londonu), ali i iz arhivskih ustanova u Washingtonu.

Fondacija Margaret Thatcher osnovana je 1991. godine sa svrhom podupiranja i unaprijeđenja općih političkih i ekonomskih sloboda. Među glavnim ciljevima ove institucije su promocija demokracije, slobodnog tržišta i vladavine zakona, kao i podupiranje jakih transatlantskih veza između Velike Britanije, Europe i Sjeverne Amerike.⁷ Nastala na stajalištima i idejama Lady

⁶ Pismo Margaret Thatcher vijećniku Sheffielda I.L. Podmoreu, 10.5.1982., *Thatcher MSS Archive*

⁷ „Ciljevi Fondacije Margaret Thatcher“ u *Fondacija Margaret Thatcher*

Thatcher, *Fondacija* djeluje na prikupljanju sredstava i financiranju projekata za promociju poslovnog, zakonodavnog i tehničkog obrazovanja po zapadnim uzorima, posebice u zemljama bivšeg Istočnog bloka. Nadalje, ova organizacija aktivno surađuje sa dobrotvornim ustanovama, školama, sveučilištima i velikim kulturnim institucijama.⁸

Osim izvješća sa sastanaka britanske ili američke s argentinskom vladom, te sastanaka i bilateralnih razgovora britanskih predstavnika sa predstavnicima vlada Europske unije ili Sjedinjenih Država, na raspolaganju su i brojni govori Margaret Thatcher o temama vezanim za unutarnju i vanjsku politiku. Među brojnim dokumentima koje sam konzultirala nalaze se i transkripti telefonskih razgovora, uglavnom između Thatcher i američkih predsjednika Jimmyja Cartera i Ronalda Reagana.

Mnogo je knjiga i znanstvenih članaka napisano na temu politike i ostavštine Margaret Thatcher i/ili rata na Falklandsko otočje. Pri svome radu, između ostaloga, služila sam se premijerkinim memoarima, naslovljenim „The Downing Street Years“ („Godine u ulici Downing“) i biografijom Margaret Thatcher autora Robina Harrisa. Potonje djelo izdano je 2013. godine i nosi naslov „Not for Turning – The Life of Margaret Thatcher“. Za uvid u opću političku situaciju toga vremena, konzultirala sam djela poput „Diplomacije“ Henryja Kissingera i „Narodne povijesti SAD-a“ Howarda Zinna koja sadrži dragocjen pregled i kritički osvrt na hladnoratovsku američku politiku. Osim knjigama, koristila sam brojne znanstvene i novinske članke. Neki se bave samo thatcherizmom u unutarnjopolitičkim ili vanjskopoličkim uvjetima, a neki su usmjereni na izbijanje, tijek i posljedice Falklandskoga rata.

Jim Rentschler, američki diplomat i tadašnji službenik Bijele kuće, bio je u delegaciji koja je sudjelovala u pregovorima za rješavanja sukoba na Falklandima 1982. godine. Rentschler je svoj dnevnik, koji je vodio za vrijeme Falklandskoga rata, dao *Fondaciji Margaret Thatcher* na korištenje i odobrio objavljivanje istog. Dnevnik se pokazao veoma korisnim i zanimljivim izvorom, jer osim uvida u razvoj rata na političkom i vojnom planu, Rentschler ovdje opisuje i raspoloženje koje je vladalo prilikom pregovora, sitne detalje poput izgleda ureda premijerke u Londonu ili sitnih trzavica među političarima za pregovaračkim stolom.

Za informacije o argentinskoj povijesti i kulturi sjećanja na Falklandski rat koristila sam monografiju Leopolda Arcadija Zarze, argentinskog zapovjednika vojne avijacije. Monografija se bavi Falklandskim (Malvinskim) ratom iz argentinske perspektive i pruža čitav niz

⁸ „Ciljevi Fondacije Margaret Thatcher“ u *Fondacija Margaret Thatcher*

zanimljivih informacija koje nije moguće pročitati u, uvjetno rečeno, „prozapadnjačkoj“ literaturi. Komparacija jedne i druge verzije dala je zanimljive rezultate.

Iako sam se obilno koristila literaturom, u poglavljima o samom tijeku rata ključnu faktografiju crpila sam uglavnom iz izvora. Ponegdje sam koristila i podatke iz dokumentarnih filmova, kao što su *Falklandska ostavština* povjesničara Maxa Hastingsa i epizoda o Falklandskom ratu iz serijala *Bojišnice 20. stoljeća* iz produkcije BBC-ja. U poglavljima o Jugoslaviji i jugoslavenskim međunarodnim odnosima, s naglaskom na odnose sa Velikom Britanijom, koristila sam epizode iz serijala Luke Mitrovića, pod naslovom *Jugoslavija – Država za jedno stoljeće*.

Za uvid u jugoslavensku perspektivu o ovim događajima, konzultirala sam novinske napise iz Hrvatskog Državnog Arhiva u Zagrebu. Uglavnom sam se koristila člancima iz novina kao što su *Vjesnik*, *Oslobođenje*, *Svijet*, *Danas* i *Politika*.

Osim novinskih zapisa iz Hrvatskog Državnog Arhiva, koristila sam se i nizom internetskih članaka novijeg datuma koji su objavljeni prije, za vrijeme i nakon što je Thatcher preminula. Isto tako, pronašla sam nekoliko digitaliziranih napisa iz stranih novina, kao što je članak iz *Glasgow Herald*a iz 1980. te naslovnica iz novina *The Sun* iz 1982. godine.

Novinski napisi obuhvaćaju period od petnaestak godina, od trenutka kada je Thatcher 1975. postala predsjednicom Konzervativne stranke, sve do 1990. godine. Cilj je pružiti opću sliku o predodžbi kakvu su novine u to vrijeme davale o britanskoj premijerki te njejoj politici i pojavi općenito. Falklandski rat najreprezentativniji je moment njezine karijere, politike i – može se reći – ideologije u zakuhtavajućoj hladnoratovskoj situaciji. Zato sam izabrala ovaj događaj o kojem sam provela svojevrsnu „studiju slučaja“, kako bih na izvorima prikazala dvije strane rata koji zauzima središnje mjesto u karijeri Margaret Thatcher.

3. Margaret Thatcher i *thatcherizam*

3.1. Počeci

Brojni gledatelji diljem Velike Britanije bili su zatečeni vidjevši „čeličnu damu“ kako grca u suzama za vrijeme televizijskog intervjua, prisjećajući se kako je 1952. njezin otac morao odstupiti sa mjesta vijećnika u Granthamu. Televizijska emisija zvala se *Woman to Woman*, bila je emitirana na Yorkshirskoj televiziji 1985. godine. Razgovor je uglavnom vođen o

jednostavnim, „ženskim“ temama, kao što su život, odgoj i bračni život Margaret Thatcher. Jedna od najpoznatijih žena u politici toga vremena u gotovo je svakom odgovoru uspjela spomenuti svoga oca, koji je ostavio velik utjecaj na nju. Negdje po sredini intervjua, novinarka koja je s njom vodila razgovor, upitala je Margaret: „Možemo li na minutu razgovarati o Vašoj majci?“⁹ Robin Harris, autor njezine biografije objavljene 2013. godine, započinje svoje djelo tvrdnjom kako je odgoj na Thatcher ostavio veći utjecaj od bilo čega drugoga, i kako je ona cijeloga života sa sobom nosila vrijednosti stečene u Granthamu.

Margaret Hilda Roberts rođena je 13. kolovoza 1925. godine u Granthamu, u obitelji srednjeg staleža. Njezin otac, Alfred, bio je lokalni trgovac koji je posjedovao dvije trgovine namirnicama. Iznad veće od njih se nalazio obiteljski stan u kojem je Margaret rođena i odrasla. Njezina majka, Beatrice Ethel, bila je uspješna krojačica koja je radila od kuće.¹⁰ Alfred i Beatrice vjenčali su se 1917. godine i četiri godine kasnije dobili Muriel, Margaretinu četiri godine stariju sestru.¹¹

Nakon završene osnovne škole Margaret je dobila stipendiju za pohađanje Grantham Girls School. Uz zadatke u školi, njen otac ju je poticao da čita dodatnu literaturu i tako razvija vlastitu kritičnost prema pročitanoj.¹²

Od rane dobi bila je u doticaju s politikom; njezin otac igrao je važnu ulogu u politici lokalne zajednice. Tokom Margaretinog djetinjstva obnašao je dužnosti savjetnika, predsjednika financijskog odbora te od 1945.-1946. gradonačelnika Granthama.¹³

Mnoge tekovine koje je stekla za života u Granthamu na nju je prenio njezin otac. Među njima treba izdvojiti osjećaj za moral i etičnost, potekao iz metodizma, vjere kojoj su se njezini roditelji priklanjali i u istom duhu odgajali svoju djecu. Ekonomska etika trgovačkog obiteljskog posla drugi je utjecaj koji će trajno obilježiti osobnost i djelovanje Margaret Thatcher. Zadovoljavanje potreba kupaca, u svakom trenutku dana ili noći, proizvodima koji dolaze sa tržišta diljem svijeta, uvjerilo ju je da „nema boljeg načina za razumijevanje ekonomije slobodnoga tržišta od života iznad lokalne trgovine.“¹⁴

⁹ Transkript intervjua „Woman to Woman (Žena ženi)“ za *Televiziju Yorkshire*, 2.10.1985.

¹⁰ Claire BECKETT, *Thatcher*, London, 2006, str. 2

¹¹ Robin HARRIS, *Not for Turning: the Life of Margaret Thatcher*, London: Transworld Publishers, 2013., str. 9

¹² Ibid, str. 6

¹³ Ibid, str. 9

¹⁴ Peter CLARKE, „Margaret Thatcher's Place in History: Two Views“ u *Journal of the History of Economic Thought*, Vol. 24, No. 3, 2002., str. 360

Konačno, tu je i politička etika preopterećenih poreznih obveznika. „Ono što sam naučila u Granthamu uvjerilo me kako kritike kapitalizma nemaju veze sa realnošću.“ Grantham postaje zajednica u kojoj vrline poput štedljivosti, teškoga rada, ponosa i neovisnosti ostaju na životu unatoč pola stoljeća liberalne ekonomske politike. Thatcher kao uvjeren konzervativka nerijetko kritizira postavke svoje opozicije.

„Mi (konzervativna stranka) želimo društvo u kojem ljudi slobodno mogu sami odlučivati, praviti greške, biti velikodušni i suosjećajni. To je ono što mi podrazumijevamo pod moralnim društvom; u odnosu na društvo u kojem je država odgovorna za sve, a nitko nije odgovoran za državu.“¹⁵

Nakon završetka škole, 1943. godine prijavila se na Oxford te je upisala studij kemije. Sve se više angažirala u konzervativnim studentskim političkim udrugama, te se na koncu pridružila Konzervativnom društvu sveučilišta Oxford. U sklopu Društva pohađala je brojna socijalna događanja i druženja na kojima je upoznala članove glavnog ogranka stranke. Zahvaljujući aktivnom sudjelovanju u radu Društva, uskoro je došla na čelo istog. Osim vođenja sveučilišnog društva učlanila se i u lokalno konzervativno udruženje Dartforda; tu je upoznala vodeće političare toga doba.¹⁶

U svojim dvadesetima Margaret se natjecala kao kandidatkinja Konzervativne stranke za mjesto u laburističkoj vladi Dartforda na općim izborima 1950. i 1951. godine. Izgubila je oba puta, ali je dobila na publicitetu kao najmlađa ženska politička kandidatkinja u zemlji. U ovom je periodu Margaret formirala svoj politički stil, koji će s vremenom postati još prepoznatljiviji. Izborna jedinica Dartforda bila je većinom sastavljena od radničke klase koja je patila od poslijeratnih nestašica, kao i od rastuće porezne stope i državnog uplitanja. Za razliku od većine konzervativnih političara toga doba, nije imala problema sa pridobivanjem pažnje svojih slušatelja i govorila je jasno, sa pouzdanjem i snagom, o temama koje su se ticale birača.¹⁷

Na jednom od stranačkih druženja Margaret je upoznala Denisa Thatchera, uspješnog biznismena, za kojeg se nakon kratkih zaruka udala u prosincu 1951. godine. Dvije godine kasnije par je dobio blizance, Marca i Carol.¹⁸

¹⁵ Becket ADAMS, „16 najboljih citata Margaret Thatcher“ u *The Blaze*, 8.4.2013.

¹⁶ Claire BECKETT, *Thatcher*, London, 2006, str. 11-12

¹⁷ „Biografija Margaret Thatcher“ u *Fondacija Margaret Thatcher*

¹⁸ Claire BECKETT, *Thatcher*, London, 2006, str. 24

Tako je nastala gospođa Thatcher, i to ne samo u doslovnom smislu. Sada je Margaret Roberts dobila ime pod kojim je lakše mogla djelovati. Denis Thatcher rado je igrao važnu ulogu u usponu svoje žene, ali osim potpore koju joj je pružao, njegov novac je u cijelom procesu bio od vitalne važnosti. I sama Thatcher piše u svojim memoarima da si nije „nikako mogla priuštiti članstvo u Donjem domu Parlamenta na osnovi tadašnje plaće“.¹⁹

U Donji dom Thatcher je ušla 1959. godine, kao jedna od malobrojnih žena u dominantnom muškom društvu. Kasnije piše o „muškom šovinističkom humoru“ i svojim problemima „žene koja se bori za dominaciju u glasnom, muškom svijetu“²⁰. Ipak, ne žali se na takvu situaciju, ali bi to moglo objasniti njezino ponašanje prema kolegama, tvrdoglavost i konačnu „željeznu“ titulu, iako potonja nije došla iz redova njenih britanskih kolega, nego iz Sovjetskog Saveza.²¹

Nije tražila prihvaćanje, nego je i nakon što je postala premijerkom često isticala svoj status osobe koja u tu sredinu podrijetlom ne pripada, pišući o „činjenici da sam često morala djelovati kao usamljeni protivnik stavova same vlade – vlade kojom sam sama predsjedavala.“²²

1970. godine Thatcher postaje ministrica obrazovanja u konzervativnoj vladi Edwarda Heatha. Stupajući na čelo ovog resora, željela je smanjiti potrošnju u skladu s postojanom krizom u britanskoj ekonomiji. Da bi to postigla, primat je stavila na akademske potrebe škola, smanjujući njihove socijalne beneficije. Tako je u jednoj od poznatijih epizoda ukinula do tada besplatnu dnevnu dozu mlijeka za školare. Ovo je izazvalo velike prosvjede među pučanstvom. Bijes građana je išao tako daleko da je u narodu postala poznata kao „Margaret Thatcher the milk snatcher“, a njena je popularnost, uslijed ove odredbe, drastično opala.²³

No i sama vlada Edwarda Heatha doživjela je veliki pad popularnosti. Izabrana zahvaljujući obećanjima o ekonomskom oporavku kroz smirivanje sindikata i donošenje slobodnije tržišne politike, ova vlada donijela je niz političkih preokreta, uglavnom negativno primljenih u javnome mnijenju. Vlada je mnogo intervenirala u dotadašnjim tržišnim odnosima i

¹⁹ Peter CLARKE, „Margaret Thatcher's Place in History: Two Views“ u *Journal of the History of Economic Thought*, Vol. 24, No. 3, 2002., str. 361

²⁰ Ibid

²¹ Margaret THATCHER, „Ronald Reagan: The Greatness of His Achievements“ u *Vital Speeches of the Day*, Vol 64, No. 8, 1.2.1998.

²² Peter CLARKE, „Margaret Thatcher's Place in History: Two Views“ u *Journal of the History of Economic Thought*, Vol. 24, No. 3, 2002., str. 362

²³ Claire BECKETT, *Thatcher*, London, 2006, str. 35-46

pregovarala sa sindikatima kako bi bolje kontrolirala plaće i cijene. Konačno je poražena na izborima 1974., ostavljajući iza sebe visoku stopu inflacije i probleme u industriji.²⁴

Sa spomenutim problemima nakon izbora 1974. suočila se nova laburistička vlada. Dvije godine nakon dobivanja mandata, laburisti su se našli na vrhuncu inflacije te su prisiljeni tražiti kredit od MMF-a, koji je potom primjenio strogu kontrolu potrošnje britanskoj vladi kao uvijet za odobrenje kredita.

Konačno, uslijedilo je postupno okretanje prema politici Konzervativne stranke na čelu koje je od 1975. bila upravo Margaret Thatcher. Kada je stranka izgubila na izborima 1974., Thatcher se odlučila natjecati za vodstvo protiv Edwarda Heatha, i pobijedila u veljači 1975. godine.²⁵

Četiri godine kasnije javno mnijenje promijenilo se u korist Konzervativne stranke, koja je osvojila parlamentarnu većinu i opće izbore u svibnju 1979. godine. Thatcher tada ulazi u Downing Street 10 i postaje prvom britanskom premijerkom, preuzevši vlast u državi koja je bila u ozbiljnoj ekonomskoj krizi.²⁶

3.2. Prvi mandat

"Tamo gdje je nesklad, neka donesemo sklad. Tamo gdje je zabluda, neka donesemo istinu. Tamo gdje je sumnja, neka donesemo vjeru. I tamo gdje je očaj, neka donesemo nadu", svečano je prisegnula, citirajući molitvu sv. Franje Asiškog na dan svoga izbora u svibnju 1979. i zakoračila u londonski ured britanskog premijera, u ovome slučaju premijerke.²⁷

Nakon sastavljanja vlade odmah je krenula u formiranje daljnjeg plana sa ciljem zaustavljanja britanskog ekonomskog pada. Bolne su mjere poduzete u kratkom periodu.²⁸ Velik rast inflacije, nestabilne plaće u javnom sektoru, visoku potrošnju i recesiju odlučila je riješiti uvođenjem raznih poreza, posebice onih indirektnih. Povećala je kamatne stope kako bi usporila rast zaliha novca i tako smanjila inflaciju; postavila gotovinske limite na javnu potrošnju i smanjila troškove u socijalnom i obrazovnom sektoru. Osim toga, provela je mjere kojima je uspostavila veću kontrolu nad sindikatima i tako spriječila potencijalne izraze nezadovoljstva radnika. No, porast nezaposlenosti uzrokovan njenim rezovima i mjerama štednje doveo je do

²⁴ „Biografija Margaret Thatcher“ u *Fondacija Margaret Thatcher*

²⁵ Ibid

²⁶ Ibid

²⁷ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 267

²⁸ Ibid, str. 38-39

sve većih nemira diljem države; izbijali su štrajkovi, organizirani su prosvjedi, a potpora vladi neprestano je padala.²⁹

Margaret Thatcher većinu je vremena bila u manjini u vlastitoj vladi, bez bitnog utjecaja na njene odluke. Njezini oponenti često su se žalili kako se premijerka uglavnom oslanjala na manju skupinu ljudi, umjesto na čitav kabinet, što je pokazivalo da je bila relativno slab vođa. Njezina druga slabost, kako je primjetio Robin Harris, bilo je njena komplicirana osobnost i nerijetko loše ponašanje. Ipak, u nekim slučajevima, kao što je samoobrana i odnos s protivnicima, njezin stav i ponašanje zapravo su doprinosili njenoj snazi, piše Harris. „Sada a ni kasnije, ona nije imala pravi osjećaj kamo pripada. Zato se ponašala uglavnom jednako gdje god se nalazila, zauzimajući isti agresivni i obrambeni stav u privatnim raspravama kao i u neprijateljskim televizijskim intervjuima ili raspravama u Donjem domu Parlamenta.“³⁰

Ekonomska politika Margaret Thatcher ponekad se dovodi u vezu sa ekonomskom politikom Ronalda Reagana. Međutim, koliko god slične, britanska i američka situacija ipak se u bitnoj mjeri razlikuju. Monetarnu politiku Sjedinjenih Država neovisno određuje Sustav federalnih rezervi, dok u Ujedinjenom Kraljevstvu tu zadaću obavlja britanski ministar financija³¹, konzultirajući se sa premijerom. Thatcher je tako imala veći utjecaj na stimuliranje ekonomije fiskalnim ili monetarnim sredstvima od Reagana, koji na to nije utjecao. Nadalje, veličina američke ekonomije i uloga dolara kao glavne valute globalnih rezervi značili su da će američka administracija uvijek biti u mogućnosti pronaći izvor novca za plaćanje svojih dugova.³²

Thatcher nije imala iluzija o tome kako će reforme preko noći donijeti rezultat. Dugoročni ciljevi ipak su ostvareni. Inflacija je obuzdana, a ekonomski opravak je počeo unutar tri godine od poduzimanja reformi, nakon čega je nastupilo osam godina ekonomskoga rasta.³³

²⁹ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 39-56

³⁰ Robin HARRIS, *Not for Turning: the Life of Margaret Thatcher*, London: Transworld Publishers, 2013., str. 161

³¹ Chancellor of Exchequer (eng.)

³² Robin HARRIS, *Not for Turning: the Life of Margaret Thatcher*, London: Transworld Publishers, 2013., str. 175

³³ „Biografija Margaret Thatcher“ u *Fondacija Margaret Thatcher*

3.3. Thatcherizam

Politika i politička filozofija koju je Margaret Thatcher zastupala po njoj je dobila naziv „thatcherizam“. Riječ je o konzervativnoj političkoj filozofiji koja zastupa slobodno tržište, malo državne kontrole nad njim, privatizaciju i ideju o individualnoj neovisnosti i samopomoći pojedinca, umjesto oslanjanja na državu. Ovo mišljenje stoji u suprotnosti sa planiranjem i kontrolom proizvodnje od strane države; naprotiv, thatcherizam se zalaže za što manju ulogu vlade. Vladina zadaća treba biti ograničena na kontrolu valute i zaštitu vlasništva. Sve ostalo treba biti prepušteno ljudima na volju, da donose vlastite izbore i snose odgovornost za njih.³⁴

Politiku thatcherizma najbolje će objasniti izjava Margaret Thatcher o tome kako „ne postoji nešto poput društva“³⁵ u intervjuu za časopis *Woman's Own* iz 1987. godine. Njezin argument usmjeren je protiv onih koji žive na račun države i previše se oslanjaju na državu. „Previše ljudi misli da ako imaju problem, vlada će se pobrinuti za njega... Oni prenose svoje probleme na društvo. Ali zapravo, ne postoji nešto poput društva.“ Njena je pretpostavka da, umjesto društva, postoje individualci, muškarci i žene i njihove obitelji; oni su ti koji se prije svega moraju brinuti sami za sebe jer nijedna vlada ne može ništa napraviti sama od sebe, nego samo kroz i uz pomoć ljudi.³⁶

Ovakav pristup bio je revolucionaran, čak i opasan, u očima većine poslijeratnih političara. Središnje planiranje industrije i društvenog razvitka pomoglo je pobijediti u ratu. Jedini način za očuvati mir, prema mišljenju većine, bio je onaj kroz kontrolu industrijske proizvodnje, koja je uglavnom bila u posjedu države.³⁷

Zalaganje za privatno vlasništvo još jedna je, uz oslanjanje na individualne sposobnosti i postignuća, oznaka njezine politike. 1975. godine je oštro izjavila za *Daily Telegraph*: „Ako torijevac ne vjeruje da je privatno vlasništvo jedan od glavnih bedema individualne slobode, onda neka bolje postane socijalist...“³⁸ Thatcher je bila velika zagovornica promicanja privatnoga vlasništva i kapitalizma. Čak dvije trećine britanskog državnog vlasništva za vrijeme dok je ona bila premijerka prodano je u privatni sektor, rezultirajući puno profitabilnijim industrijskim pogonima i tvrtkama, kao i širenjem kapitalističkog vlasništva. „Laburisti vjeruju

³⁴ „What is Thatcherism?“ u *BBC News*, 10.4.2013.

³⁵ „No such thing as society“ (eng) u Intervju za *Woman's Own*, 23.9.1987.

³⁶ Transkript intervju „Woman to Woman“ za *Televiziju Yorkshire*, 2.10.1985.

³⁷ Ibid.

³⁸ Margaret THATCHER: „My Kind of Tory Party“ u *Daily Telegraph*, 30.1.1975.

u okretanje radnika protiv vlasnika; mi vjerujemo u pretvaranje radnika u vlasnike“, objasnila je.³⁹

Politika koju je Margaret Thatcher provodila na unutarnjem i vanjskom nivou zapravo se poklapala sa politikom njezina prekooceanskog „klona“ – američkog predsjednika Ronalda Reagana, koji na taj položaj dolazi 1981. godine. Od „-izama“ nazvanih po njima⁴⁰, a koji označavaju sličnu neokonzervativnu politiku, sve do postupanja u međunarodnim razmjerima, „predsjednik Reagan i premijerka Thatcher činili su prirodno i uspješno partnerstvo.“⁴¹ Oboje su zagovarali modele slobodne i decentralizirane ekonomije, kao i privatizaciju državnog vlasništva.⁴²

Konačno, politika je za Thatcher uvijek bila bitno određena vjerom i uvjerenjima, duhovnim i političkim. Ona je kršćanstvo smatrala svojevrsnim skupom vrlina, stavova i načela koji su direktno povezani sa političkim životom.

3.4. „The lady's not for turning“, drugi i treći mandat i odlazak

1980. godine, u govoru na konferenciji Konzervativne stranke, poručila je opoziciji da neće povući reforme, koristeći jednu od danas najpoznatijih njenih rečenica: „You turn if you want. The lady's not for turning“⁴³, aludirajući na već tada popularnu frazu „U turn“, što je bio njezin odgovor opoziciji koja je očekivala odustajanje od reformi odnosno mijenjanje smijera ili zaokret u politici vlade.⁴⁴

Njezin ponovni izbor za predsjednicu Vlade osiguran je tek nakon pobjede u Falklandskom ratu koji je izbio u travnju 1982. godine. Thatcher se argentinskoj invaziji britanskog otočja u Južnom Atlantiku odlučno suprotstavila; iako je u suradnji sa vladom SAD-a nastojala ishoditi diplomatsko rješenje sukoba, britanska vojska i mornarica poslana su u preuzimanje otoka natrag pod zastavu Velike Britanije. Kada su diplomatski pregovori propali, vojna akcija bila

³⁹ John O'SULLIVAN, „Margaret Thatcher's Legacy of Freedom“ u *USA Today Magazine*, 3/2009, str. 22

⁴⁰ Reaganizam i thatcherizam označavaju jednaku anglo-američku konzervativnu filozofiju uređenog liberalizma u ponešto drukčijim nacionalnim uvjetima. Iz: Ibid.

⁴¹ Ibid

⁴² Ibid

⁴³ „Vi napravite zaokret ako želite. Dama nije za zaokret.“ (eng.)

⁴⁴ Margaret THATCHER, „The Lady's Not for Turning “ (govor na konferenciji Konzervativne stranke), 10.10.1980., *Thatcher Archive*

je uspješna i Falklandi su brzo vraćeni pod britanski suverenitet; kao i naklonost britanskog javnog mnijenja aktualnoj vladi. Osim toga, međunarodni položaj zemlje znatno je poboljšán.

Godine 1983. Konzervativna je vlada opet odnijela pobjedu, te je Thatcher po drugi puta postala premijerkom. Tokom ovog mandata Britanija je ponovno doživjela uspon. Raniji rezovi pridonijeli su smanjenju inflacije, a time i ekonomskom oporavku, dok je pobjeda u ratu vratila ugled Kraljevstva u očima ostalih država.

Da bi dalje unaprijedila ekonomiju, Thatcher je nastavila provoditi svoj plan reformi koje su trebale smanjiti moć sindikata. Tvrdila je da joj je cilj demokratizirati sindikate da ne iskorištavaju ni državu ni radnike. U travnju 1984. godine izbio je veliki štrajk rudara zbog odluke o zatvaranju i privatizaciji velikog dijela rudnika. Štrajk je potrajao sve do 1985. kada je, zbog gladi i neimaštine, došlo do podjele među pobunjenim rudarima. Većina ih je konačno popustila i vratila se na posao.⁴⁵

Iako je popularnost vlade Margaret Thatcher i dalje bila visoka, terorističke organizacije su, među njima IRA⁴⁶, nastavile sa svojim diverzijama koje su zemlju potresale i ranijih godina. Dana 12. kolovoza 1984. izvršen je atentat na premijerku; članovi IRA-e podmetnuli su bombu u hotelu u Brightonu, gdje je Thatcher u tom trenutku boravila. Atentat je bio neuspješan samo zbog toga što se Margaret u tom trenutku nije nalazila u spavaćoj sobi koja je u potpunosti raznesena eksplozijom. Ona i njezin muž izbjegli su ozljede, no petero ljudi poginulo je prilikom napada.⁴⁷

Godine 1987. Thatcher je osvojila treći, ujedno i posljednji mandat. Tokom naredne tri godine nastavila je sa svojom politikom privatizacije javnog sektora. Nova ekonomska kriza u svijetu dovela je do ponovnog porasta inflacije i pada standarda. Ovo premijerku nije obeshrabilo da nastavi provoditi svoje reforme.⁴⁸

Do 1989. premijerkina popularnost je dosegla najnižu razinu. Njezin pokušaj uvođenja novog poreza, tzv. „glavarine“, kao i postojana skeptičnost prema Europi ojačali su stav da bi Velika Britanija trebala zauzeti drugačiji stav pod novim vodstvom. Dana 1. studenog 1990. i jedan od prvotnih članova njezine Vlade, Geoffrey Howe, podnio je ostavku zbog neslaganja s

⁴⁵ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 270-276., 344-351

⁴⁶ Irska Revolucionarna Armija.

⁴⁷ Ibid, str. 379-382

⁴⁸ Rodney BRAZIER, „The Downfall of Margaret Thatcher“ u *The Modern Law Review*, Vol. 54, No 4., srpanj 1991, str. 471-475

premijerkom oko ulaska u Europsku monetarnu uniju. Prilikom davanja ostavke, pozvao je druge članove njezinog kabineta da „ispitaju svoje opcije“, odnosno da svrgnu Thatcher.⁴⁹

Nakon toga, konzervativac Michael Heseltine izazvao ju je prilikom izbora za mjesto predsjednika stranke.⁵⁰

Iako je dobila veći broj glasova od Heseltinea u prvom krugu izbora, Thatcher nije osigurala dovoljnu većinu da bi pobijedila, nego je bilo potrebno ići u drugi krug glasovanja. Premijerka nije vodila posebno pripremljenu kampanju, niti je za vrijeme izbora uopće boravila u Londonu – otputovala je na konferenciju u Pariz. Ona i njezin zamjenik – Peter Morrison – složili su se da se neće pojavljivati na radiju ni na televiziji, nego da će samo dati nekoliko novinskih intervjua. Michael Heseltine je, suprotno njoj, vodio energičnu i dobro organiziranu kampanju. Njezini stranački kolege bili su i prije prvog kruga izbora skeptični prema njenim šansama za pobjedu. Neki su smatrali da ona više ne može stranci donijeti uspjeh.⁵¹

Nakon prvog kruga i njezinog povratka iz Pariza, Thatcher je individualno razgovarala sa svakim članom svoga kabineta, tražeći njihov savjet. Većina, uključujući njezinog supruga, savjetovala ju je da se ne natječe u drugom krugu i da odstupi s mjesta premijerke kako bi izbjegla poniženje inazborima. Cilj je bio kandidirati nekoga tko bi porazio Heseltinea, a sada se većina njezinog kabineta slagala da to nije Margaret Thatcher. Ona je poslušala i 22. studenog potvrdila svoju ostavku te je 28. studenog službeno odstupila s položaja. Na njezino mjesto došao je John Major, koji je podržavao bivšu premijerku, ali je imao veće šanse za pobjedu.⁵²

U članku za *The Nation*, Gary Younge piše: „Na dan kada je Margaret Thatcher dala ostavku, moj brat zaglavio je u londonskoj podzemnoj željeznici. Putnici su putem razglasa obavješteni da bi se vlak trebao početi kretati unutar nekoliko minuta. Nakon toga su obavješteni o premijerkinoj ostavki. Dvije trećine njih počelo se veseliti i pljeskati.“⁵³ Članak je objavljen 2013., nekoliko tjedana nakon smrti premijerke. Velika Britanija još uvijek nije definirala vlastite osjećaje prema njoj i njejoj ostavštini; opće je mišljenje da se njezina politika nastavlja kroz njene nasljednike iz Konzervativne stranke, pa i kroz sadašnjeg britanskog premijera Camerona.⁵⁴

⁴⁹ Robin HARRIS, *Not for Turning: the Life of Margaret Thatcher*, London: Transworld Publishers, 2013., str. 323

⁵⁰ Ibid, str. 476- 480

⁵¹ Ibid, str. 330-332

⁵² Ibid, str. 338-339

⁵³ Gary YOUNGE: „How Did Margaret Thatcher do it?“ u *The Nation*, 29.4.2013.

⁵⁴ Kevin MAGUIRE: „David Cameron is Margaret Thatcher's poisonous legacy“ u *The Mirror*, 15.4.2015.

4. Vanjska politika

4.1. Hladni rat i detant

Godine 1945., po završetku Drugog svjetskog rata, američkog predsjednika Franklina Delana Roosevelta na tom položaju zamijenio je Harry Truman. Truman je također, kao i njegov prethodnik, odbacio koncepciju ravnoteže snaga i odlučio svoju politiku temeljiti na načelima wilsonijanizma.⁵⁵ Ovakva politika polazi od premise da je dužnost Amerike boriti se za pravdu bez obzira na okolnosti i neovisno o geopolitici.⁵⁶ Američki predsjednici naglašavaju kako Amerika nema nikakvog sebičnog interesa i da je njezin temeljni vanjskopolitički cilj postizanje općeg mira i napretka. Politika nakon Drugog svjetskog rata definirana je kao „jačanje zemalja koje streme slobodi i zaštita istih od moguće agresije davanjem vojnih savjeta i opreme“.⁵⁷ „Moguća agresija“ očekivana je, naravno, od Sovjetskoga Saveza, za koji se smatralo da će nastojati proširiti svoju sferu interesa dalje na zapad.

Obje su strane pretjerivale u svojim procjenama – Amerikanci su mislili da Sovjetski savez za cilj ima osvajanje Europe i svijeta te opće širenje komunizma. S druge strane, Sovjeti su se bojali da kapitalistički Zapad za cilj ima uništenje SSSR-a svim raspoloživim sredstvima. „Svaka strana naoružavala se za pobjedu u ratu što će ga, kako su obje očekivale, početi druga strana...“⁵⁸, piše Calvocoressi.

Nakon fijaska u Vijetnamu američka politika konačno je morala biti preispitana jer nije bilo konkretnih opravdanja za poteze prethodnih američkih administracija i njihovo miješanje u sve sukobe u svijetu, gdje god se pojavila mogućnost da bi socijalizam mogao doći na vlast. Tada nastupa razdoblje detanta, odnosno međusobnog približavanja i smirivanja napetosti između dvaju suprotstavljenih blokova. Novi predsjednik Richard Nixon smatra da se sa Sovjetskim Savezom oko svih bitnih pitanja može dogovoriti pregovaranjem i da se sovjetsko unutarnje uređenje ne tiče Sjedinjenih Američkih Država, barem ne dok su Sovjeti koliko-toliko „fer“ za pregovaračkim stolom.⁵⁹

Tokom posljednja dva mandata Margaret je bila vrlo aktivna na polju vanjske politike. Redovito se sastajala s predsjednikom Reaganom, vodila je snažnu politiku protiv apartheida u Južnoj

⁵⁵ SELLERS, MAY, MCMILLEN, *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*, Zagreb, 1996., str. 353-376

⁵⁶ Henry KISSINGER, *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, 2000., str. 399-423

⁵⁷ Ibid, str. 569

⁵⁸ Peter CALVOCORESSI, *Svjetska politika nakon 1945.*, Zagreb: Globus, 2003., str. 19

⁵⁹ Henry KISSINGER, *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, 2000., str. 651-681

Africi i zalagala se za puštanje Nelsona Mendele iz zatvora. Bila je oštra kritičarka Europske zajednice za koju je smatrala da pokušava ograničiti britanski suverenitet i interese. Prema Sovjetskom Savezu je vodila politiku zastrašivanja sve do dolaska Gorbačova na vlast. Tokom svojih deset godina na poziciji premijerke posjetila je brojne zemlje i odigrala važnu ulogu u hladnoratovskoj politici.

Thatcher u govoru održanom u čast Ronaldu Reaganu naglašava da je detant bio hvalevrijedan poduhvat, na čelu kojeg treba posebno izdvojiti napore Henryja Kissingera, ali i kako je taj poduhvat „svaka strana drugačije tumačila“⁶⁰.

Za zapadnu stranu detant je značio popuštanje tenzija među supersilama. Za Sovjete, kaže Thatcher, detant je uglavnom označavao priliku za ostvarivanje vlastitog cilja koji se sastojao u postizanju svjetske dominacije. „Tako su pod plaštom pregovora o miru i razumijevanju, Sovjeti proširili svoj nuklearni arsenal i mornaricu, uključujući se u vojne intervencije diljem svijeta preko ... svojih surogata. Ovo je vodilo samo u jednom smjeru – ka porazu Zapada.“⁶¹ Njezina retorika onda a i kasnije podsjećala je na Reaganovu, koji ide tako daleko da Sovjetski Savez naziva „carstvom zla“⁶². Zbog ovakvog stava i nepokolebljivosti, sovjetski časopis *Crvena zvijezda* Margaret Thatcher dao je nadimak „Željezna lady“.⁶³

Ipak, zapadna retorika pretjerivala je u svojim procjena sovjetskih planova. Prema drugačijem tumačenju, Sovjeti su u detantu vidjeli priliku da se na međunarodnoj pozornici pokažu jednakima Sjedinjenim Državama te jednako sposobnima pružati potporu zemljama u Trećem svijetu. Kao što su Amerikanci ulazili u regionalne sukobe i pokušavali ih razrješiti, tako su i Sovjeti pomaganjem nacionalnim revolucija nastojali pomagati zemljama u razvoju, posebice onima koje su bile sklone komunizmu.

Sjedinjene su se Države pak nadale da će Sovjeti provoditi njihovu verziju detanta – detant je trebao Sovjete zaustaviti u podupiranju revolucionarnih pokreta i „potaknuti ih da se ponašaju kao 'normalna', nerevolucionarna država“. 'Normalnost' je u ovom slučaju bila definirana prema američkim očekivanjima i standardima. Sjedinjene Države su očekivale da će se Sovjeti odreći

⁶⁰ Margaret THATCHER, „Ronald Reagan: The Greatness of his Achievements“ u *Vital Speeches of the Day*, Vol 64, No. 8, 1.2.1998.

⁶¹ Ibid

⁶² Odd Arne WESTAD, *Globalni Hladni rat*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2009, str. 403

⁶³ Margaret THATCHER, „Ronald Reagan: The Greatness of his Achievements“ u *Vital Speeches of the Day*, Vol 64, No. 8, 1.2.1998.

pomaganja nacionalnim pokretima, te da će se na taj način očuvati politička situacija u kojoj su SAD (još uvijek) vodeća supersila.⁶⁴

1979. godina donijela je krizu u međunarodnim odnosima koja je konačno značila kraj detanta. Među njima, ovdje ću najprije izdvojiti sovjetsku invaziju na Afganistan i stav koji je Velika Britanija s Margaret Thatcher u uredu premijerke zauzela te zime.

„Davno prije nego što smo došli na vlast, i stoga prije invazije na Afganistan, upozoravala sam na prijetnju Istoka. Bila sam zbog toga optužena za nepotrebno širenje panike. Ali tijekom događaja samo je potvrdio moje riječi.“⁶⁵, rekla je u svom izlaganju na konferenciji Konzervativne stranke u listopadu 1980. godine.

Prema njezinom mišljenju i mišljenju njezine Vlade, Velika Britanija nije i ne može biti indiferentna prema događanjima u Afganistanu. Ona treba ustrajati na zahtjevu za povlačenjem sovjetskih trupa iz okupirane zemlje, jer ukoliko se to ne dogodi, „ostale zemlje se s pravom mogu pitati koja će biti sljedeća.“⁶⁶ Nadalje, što se tiče sovjetski potpomognutih ratova za „nacionalno oslobođenje“, Thatcher smatra kako Sovjetski Savez ne može i nema opravdanje za vođenje ratova preko svojih satelita odnosno pomagača, te u isto vrijeme očekivati da se detant sa Zapadom nastavi. „Ili će obje strane ustrajati u detantu, ili to neće nijedna“⁶⁷, smatra Thatcher. Ova britanska Vlada također naglašava svoju podršku zaključcima Helsinške konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji iz 1975., koji su zagarantirali promoviranje slobodnijeg svijeta i ideja. Suprotno tome, kaže Thatcher, „odgovor sovjetske vlade bila je još gora represija od one iz Staljinovih dana.“⁶⁸

Po sovjetskom pak tumačenju, SSSR nije imao namjeru napadati druge zemlje i invaziju na Afganistan uopće nije smatrao invazijom, nego pomaganjem prijateljskoj državi, odnosno pružanjem tražene pomoći.

⁶⁴ Margaret THATCHER, „Ronald Reagan: The Greatness of his Achievements“ u *Vital Speeches of the Day*, Vol 64, No. 8, 1.2.1998.

⁶⁵ Margaret THATCHER, „The Lady's Not for Turning“ (govor na konferenciji Konzervativne stranke), 10.10.1980., *Thatcher Archive*

⁶⁶ Ibid

⁶⁷ Ibid

⁶⁸ Ibid

S jedne strane, zemlje zapadnoga bloka na čelu sa SAD-om osuđivale su sovjetski angažman u Trećem svijetu, dok su u isto vrijeme Amerikanci radili isto – primjer je američka umješnost u zbacivanje predsjednika Salvadora Allendea u Čileu i dovođenje Pinocheta na vlast⁶⁹.

Ipak, promjene su se dogodile i Sovjetski Savez uvođenjem *glasnosti* i *perestrojke* doživljava demokratizaciju, koja je konačno dovela do raspada države. Sukladno tome, Thatcher izražava podršku događajima u Poljskoj pod vodstvom Solidarnosti i kaže da bi „poljski narod trebao odlučiti o vlastitoj budućnosti bez vanjskog utjecaja.“⁷⁰

Zalagala se, nadalje, za što ranije rješavanje bliskoistočne krize i sazivanje konferencije pod kapom Ujedinjenih naroda, čija bi svrha bila ponovno uključivanje arapskih država i Sovjetskog Saveza u pregovarački proces. Na sastanku sa glavnim tajnikom UN-a, Kurtom Waldheimom, održanim u ljeto 1979., dijelila je njegovo mišljenje: bez zadovoljavajućeg dogovora na Bliskom Istoku, nemoguće je riješiti ekonomske probleme Zapada.⁷¹

Sastajala se sa izraelskim predsjednikom Beginom, koji je u svibnju 1979. posjetio Downing Street 10 kao gost Margaret Thatcher. Begin nije davao mnogo prostora za pregovore i odbijao je napraviti ustupke Palestincima u vezi sa okupiranim teritorijima. Prema mišljenju Foreign Office-a, sastanak nije baš dobro prošao; Begin se kasnije žalio da se osjećao izdanim od strane Britanaca. Zanimljivo, u Velikoj Britaniji tvrdili su isto.⁷²

Venecijanska deklaracija, donešena 13. lipnja 1980. godine, dokument je kojim su devet država članica Europske ekonomske zajednice prvi puta uobličile zajedničku političku platformu prema arapsko-izraelskom sukobu. Ovim dokumentom potpisnice su najavile razgovore o palestinskom pravu na samoodređenje. Osim toga, zaključeno je da se samo potpunim odricanjem od uporabe sile i jedne i druge strane može postići ozračje za ostvarivanje napretka u ovom području svijeta.⁷³

Očekivano, Venecijanska deklaracija nije dobro dočeka u Izraelu. Thatcher je pristala uz Deklaraciju te je prilikom svog posjeta Sjedinjenim Državama morala braniti istu pri izjavama za američki tisak. Zanimljivo, Izrael i židovske zajednice u Velikoj Britaniji i svijetu nisu

⁶⁹ John W. YOUNG, John KENT, *International Relations since 1945: A Global History*, Oxford University Press: 2003, str. 394

⁷⁰ Ibid

⁷¹ Sastanak Margaret Thatcher i Kurta Waldheima, 12.7.1979., *The National Archives*

⁷² Neill LOCHERY, „Debunking the Myths: Margaret Thatcher, the Foreign Office and Israel, 1979-1990“ u *Diplomacy and Statecraft*, 21:690-706, 2010, str. 692

⁷³ Ibid, str. 693-694

Margaret Thatcher toliko predbacivali krivnju za „ublažavanje“ Palestinske oslobodilačke organizacije i okretanje leđa Izraelu. Umjesto nje, krivili su Foreign Office, čija se politika inače kosila s politikom Margaret Thatcher i koji je, tradicionalno, smatran proarapski orijentiranim. Ipak, po pitanju situacije na Bliskom Istoku, stavovi Foreign Office-a i premijerkini stavovi podudarali su se u velikoj mjeri – izraelska okupacija palestinskih teritorija neprihvatljiva je, pod svaku cijenu treba doći do pregovora. Čini se da su je njena ranija popustljivost i podrška Izraelu, kao i posjeti toj zemlji u cilju diplomatskih razgovora, sačuvali od kasnijih napada od strane židovskih zajednica i izraelske vlade na čelu sa predstavnicima radikalne stranke Likud.⁷⁴

4.2. Velika Britanija i SAD

Na području vanjske politike Velika Britanija je i u vrijeme Margaret Thatcher bila usko vezana za Sjedinjene Države. Ove dvije države imaju dugu tradiciju njegovanja posebnih međusobnih odnosa, koji su se razvili do te mjere da je francuski predsjednik Charles de Gaulle Veliku Britaniju nazvao „washingtonskim trojanskim konjem u europskim zidinama“⁷⁵, provodeći svoju politiku protivljenja britanskom članstvu u Europskoj zajednici.

Ronald Reagan u Bijelu kuću je došao 1981., pobijedivši na izborima prethodnoga predsjednika Jimmyja Cartera.⁷⁶ Ipak, iako su Reagan i Thatcher imali daleko posebniji i prisniji odnos, Carter također nastoji uspostaviti suradnju s britanskom premijerkom; jednak napor vidimo i s britanske strane.

U pismu iz svibnja 1979., Carter čestita Margaret Thatcher na pobjedi i ulasku u Downing Street 10. Koristi zatim priliku da iznese svoja mišljenja i viđenja tada aktualnih problema, kao i da najavi buduće događaje, posebice se osvrćući na željenu ratifikaciju SALT-a II. Iz sadržaja pisma vidi se da su SAD sve važnije događaje raspravljale i sa Velikom Britanijom te tražile podršku britanske vlade kako u domaćem Parlamentu, tako i na globalnoj razini – u Ujedinjenim narodima.

⁷⁴ Neill LOCHERY, „Debunking the Myths: Margaret Thatcher, the Foreign Office and Israel, 1979-1990“ u *Diplomacy and Statecraft*, 21:690-706, 2010, str. 692

⁷⁵ Peter CALVOCORESSI, *Svjetska politika nakon 1945.*, Zagreb: Globus, 2003., str. 227

⁷⁶ Odd Arne WESTAD, *Globalni Hladni rat*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2009, str. 403

Vlastitim rukopisom, u *post scriptum* Carter piše: „Nadam se da ćete igrati vodeću ulogu u promicanju odobrenja SALT-a II (...)“, nakon što je ranije u pismu iznio glavne postavke tog sporazuma i svoja očekivanja od istog.⁷⁷

Nadalje, Carter piše da bi htio da američka i britanska vlada zajedno rasprave situaciju u Južnoj Africi, s posebnim naglaskom na Rodeziji i Namibiji, „kako bi zajedno promovirali mirne promjene u tom dijelu svijeta“.⁷⁸

Carter se dotiče i situacije na Bliskom Istoku i traži britansku potporu u daljnjim pregovorima sa ciljem ostvarivanja konačnog i stalnog sporazuma u odnosima između Izraela i arapskih zemalja. „Iskustvo vaše zemlje i razumijevanje ovih kritičnih problema – uz to i vaš dubok interes u ovoj regiji – učinit će bitan doprinos našim vlastitim naporima u nastavljanju mirovnih pregovora. Bilo što što bi Ujedinjeno Kraljevstvo moglo napraviti kako bi pomoglo redukciji podjela u arapskom svijetu – kao i izolacije predsjednika Sadata – bilo bi od neizmjerne važnosti“⁷⁹, dodaje Carter.

Velika Britanija pružila je potporu predsjedniku Carteru i vladi Sjedinjenih Država za vrijeme talačke krize u Iranu. Krajem 1978. godine vlast šaha Reze Pahlavija ozbiljno je uzdrmana. Ovo je alarmiralo i vlasti u Sjedinjenim Državama, koje su njegovale dugogodišnje savezništvo s Pahlavijem i njegovom zemljom. Ironično, američki predsjednik Novu je 1978. godinu dočekao upravo u Teheranu i tom prilikom nazdravio Iranu kao „otoku stabilnosti“ u jednom od najnestabilnijih područja svijeta.⁸⁰

Diljem Irana izbijali su nemiri i pobune protiv šahove vlasti; ekonomija je sve više nazadovala i skori šahov pad bio je izgledan. On je u siječnju 1979. napustio Iran i otišao u Egipat; nepunih mjesec dana nakon toga Ayatollah Khomeini, vođa islamističke revolucije, vraća se u Teheran i uspostavlja svoju vladu. Sjedinjene Države su priznale novu iransku vladu u veljači 1979.; ipak, nakon što je islamistička revolucija postajala sve nasilnija, Kongres je u svibnju iste godine izdao rezoluciju kojom osuđuje nasilje i smaknuća pripadnika staroga režima. Khomeini i njegovi pristaše zauzvrat su SAD-u predbacili dvostruke standarde, objasnivši da iste probleme nisu imali sa režimom šaha Reze Pahlavija.⁸¹

⁷⁷ Carterova poruka za Margaret Thatcher, 5/1979, *The National Archives*

⁷⁸ Ibid

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Seyom BROWN, *The Faces of Power*, Columbia University Press, 1994, str. 352-376

⁸¹ Ibid

U međuvremenu, šah je u Egiptu čekao odobrenje azila u Sjedinjenim Državama. Američka vlada nije više bila sigurna u mudrost takvoga poteza. Nakon brojnih pregovora, Rezi Pahlaviju odobren je azil u SAD-u, ali samo privremeno; šah je bolovao od raka i odobren mu je boravak zbog liječenja. Situacija je dosegla točku usijanja 4. studenog te godine, prilikom demonstracija u Teheranu kojima se zahtjevalo izručenje šaha Iranu kako bi bio podvrgnut sudskom procesu zbog mučenja svojih političkih protivnika i drugih zločina. Khomeini je predvodio demonstracije; ali studenti su, čini se bez njegovog znanja, odlučili zauzeti američku ambasadu u Teheranu. Šezdeset i tri američka diplomata (kasnije ih je pušteno deset) držana su kao taoci. Američke vlasti grozno su počele tražiti izlazak iz ove krize. Carter je odbijao poduzimati bilo kakve korake koji bi mogli ugroziti život američkih zarobljenika u Teheranu; drugim riječima, odbijao je upotrebu sile.⁸²

Tri dana kasnije Sjedinjene Države su primjenile ekonomske i financijske sankcije na Iran: prekinut je uvoz iranske nafte i ekonomska pomoć, zamrznuta je iranska imovina u američkim bankama. S diplomatske strane, traženi su posrednici koji bi pomogli smirivanju situacije i razgovarali sa iranskom stranom. Carter je osobno kontaktirao tridesetak stranih lidera, među njima i Leonida Brežnjeva.⁸³

Margaret Thatcher primila je pismo predsjednika Cartera datuma 12. studenog te godine u kojem ju on obavještava o američkom prekidu kupovanja iranske nafte i ukratko objašnjava razloge toga postupka.⁸⁴ Premijerka je pružila potporu Sjedinjenim Državama na svim poljima, uključujući američko odbijanje izručenja šaha Iranu, pogotovo nakon iranskih pritisaka i ucjena. Također, britanska vlada i drugi saveznici javno su izrazili potporu SAD-u i povukli dio svojih diplomata iz Teherana kao izraz te potpore.⁸⁵

Prilikom premijerkinog posjeta SAD-u, na sastanku održanom u prosincu 1979., Thatcher i Carter su se složili da, gledajući širu perspektivu, u pitanju je i budućnost samog Irana. Kako utjecati na događaje u toj zemlji tako da ona ne padne u sovjetsku sferu, i da se osovi na noge?⁸⁶

⁸² Seyom BROWN, *The Faces of Power*, Columbia University Press, 1994, str. 363-368

⁸³ Ibid, str. 367

⁸⁴ Pismo predsjednika Cartera Margaret Thatcher, 12.11.1979., *Thatcher MSS (Churchill Archive Centre)*

⁸⁵ Transkript telefonskog razgovora između predsjednika Cartera i Margaret Thatcher, 19.11.1979., *Thatcher MSS (Churchill Archive Centre)*

⁸⁶ Sastanak Margaret Thatcher s predsjednikom Carterom, 17.12.1979., *The National Archives*

„Zajedno s drugim partnerima u Europi dali smo punu javnu i privatnu podršku njegovim (Carterovim) naporima u osiguravanju bezuvjetog puštanja taoca na slobodu. Nastavit ćemo ga podržavati i nastojat ćemo pomoći kako god budemo mogli“⁸⁷, rekla je prilikom istoga posjeta.

Ipak, kako je ranije napomenuto, Thatcher je u Reaganu koji u Bijelu kuću dolazi 1981. pronašla istinskog saveznika i istomišljenika. Ne samo zato što su pobornici iste političke – konzervativne – opcije, nego i zato što su imali jednak stav prema Sovjetskom Savezu i potrebi iskazivanja oštine prema njemu, kako bi se potonji konačno dezintegrirao, Thatcher i Reagan činili su „prirodan“ savez. Riječima same *lady* Thatcher: „Ronald Reagan pobijedio je u Hladnom ratu bez ijednog ispaljenog metka“, da bi završila poznatom kodom; „... Ali ne i bez malo pomoći svojih prijatelja (but not without a little help from his friends)“.⁸⁸

O neokonzervativnim idejama koje su oboje promicali, Thatcher u počasnom govoru svome prekooceanskom prijatelju kaže: „Ronald Reagan promijenio je Ameriku i svijet, ali to je učinio oživljavanjem povijesnih konzervativnih vrednota, ne nametanjem umjetno stvorenih novih ideja. ... Na kraju krajeva, ako vjerujete da je poslovni uspjeh onaj element koji stvara nove poslove i blagostanje, ostavite poduzetničku sferu slobodnom koliko god je to moguće kako bi se mogla razvijati. Ako ... vjerujete u nadarenost i poduzetnost svoga naroda, onda ćete izraziti tu vjeru ... ; Ronald Reagan sve je to učinio, i djelovalo je.“⁸⁹ Govoreći o njegovim idejama, govorila je i o svojim, na najbolji način pokazujući povezanost Velike Britanije i Sjedinjenih Država u tom periodu.

U završnom dijelu istoga govora Thatcher je sumirala svoje viđenje uloge SAD-a u međunarodnim odnosima, rekavši da je „uloga Amerike da vodi, a ostale zapadne zemlje imaju dužnost podržavati njezino vodstvo“.⁹⁰

Što se tiče zadaće Velike Britanije, Thatcher neprestano objašnjava kako je zadaća njezine Vlade ojačati položaj države u svijetu, te podržati i NATO i Europsku zajednicu, kasniju Europsku uniju. Drugim riječima, Velika Britanija treba ostati vezana za SAD, ali i za europski kontinent, istodobno jačajući vlastitu moć i položaj.⁹¹

⁸⁷ Margaret THATCHER, „The West in the World Today“ (govor na sastanku Udruge za vanjskopolitičke odnose), 18.12.1979. *Thatcher Archive*

⁸⁸ John O'SULLIVAN, „Margaret Thatcher's Legacy of Freedom“ u *USA Today Magazine*, 3/2009, str. 22

⁸⁹ Margaret THATCHER, „Ronald Reagan: The Greatness of his Achievements“ u *Vital Speeches of the Day*, Vol 64, No. 8, 1.2.1998.

⁹⁰ Ibid

⁹¹ Margaret THATCHER, „The Lady's Not for Turning“ (govor na sastanku Udruge za vanjskopolitičke odnose), 10.10.1980., *Thatcher Archive*

5. Falklandski rat

Rat za Falklandske otoke ili *Las Malvinas*, kako ih nazivaju Argentinci, započeo je 1. travnja 1982. argentinskom invazijom. Spor je imao dugu povijest, a glavno je bilo pitanje suvereniteta nad Otocima, obzirom da su i jedna i druga strana tvrdile da drže suverenitet nad teritorijem. „Ovaj mali arhipelag u Južnom Atlantiku ima ograničenu površinu od 12000 km², zemlju koja je smrznuta osam mjeseci u godini sa vjetrovima koji pušu do 130 km/h. Ukupan broj stanovnika dosegao je brojku od 1800 ljudi u vrijeme izbijanja rata, sa 360 ovaca po glavi.“⁹² Na prvi pogled većini autora nije jasno kako su takvi otoci, toliko udaljeni od Ujedinjenog Kraljevstva, mogli izazvati ovakav sukob; zapravo jedini vojni sukob u koji su se obje zaraćene zemlje samostalno upustile u 20. stoljeću.

„Ništa nije tako jasno ostalo u mom sjećanju, dok se prisjećam godina provedenih u Ulici Downing na broju 10, kao onih jedanaest mjeseci u proljeće 1982. kada je Britanija vodila i pobijedila u Falklandskom ratu. (...) Ono za što smo se borili osam tisuća milja daleko u Južnom Atlantiku nije bio samo teritorij i stanovništvo Falklanda, iako su bili važni. Mi smo branili našu čast kao nacije, i principe koji su od velikog značenja ne samo za nas, nego i za cijeli svijet – prije svega, da agresori ne smiju nikada uspijeti i da međunarodno pravo treba prevagnuti nad uporabom sile.“⁹³

Thatcher je u svojim *Memoarima*, kako je vidljivo u navedenom citatu, opisala rat za Falklande kao bitku koja nije bila samo britanska. Naprotiv, ona sukob naziva borbom protiv agresora i predstavlja Britaniju kao zemlju koja brani općenite principe na kojima je zasnovano međunarodno pravo. Vlada u Londonu je događaje na Falklandima smatrala činom agresije od strane argentinskoga diktatora i njegove Vlade, s kojima ne treba i nije moguće pregovarati dok ne povuku svoje trupe s Otoka.

Argentina je zauzimanjem Falklanda htjela izazvati drugačiju reakciju kod Britanaca; argentinski predsjednik Galtieri je, prema CIA-inom izvješću, u intervjuu danom nakon invazije izjavio kako je “Argentina sada spremna započeti razgovore sa Velikom Britanijom“.⁹⁴

Argentinska strana je tvrdila da je Britanija neuspjelim ranijim pregovorima samo odugovlačila rješavanje sukoba. Stoga ih je invazija trebala potaknuti da ubrzaju pregovore i da se sukob što

⁹² Andrea Roxana BELLOT, „The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict“, Australian Studies Centre, Universitat de Barcelona, *Coolabah*, No. 10, 2013, str. 20

⁹³ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 173

⁹⁴ CIA-in memorandum ("Falkland Islands Situation Report #1"), 2.4.1982., *CIA Archive*

prije riješi. Prema CIA-inim izvješćima i prema izjavama vojnih i civilnih upravitelja Falklanda koji su bili u doticaju sa argentinskom vojskom i prije nego je stigla vojna pomoć iz Londona, Argentina nije očekivala da će Britanija odlučiti Otokove vratiti vojnim putem.⁹⁵

Ujedinjeni narodi, koji su izdavanjem brojnih deklaracija i diplomatskim pritiscima pokušavali potaknuti pregovore i rješavanje spora oko Falklandskih otoka, ponovno su reagirali na početku sukoba. Datum 3. travnja 1982. Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je Rezoluciju 502, kojom se tražilo trenutno prekidanje sukoba u Južnom Atlantiku i povlačenje svih argentinskih postrojbi s Otoka. Zaraćene strane pozvane su na obnovu pregovora s ciljem pronalaska diplomatskog rješenja sukoba.⁹⁶ Konačno, prema odredbi Povelje UN-a „svi članovi će rješavati svoje međunarodne sporove tako da međunarodni mir i sigurnost, te pravda, nisu ugroženi.“⁹⁷ Ovo se odnosi na sve članice Ujedinjenih naroda, kao i na sve sukobe. Iz toga proizlazi da su Velika Britanija i Argentina zakonski obvezane riješiti spor mirnim putem i da vojnim sukobom zapravo krše spomenutu odredbu.

Argentinska i britanska verzija tijekom rata, ali i događaji koji su doveli do vojnog sukoba bitno se razlikuju. Imajući na umu da je ovaj sukob još uvijek neriješen, jedini način da se problemu priđe jeste komparacija jedne i druge strane, odnosno njihovih verzija. Kako Britanija opravdava svoje pravo na Falklande, a kako Argentina? Zašto su Otokovi bitni za jednu, a zašto za drugu stranu? Postupnim uvidom u argumente jedne pa druge strane izvest ću njihovu komparaciju, kako bih na kraju dobila zaključke bazirane na spomenutoj analizi, metodom usporedbe koju smatram najprikladnijom za ovo istraživanje. Poseban naglasak stavit ću na razloge za izbijanje rata. Pretpostavka s kojom sam započela istraživanje je sljedeća: Nesporazumi koji su doveli do izbijanja rata za Falklande 1982. i kasnije formirali mitove o razlozima i motivima s kojima se jedna i druga strana borila u ratu posljedica su različitih narativa. Ti narativi nastali su uslijed nedostatka konstruktivne komunikacije između Argentine i Velike Britanije u desetljećima prije rata. Sukladno tome, tumačenja koja se danas provlače kroz literaturu i postoje u javnom mnijenju o tome da je Thatcher forsirala ratni sukob da bi dobila na popularnosti, te da je Galtieri želio zauzećem Falklanda proširiti argentinski teritorij, konstrukti su stereotipa i hladnoratovskog ozračja u kojem su nastali.

⁹⁵ Snimka razgovora na broju 10 (M. Thatcher – guverner Falklanda Rex Hunt - načelnik Norman - načelnik Nott), 5.4.1982., *The National Archives*

⁹⁶ Fabian RAIMONDO, „The sovereignty dispute over the Falklands/Malvinas: what role for the UN?“ u *Netherlands International Law Review*, LIX, 2012, str. 413

⁹⁷ Ibid, str. 420

5.1. Međunarodna situacija prije sukoba

Rat za Falklande, prema nekim tumačenjima, dogodio se u pravom trenutku i omogućio brz oporavak reputacije Konzervativne vlade pod vodstvom Margaret Thatcher. 1982. bila je godina pred izbore, a izgledi za osvajanje još jednog mandata nisu izgledali najbolje – premijerkina je popularnost opadala zbog oštrih ekonomskih mjera koje su zemlju naizgled otjerale u još dublju ekonomsku krizu nego što se ranije činilo; pored toga, neprestano su trajali sukobi s IRA-om i rudarima.

Ujedinjeno Kraljevstvo je od kraja Drugog svjetskog rata bilo smatrano „nacijom koja se povlači“⁹⁸. Sve od „Sueskog fījaska“ 1956. britanska je vanjska politika posustajala i stoga je važnost Falklandskog rata bila velika, kako za britanski međunarodni položaj, tako i za budućnost tada aktualne Vlade. „Prijatelji i neprijatelji su nas počeli gledati kao naciju kojoj je nedostajala volja i sposobnost da obrani svoje interese u miru, a kamoli u ratu. Pobjeda na Falklandima to je promijenila“⁹⁹, piše Thatcher u svojim *Memoarima*, pokazujući i sama koliko je vojna pobjeda i demonstracija snage zapravo značila za položaj Ujedinjenog Kraljevstva na međunarodnoj pozornici.

Ona je ovom sukobu pridala gotovo ideološku – osim političke – dimenziju. Neprestano je tijekom godina provedenih u politici ponavljala da se Ujedinjeno Kraljevstvo treba oporaviti i vratiti stari status svjetske sile. Tijekom razgovora sa Alexandrom Haigom, koji je nastojao pronaći diplomatsko rješenje „shuttle“ diplomacijom između Londona i Buenos Airesa, Thatcher se prisjetila Nevillea Chamberlaina i Münchenskog sporazuma iz 1938. kojim je dosegnut vrhunac tzv. politike popuštanja Hitleru: „Molim vas, molim vas da se prisjetite kako je 1938. Neville Chamberlain sjedio za ovim istim stolom i pregovarao rješenje koje zvuči veoma slično onome što me Vi tražite da prihvatim... Mi u Britaniji jednostavno odbijamo nagraditi agresiju – to je lekcija koju smo naučili 1938.“¹⁰⁰

Osim toga, prema CIA-inim procjenama na početku sukoba u travnju 1982., Thatcher tada nije imala izbora nego oštro reagirati na argentinsku invaziju Otoka. „Sve suprotno tome značilo bi pobunu unutar Konzervativne stranke, kritiku od strane opozicije, i osudu javnosti koja bi mogla dovesti do rušenja Vlade.“¹⁰¹ Thatcher je zbog toga za vrijeme razgovora s Alexandrom Haigom

⁹⁸ „Nation in retreat“ (eng.) u Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995, str. 173

⁹⁹ Ibid

¹⁰⁰ Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1. travnja do 25. lipnja 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003, str. 4

¹⁰¹ CIA-in memorandum ("Falkland Islands Situation Report #1"), 2.4.1982., *CIA Archive*

neprestano ponavljala kako ne može predložiti pregovore s Argentinom u Donjem domu Parlamenta, ukoliko se argentinske trupe ne povuku i britanska administracija ne bude obnovljena.

U vanjskoj politici, kako je već opisano, Ujedinjeno Kraljevstvo se čvrsto svrstalo uz zapadni blok i Sjedinjene Države. U tom smislu Thatcher je počela češće i oštrije izražavati svoj stav prema Sovjetima. Hladnoratovsko ozračje također je imalo utjecaja na odluku Vlade da ide u rat za Falklande.

U jednom od svojih izvješća o tijeku Haigove „shuttle“ diplomacije, Jim Rentschler u svom dnevniku daje širu vanjskopolitičku sliku sukoba oko Falklanda. Jednom prilikom, piše Rentschler, Galtieri je izjavio da će Argentina prihvatiti vojnu pomoć od Kube. „Kubanci su insinuirali da zapravo nastupaju u ime Rusa...“. Od Kube i Sovjetskog Saveza očekivalo se da će podržati Argentinu, ali prema CIA-inom izvješću od 2. travnja 1982., malo je bilo vjerojatno da će ijedna od ove dvije države vojno podržati Argentinu.¹⁰² „Sovjeti će nastojati iskoristiti krizu davanjem političke potpore Argentini; ali se neće vojno uključiti. (...) Moskva će nastojati izbjeći osudu Argentine od strane UN-a, prijetnjom da će staviti veto na to.“¹⁰³ U daljnjem tekstu stoji da će Sovjeti vjerojatno nastojati iskoristiti situaciju intenziviranjem prodaje oružja Argentini te da će staviti svoju objavještajnu službu i informacije koje je prikupila Argentini na raspolaganje. „Sovjeti su dugo nastojali uspostaviti bolje odnose s Argentinom, velikim djelom zato što ona omogućuje 10% sovjetskog uvoza žita.“¹⁰⁴ Osim toga, Argentina je Sovjetima pomogla za vrijeme američkog embarga na uvoz žita 1980.-1981. godine.

Rijetke latinoameričke države izjasnile su se i odabrale stranu. Urugvajski ministar vanjskih poslova javno je podržao Argentinu i njezin položaj na Falklandima; Čile se nije službeno izjasnio ali je Santiago bio zabrinut da bi Galtierijev napad na Falklande mogao biti „signal da će sličnu taktiku upotrijebiti i pri rješavanju problema kanala Beagle“¹⁰⁵.¹⁰⁶

Povratak Otočja uz pomoć oružja dogodio se u trenutku kada je u Argentini na vlasti bila vojna hunta pod vodstvom diktatora. Godine 1981. na to je čelno mjesto došao general Leopoldo Galtieri koji je nastojao učvrstiti svoju vlast. Ovaj period bio je obilježen represijom i zločinima,

¹⁰² Caseyjev memorandum za Haiga ("Quick Intelligence Assessment on Falklands Affairs"), 2.4.1982., *CIA Archive*

¹⁰³ *Ibid*

¹⁰⁴ *Ibid*

¹⁰⁵ Granični sukob između Čilea i Argentine oko otoka južno od Ognjene zemlje, u kanalu Beagle. (Alejandro Luis CORBACHO, „Predicting the Probability of War During Brinkmanship Crises: The Beagle and the Malvinas Conflicts“ u Universidad del CEMA (Argentina): *Documento de Trabajo* No. 244, 9/ 2003, str.5

¹⁰⁶ CIA-in memorandum ("Falkland Islands Situation Report #1"), 2.4.1982., *CIA Archive*

kao i ekonomskom krizom koja je u to vrijeme zavlada u Argentini. Nezaposlenost, inflacija, represije i brojni prosvjedi pridonosili su nestabilnosti države i nepopularnosti diktatorske vlasti. Galtieriju je postalo jasno da mu treba cilj koji bi ujedinio građane i odvratio njihovu pozornost od domaćih problema, a istodobno poboljšao sliku njegove Vlade. Za to mu se idealan učinio sukob oko Falklanda. Vjerovao je da ako izvrši pritisak na Britaniju i zauzme Otočje silom može riješiti svoje probleme. Smatrao je kako UN neće reagirati, te da će Sjedinjene Države ostati neutralne, a s obzirom na situaciju u Britaniji nakon Sueske krize nije vjerovao da bi se London upustio u rat oko Otočja koje je tako daleko od matičnog kopna i bez strateške važnosti.¹⁰⁷

Invazija je neupitno ojačala Galtierijev položaj u vojnim krugovima, ali i među Argentincima općenito. Za njega povlačenje nije bilo opcija. Opće raspoloženje u Buenos Airesu opisao je Rentschler u svom dnevniku pri posjetu Argentini:

„Vani se pojavila masa ljudi koji su skandirali – AR-GEN-TIN-A! AR-GEN-TIN-A! (...) Uistinu, raspoloženje ovdje čini se manje nasilnim od raspoloženja u demonstracijama nešto ranije, kada su Sjedinjene Države izviždane jednako kao i Velika Britanija; Kuba je oduševljeno dočekana, a uzvici THATCHER PUTA¹⁰⁸ ispunili su ogromnu Plazu de Mayo.“¹⁰⁹

U CIA-inom izvješću za Haiga, napisanom na početku travnja 1982., stoji da za Argentine postoji direktna veza između događaja (pod uvjetom da budu uspješni) na Falklandima i njihovog spora sa Čileom oko kanala Beagle. Posljedično, poraz na Falklandima značio bi i manje šanse za rješavanje spomenutog spora sa Čileom.¹¹⁰

5.2. Povijest sukoba i pregovori do rata

Spor između Ujedinjenog Kraljevstva i Argentine oko suvereniteta nad Falklandskim otocima datira još u 1833., kada su Britanci vratili Otoke, koje su nekad ranije posjedovali, pod svoju vlast.¹¹¹ Sama povijest Falklanda komplicirana je jer ju Otoci često mijenjali vlasnika, a dosad nije usuglašeno ni kada i tko ih je prvi otkrio. Svaka strana ima svoju verziju priče o povijesti i političkoj pripadnosti Falklanda; odatle potječe spor koji traje još i danas.

¹⁰⁷ John ARQUILLA, Maria MOYANO RASMUSSEN, „The Origins Of The South Atlantic War“ u *Journal of Latin American Studies* Vol. 33, Br. 4 (2001), str. 739-742

¹⁰⁸ „Thatcher kurva“ (španj.)

¹⁰⁹ Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1. travnja do 25. lipnja 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003

¹¹⁰ Caseyjev memorandum za Haiga ("Quick Intelligence Assessment on Falklands Affairs"), 2.4.1982., *CIA Archive*

¹¹¹ CIA-in memorandum ("The Falklands Dispute - An Historical Perspective"), 2.4.1982, *CIA Archive*

U argentinskom Ustavu stoji da su Falklandski otoci integralni dio argentinskog nacionalnog teritorija. Osim na Falklandske, tzv. „Malvinsko pitanje“ za Argentinu odnosi se i na otoke South Georgia i South Sandwich, koji imaju status zavisnih teritorija. Za Ujedinjeno Kraljevstvo, Falklandi po zakonu pripadaju Britanskim prekomorskim teritorijima, kojih ima ukupno četrnaest.¹¹²

Argentina tvrdi da je naslijedila vlasništvo nad Otocima od Španjolske 25. svibnja 1810., kada je proglasila neovisnost pod imenom Ujedinjene Provincije Rijeke Plate.¹¹³

Prema argentinskoj verziji, Ferninand Magellan otkrio je Otoke 1520., prilikom svoje ekspedicije u službi Španjolske; tako su Otoci došli pod španjolsku vlast. Prvo naselje na Otocima osnovali su Francuzi u 18. stoljeću; naselje je na kraju predano Španjolcima koji su prosvjedovali protiv prisutnosti Francuza na svom teritoriju. Nedugo nakon Francuza, na Falklandima su 1766. Britanci osnovali svoju utvrdu i nazvali je Port Egmont. Došlo je do spora sa Britancima, ali ne i do rata jer su se dvije strane uspjele diplomatski dogovoriti. Konačno, od 1774. nadalje Španjolska je zauzela i upravljala Otocima sve do 1810. i argentinskog rata za neovisnost. Argentina tvrdi da je Španjolska imala veća prava i stvarnu vlast nad Falklandima 1810. godine, za razliku od Velike Britanije. Kada su te godine nastale Ujedinjene Provincije Rijeke Plate (današnja Argentina), naslijedile su od Španjolske prava na teritorije koji su joj pripadali i koji su se nalazili unutar teritorijalnog prostora na koje je novostvorena država polagala svoja prava. Argentina tvrdi kako su tadašnje Ujedinjene Provincije posjedovale Falklande do 1833., kada je britanska vojska izvršila invaziju na njezin teritorij i zbacila argentinsku vlast; britansku vlast nad Falklandima Ujedinjene Provincije nikada nisu prihvatile sve do današnjih dana.¹¹⁴

Britanska verzija povijesti Falklanda bitno je drugačija; Ujedinjeno Kraljevstvo tvrdi kako je na Otocima prvi pristao kapetan John Strong 1690. godine. Francuska je 1764. osnovala koloniju na istočnom djelu Otoka te tri godine kasnije predala koloniju Španjolcima. Godine 1766. Ujedinjeno Kraljevstvo je osnovalo naselje na zapadnom djelu Falklanda. Osam godina kasnije Britanci su se povukli zbog ekonomskih razloga, ali ne i napustili svoju koloniju. Argentinci tvrde da je britansko povlačenje 1766. značilo i napuštanje Otoka. Španjolska je 1811. usred rata sa Ujedinjenim Provincijama na području današnje Argentine povukla svoje trupe sa

¹¹² Fabian RAIMONDO, „The sovereignty dispute over the Falklands/Malvinas: what role for the UN?“ u *Netherlands International Law Review*, LIX, 2012, str. 402

¹¹³ Ibid, str. 403

¹¹⁴ Ibid, str. 403-405

Falklanda. Nakon stjecanja neovisnosti, Argentinci su zauzeli Otoke 1820., ali prema britanskoj verziji ova okupacija trajala je samo nekoliko dana, nikakva vrsta uprave nije uspostavljena i sama okupacija stoga nije bila uspješna. 1832. godine Ujedinjene Provincije odredile su guvernera na Falklandima koji bi obnašao argentinsku vlast; to je izazvalo reakciju Ujedinjenog Kraljevstva koje je protestiralo protiv navodnog kršenja britanskog teritorijalnog suvereniteta. Iduće, 1833. godine, Britanija je poslala ratnu mornaricu na Otoke i zatražila od argentinskog guvernera da zajedno sa stanovništvom napusti Falklande. Nakon toga, Britanija je uspostavila stalnu vlast i upravu nad Otocima.¹¹⁵

1965. godine Argentina je iznijela problem pred Ujedinjene narode. Iako je postojanje spora oko suvereniteta nad Falklandima i ranije prepoznato, Rezolucija 2065 od 16. prosinca 1965. od posebne je važnosti.¹¹⁶ Generalna skupština Ujedinjenih naroda ovim je dokumentom proglasila Otoke kolonijalnim teritorijem, prepoznala postojanje spora oko suvereniteta između Argentine i Ujedinjenog Kraljevstva, te pozvala obje strane da hitno započnu pregovore. Rezolucija je važna zbog toga što ju je donio najbrojniji organ UN-a i zbog političkog pritiska koju je taj dokument nosio. Naglašena je potreba da se ukinu svi oblici kolonijalizma, među njima i kolonijalizam na Falklandima. Obje strane su pozvane da, tijekom pregovora, u obzir uzmu i interese stanovnika Otoka.¹¹⁷

Iako su obje strane predlagale različita rješenja, gotovo deset godina nakon donošenja Rezolucije nije bilo nikakvog pomaka. Nakon početka ratnoga sukoba 1982., Generalna je skupština reagirala izdavanjem ranije spomenute Rezolucije 502, kojom je zatražen „trenutan prekid neprijateljstava i povlačenje svih argentinskih snaga s Otoka“¹¹⁸, kao i nastavak diplomatskih pregovora s ciljem rješavanja spora.

Prema argentinskoj verziji, rat su izazvali nedorazumi i nedostatak komunikacije između Argentine i Velike Britanije. Argentina tvrdi da je argentinsko iskrcavanje na Otocima, kao i niz incidenata koji su se dogodili prije samog rata, trebalo izvršiti pritisak na Vladu u Londonu da konačno pokrene pregovore. Događaji iz 1982. bili su „posljedica britanskog odbijanja bilo

¹¹⁵ Fabian RAIMONDO, „The sovereignty dispute over the Falklands/Malvinas: what role for the UN?“ u *Netherlands International Law Review*, LIX, 2012, str. 406

¹¹⁶ Ibid

¹¹⁷ Ibid, str. 412

¹¹⁸ Ibid

kakve rasprave o pitanju suvereniteta sa Argentinom...¹¹⁹, piše Leonardo Arcadio Zarza u svojoj monografiji o Falklandskom konfliktu.

Baš naprotiv, Velika Britanija jeste pregovarala s Argentinom; zanimljivo je da su pregovori postali posebno česti u godinama prije rata. Pregovori su se odvijali kontinuirano od 1971., a situacija se zaoštrila nakon što su istraživanja potvrdila visoki ekonomski potencijal Otoka.¹²⁰ Od tada Argentina ima sve manje strpljenja, a Velika Britanija ne želi pristati na argentinske ahtjeve.

Britanci nisu htjeli pregovarati pitanje britanskog suvereniteta nad Otocima, kao ni Argentinci. Ipak, bilo je nekoliko prijedloga koji su odgovarali jednoj i drugoj strani. Velika Britanija je prilikom tajnih pregovora u Ženevi 1980. godine predložila dugački ugovor o zakupu prema kojem bi formalni suverenitet nad Otocima odmah prešao na Argentinu, ali bi stvarna kontrola nad stanovništvom ostala pod britanskom vlašću. Postupan prijelaz praktične uprave nad Otocima događao bi se tijekom dugog vremenskog perioda, kako bi se stanovništvo prilagodilo i naviklo na argentinsku vlast. Argentinska strana tvrdila je da, iako je prijedlog za njih bio donekle prihvatljiv, formalni prijelaz Otoka koji bi praktično i dalje ostali pod britanskom upravom ne bi puno značio za Argentinu. Oni su trebali konkretan dokaz i demonstraciju vlasti nad Otocima. Zato su zatražili postupne promjene u unutarnjoj administraciji; primjerice postupnu promjenu državljanstva falklandskog stanovništva kroz tri generacije.¹²¹ Iako se Britanci s ovime nisu složili jer je bilo neprihvatljivo da „se djeci rođenoj u obitelji koja je imala britansko državljanstvo automatski nametne argentinsko nakon potpisivanja Ugovora“¹²², načelno je dogovoren postupni prijelaz uprave nad Otocima sa Velike Britanije na Argentinu kroz period od 99 godina¹²³. Britanska vlada pomogla bi Argentini da pokaže svojim državljanima da formalni suverenitet nad Otocima ima nekog značenja, „primjerice dopuštanjem (Argentini) da razvije svoje zastave ... na Falklandima, da pošalje svoje predstavnike ...“¹²⁴ i slično.

¹¹⁹ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 33

¹²⁰ Caseyjev memorandum za Haiga ("Quick Intelligence Assessment on Falklands Affairs"), 2.4.1982., *CIA Archive*

¹²¹ Snimka razgovora ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (tajni sastanak Ridley-Cavandoli u Ženevi), 10.9.1980., *The National Archives*

¹²² Ibid

¹²³ Ibid

¹²⁴ Snimka razgovora ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (tajni sastanak Ridley-Cavandoli u Ženevi), 10.9.1980., *The National Archives*

Razgovori su se vodili i u mjesecima neposredno prije rata. Krajem veljače 1982. na sastanku ministara objiju strana u New Yorku pregovori su nastavljani u sličnom tonu. Sudjelovali su i vijećnici sa Falklanda.¹²⁵ Iz onoga što je Richard Luce, predstavnik britanske strane, izložio na samom početku, jasno je kako su se pregovori intenzivno vodili i ranije, te da je „ovo treća runda razgovora održanih za vrijeme trenutne britanske Vlade“¹²⁶. Nakon što je Argentina odbila posljednji britanski prijedlog o zamrzavanju spora, Argentinici su sada predlagali novo rješenje. Enrique Ros, argentinski podtajnik za vanjske poslove, objasnio je kako njegova zemlja želi su ubrzati pregovore, te da „Argentina nema nikakvih sumnji o vlastitom suverenitetu nad Otocima, ali želi što prije postići dogovor sa Vladom Njezinog Veličanstva.“¹²⁷ Argentinska strana je naglasila da želi uspostaviti dobre odnose sa stanovništvom Otoka i udovoljiti njihovim željama, tražeći od njihovih predstavnika da izlože njihove zahtjeve. Prema riječima Enriquea Rosa, „Argentina nije imala namjeru poremetiti način života stanovništva Falklanda; ono što je ona htjela bila je ravnoteža između interesa otočana i argentinskih suverenih prava.“¹²⁸

Prijedlog koji su Argentinici predstavili prilikom ovoga sastanka, samo nešto više od mjesec dana prije početka oružanog sukoba, bio je obećavajuć i, iako ne do kraja razrađen, prihvaljiv objema stranama. Predložena je uspostava Pregovaračkog odbora¹²⁹, koji bi prišao problemu na široj razini, što bi pomoglo njegovu rješavanju. Ovaj odbor bio bi usmjeren na rješavanje četiriju glavnih točaka, a to su: pitanje suvereniteta, interesi otočana, prirodni resursi Otoka i sigurnost. Britanci su željeli konkretnije detalje o tome kako bi taj odbor funkcionirao i po čemu bi pregovori bili drugačiji od dotadašnjih. „Cijeli smisao Odbora je nastojanje na izbjegavanju dotadašnjih izmjenjivanja retorike obaju strana...“¹³⁰. Argentinici su htjeli brze rezultate, i smatrali su da bi jedan širi, globalniji pristup problemu doveo do napretka.

Iako pregovori nisu vodili konkretnijim rješenjima, Argentinske optužbe pri početku rata kako Britanci nisu htjeli pregovarati nisu bile točne. Pregovori su se vodili na redovnoj bazi. Međutim, iz pregovora i raznih izvješća o pregovorima slanih Margaret Thatcher na uvid, vidljivo je kako ni jedna ni druga strana nisu htjele raditi kompromise po pitanju suvereniteta.

¹²⁵ Razgovori ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (prvi dio), New York, 26.2.1982., *The National Archives*

¹²⁶ Ibid

¹²⁷ Ibid

¹²⁸ Ibid

¹²⁹ Razgovori ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (drugi dio), New York, 26.2.1982., *The National Archives*

¹³⁰ Ibid

Čak i ideja o dugotrajnom ugovoru o zakupu nije provedena u djelo, iako su se obje strane s njom načelno slagale, zato što je Britanija nastojala što više produžiti svoj suverenitet nad Otocima, dok su ga Argentinci nastojali što prije ukinuti¹³¹. Ipak, pokušaji su postojali s obje strane, ali čini se kako je 1982. ponestajalo vremena za smirene i duge pregovore. Unutarnja situacija u objema državama bila je nesigurna i obje Vlade nisu bile u poziciji u kojoj su smjele izgubiti ili raditi veće kompromise. Činjenica da su se pregovori vodili i ranije i da se nastojalo na nalaženju rješenja baca nešto drukčije svjetlo na cijelu situaciju: povijest pregovora i njihovih neuspjeha, a ne samo samovolja argentinskog diktatora ili želja Margaret Thatcher da osvoji još jedan mandat, doveli su do rata za Falklandske otoke.

5.3. Početak rata i pregovori

Iz prijepisa diplomatskih razgovora, kao i iz memoara Margaret Thatcher i transkripta njenih telefonskih razgovora sa upraviteljima Falklanda i članovima svoje Vlade, vidi se kako Britanci nisu očekivali vojnu akciju s argentinske strane. Pregovori u New Yorku završili su mjesec dana ranije i načelni dogovor je postignut; Britanija je čak pristala i na povlačenje svoje ratne mornarice s Otoka kako bi stanovništvu i ostaloj javnosti demonstrirala povjerenje u Argentinu i njezine namjere.¹³²

Kako je ranije navedeno, Argentina je zauzimanjem Otoka željela potaknuti što brže pregovore; odnosno pregovarati s pozicije sile. Dana 1. ožujka 1982., točno mjesec dana prije početka sukoba, argentinska je Vlada javno obznanila odluku da je Argentina slobodna sama birati najbolji način u rješavanju Falklandskog sukoba, te da će tako i učiniti. Ipak, Velika Britanija i dalje nije ovo smatrala razlogom za veću zabrinutost; London je zauzvrat uputio ultimatum Buenos Airesu, tražeći da argentinski radnici u tvornici na otocima South Georgia maknu argentinsku zastavu, obzirom da rade pod britanskim zakonom.¹³³

Nadalje, Argentinci su mislili da je Britanija izgubila interes za Otoke i da neće odgovoriti vojnim putem.¹³⁴ Do rata je doveo niz nesporazuma, odnosno krivo tumačenje poteza britanske

¹³¹ Razgovori ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (prvi dio), New York, 26.2.1982., *The National Archives*

¹³² Snimka razgovora ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (tajni sastanak Ridley-Cavandoli u Ženevi), 10.9.1980., *The National Archives*

¹³³ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 14

¹³⁴ Andrea Roxana BELLOT, „The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict“, Australian Studies Centre, Universitat de Barcelona u *Coolabah*, No. 10, 2013, str. 22

Vlade: Britanija je u periodu prije rata odlučila smanjiti troškove za mornaricu zbog inflacije i unutarnje situacije u zemlji¹³⁵, ali to nije značilo manji interes za zaštitu prekomorskih teritorija.

Koliko su Argentinci krivo procijenili situaciju pokazuje izjava jednog argentinskog političara o tom pitanju:

„Ovaj problem nema političkog značenja za Ujedinjeno Kraljevstvo. Engleska ne zna što raditi s Falklandima. Oni ih smatraju skupima i predalekima. Ovih 1800 stanovnika zadaju im beskrajne muke. Posljedično, neće biti britanskog protuudara ukoliko se argentinska vojna akcija izvede 'čisto'¹³⁶

Prije samog zauzimanja Falklanda, odnosno glavnog grada i luke – Port Stanley, u prosincu 1981. argentinski prerađivači starog željeza nedopušteno su uplovili u luku Leith na otoku South Georgia. Ovo je bio manji incident koji je brzo riješen, a argentinska Vlada izjavila je kako nije imala veze s tim. Tri mjeseca kasnije, krajem ožujka 1982. isto se ponovilo – argentinski prerađivači starog željeza ponovno su uplovili u Leith, podigli argentinsku zastavu i ispalili nekoliko hitaca. Argentinska Vlada je opet izjavila kako nema nikakve veze s tim, te su Britanci odlučili problem riješiti diplomatskim putem, umjesto slanja mornarice.¹³⁷

Međutim, ovaj incident nije tako brzo riješen i Thatcher i njezina Vlada odlučili su poduzeti daljnje korake. Ministar vanjskih poslova, Peter Carrington, zamolio je SAD za pomoć i izvršavanje pritiska na Argentinu. Poslano je dodatno naoružanje kako bi pojačalo snage na *HMS Endurance*; informacije o tim događajima brzo su dospjele u javnost i britanska Vlada se nadala da će to biti dovoljno da potakne argentinsko povlačenje i razrješenje incidenta.¹³⁸ Čini se da nitko nije očekivao da će zaista doći do oružanog sukoba. Dana 31. ožujka navečer Thatcher je obaviještena da argentinska flota kreće prema Falklandima i da će vjerojatno stići tamo do 2. travnja. „To je bilo užasno, i potpuno neprihvatljivo. Nisam mogla vjerovati: to su bili naši državljani, naši otoci. Rekla sam instantno: 'ako budu zauzeti, moramo ih vratiti natrag'¹³⁹, piše Thatcher u *Memoarima*. Nakon savjetovanja sa Henryjem Leachom, zapovjednikom mornarice, Thatcher je dala svoj pristanak za okupljanje naoružanja i slanje dvaju dodatnih ratnih brodova – *HMS Hermes* i *HMS Invincible* prema Falklandima u Južni

¹³⁵ Max HASTINGS: „The Falklands Legacy“, BBC production: 2012

¹³⁶ Cardoso et al. 1983: 31-32; 54 u Andrea Roxana BELLOT, „The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict“, Australian Studies Centre, Universitat de Barcelona u *Coolabah*, No. 10, 2013, str. 23

¹³⁷ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 174

¹³⁸ Ibid, str. 175

¹³⁹ Ibid, str. 174

Atlantik. Leach je tvrdio da može pripremiti brodove unutar 48 sati i vjerovao je u britanski uspjeh.¹⁴⁰ Prema nekim autorima, jedan od ljudi koji su najviše priželjkivali rat bio je upravo Leach – jedino tako mornarica je mogla pokazati da je još uvijek potrebna i korisna, s ciljem sprječavanja daljnjih rezova.¹⁴¹

Slijedeći potez bilo je obraćanje SAD-u. Koliko su nade Britanci polagali u kvalitetu američke diplomacije vidi se iz *Memoara* Margaret Thatcher:

„Naša jedina nada sada su Amerikanci – prijatelji i saveznici, ljudi koje bi Galtieri, ukoliko se još uvijek ponašao racionalno, trebao slušati.“¹⁴² Ronald Reagan je odmah obavješten o događajima i zamoljen za pomoć.

Napad je započeo u rano jutro 1. travnja 1982; točno u 3:45 po argentinskom vremenu, argentinska flota stigla je u luku San Felipe na Istočnim Falklandima. Argentinska strana tvrdi da su Britanci prvi pucali, ali da Argentinci nisu planirali ratovati; njihov zapovjednik, kapetan Pedro Giachino, dobio je naredbu da ispuni misiju tako da „nitko od britanske vojske, ni lokalnog stanovništva ne smije biti ubijen za vrijeme čitave ... operacije.“¹⁴³ Giachina je upucao britanski vojnik pri njegovom pokušaju da zauzme boravište britanskog guvernera u Port Stanleyju. Isti guverner kasnije se predao, i Argentinci su podigli svoju zastavu „prvi put od 1833. godine“.¹⁴⁴ Prema argentinskim tvrdnjama, zauzeće Otoka prošlo je bez žrtava na britanskoj strani, a poginuli kapetan Giachino danas je argentinski nacionalni heroj.¹⁴⁵

Idućega dana u Donjem domu Parlamenta, Thatcher je izložila: „Moram reći ... kako Falklanski Otoci i njihovi zavisni teritoriji ostaju britanski. Nikakva agresija ni intervencija ne mogu promijeniti tu jednostavnu činjenicu. Cilj ove Vlade je osloboditi Otoke od invazije i vratiti ih pod britansku upravu što prije.“¹⁴⁶

Kao što je već naglašeno, Velika Britanija se u ovoj situaciji na međunarodnom planu oslonila prvenstveno na Sjedinjene Države. Ipak, Britanija je kao jedan od ciljeva u prvim danima rata postavila dobivanje potpore i od zemalja Europske zajednice i Commonwealtha. Thatcher je prilikom razgovora s Alexandrom Haigom u Londonu rekla kako je primila podršku od

¹⁴⁰ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 174

¹⁴¹ Max HASTINGS: „The Falklands Legacy“, BBC production: 2012.

¹⁴² Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 176

¹⁴³ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 5

¹⁴⁴ Ibid

¹⁴⁵ Ibid, str. 6

¹⁴⁶ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 178

francuskog predsjednika Mitteranda i njemačkog kancelara Schmidta. Smatrala je da se problem s kojim se sada suočila njena zemlja odnosi i na druge – to pitanje bilo je bitno za Njemačku zbog Berlina i za Francusku zbog njenih kolonijalnih posjeda. „Ranije smo iskusili opasnosti primirivanja i udovoljavanja diktatorima ... Vrijeme je da netko kaže 'dosta'“. ¹⁴⁷

Važno je bilo i dobiti potporu Ujedinjenih naroda, u smislu izdavanja rezolucije koja bi osudila argentinsku agresiju i zahtjevala njihovo povlačenje. Ipak, Thatcher je skeptična prema UN-u u dugoročnom smislu te piše da je Vlada znala da je potrebno „držati naše poslove što dalje od UN-a. S obzirom na Hladni rat koji još traje, te na antikolonijalni stav većine država članica UN-a, postojala je stvarna opasnost da bi nam Vijeće sigurnosti moglo pokušati nametnuti nezadovoljavajuće uvjete.“¹⁴⁸ Ona je dakle bila svjesna kolonijalne stigme koju je Britanija i dalje nosila i problema koji bi zbog toga mogli nastati.

5.4. Američka „shuttle“ diplomacija

Alexandar Haig, američki državni tajnik, tjedan dana nakon izbijanja sukoba uputio se u London i Buenos Aires s ciljem provođenja tzv. „shuttle“ diplomacije – naizmjeničnim razgovorima s jednom i drugom stranom Sjedinjene Države preuzele su ulogu posrednika pri pronalaženju osnove za mirno razrješenje sukoba. Iz ranije spomenutog dnevnika Jima Rentschlera, djelatnika Bijele kuće koji je pratio Haiga na njegovu putu, saznajemo da je američka delegacija odlučila najprije otići za London i čuti britansku stranu.

Sjedinjene Države se, iako je Velika Britanija tradicionalno uvijek bila njihov najveći saveznik, nisu na početku svrstale ni uz jednu stranu. Prema bilješkama iz Rentschlerovog dnevnika: „Svrstavanje uz jednu ili drugu stranu ... nesumnjivo bi narušilo naše odnose sa onom drugom; ipak nesvrstavanje ni sa kim – tj. daljnje održavanje neutralnosti, ili još gore, pasivnosti – moglo bi ugroziti strateške interese SAD-a“¹⁴⁹. Rentschler dalje piše da Sjedinjene Države moraju riješiti bilateralnu dilemu koja se na koncu „svodi na pro-britanski ili pro-argentinski stav; šire strateško pitanje svodi se na Pan-Ameriku vs. NATO“.¹⁵⁰ Iako Sjedinjene Države žele održati dobre odnose s objema stranama, prema njegovoj procjeni to je nemoguće. Rentschler stoga

¹⁴⁷ Snimka razgovora na broju 10 (M. Thatcher - Haig) [razgovor održan prije večere], 8.4.1982., *The National Archives*, str. 2

¹⁴⁸ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995, str. 177

¹⁴⁹ Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1. travnja do 25. lipnja 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003, str. 19

¹⁵⁰ *Ibid*

predlaže američko svstavanje na britansku stranu, „zbog jezičnih i rodoslovnih veza, te službenog savezništva“¹⁵¹. On procjenjuje da bi napuštanje Velike Britanije kao najvažnijeg američkog saveznika u ovom kritičnom trenutku značilo „upriličenje, zapravo, nove verzije Sueza ili Skybolta“¹⁵² i imalo bi negativan učinak na ionako slab savez i to u periodu kada si Sjedinjene Države takvo nešto ne mogu dopustiti. Haig je pri prvom sastanku s Margaret Thatcher u Londonu uistinu rekao kako „Sjedinjene Države nisu neutralne“, ali da moraju biti oprezne. Dodao je da je osobno radio na prihvaćanju Rezolucije 502 u Ujedinjenim narodima i osudi argentinske agresije. „Gdjegod da se dogodi povreda međunarodnog prava od strane agresora, bilo to u Afganistanu, Poljskoj ili na Falklandskim otocima, princip je isti“¹⁵³, objasnio je Haig pri razgovoru s Thatcher.

Američka delegacija stigla je u London 8. travnja 1982., tjedan dana nakon početka ratnih sukoba. Predsjednik Reagan već je ranije pokušao telefonski urgirati kod Galtierija, ali nije uspio. Rentschlerov zapis od toga dana otkriva brojne detalje o njihovom dolasku u London - od vožnje sa zračne luke Heathrow prema gradu, preko dobrodošlice u premijerkinu uredu, sve do razgovora između Haiga i Margaret Thatcher prije i tijekom večere. Thatcher je bila nepopustljiva u svojim zahtjevima da se Argentinci trebaju povući s Otoka i da britanska administracija treba biti obnovljena. Tek nakon toga ona je bila spremna pregovarati. „Thatcher, vidite, jednostavno ne prihvaća naš prijedlog diplomatskog pristupa krizi, što bi zapravo bio trodjelni proces koji bi započeo povlačenjem argentinskih trupa s Falklanda. Uspostavljanjem privremene druge faze dogodio bi se povratak britanske administracije pod kontrolom nekog multilateralnog tijela (vjerojatno SAD-a, Kanade i dvije latinoameričke države). Nakon toga bi slijedio nastavak pregovora o pitanjima suvereniteta i samoodređenja.“¹⁵⁴

Thatcher ne prihvaća spomenutu „drugu fazu“ i privremeno multilateralno tijelo. Ona inzistira na tome da je invazija nezakoniti i agresivni čin, te da se to ne smije tolerirati. Njezin zahtjev, i zahtjev Donjeg doma Parlamenta, jeste da se uspostavi „status quo ante“. Haig tu nije imao šanse – bilo kakav prijedlog koji nije uključivao povratak na staro nije kod nje dolazio u obzir. Haig je objasnio da „je važno izbjeći preuranjene zaključke o suverenitetu“ i da o tome treba pregovarati; ovo Thatcher nije prihvaćala. „Britansko javno mnijenje neće prihvatiti ono što

¹⁵¹ Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1. travnja do 25. lipnja 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003, str. 19

¹⁵² Ibid

¹⁵³ Snimka razgovora na broju 10 (M. Thatcher - Haig) [razgovor održan prije večere], 8.4.1982., *The National Archives*, str. 2

¹⁵⁴ Ibid, str. 4

gospodin Haig predlaže. Povlačenje mora doći na prvom mjestu. Kasnije je moguće ponoviti ranije razgovore.“ Thatcher je bila jasna po tom pitanju i zapravo je odbijala stvoriti bilo kakav prostor za pregovore i kompromis. Haig je potom primjetio da, ukoliko Britanija zadrži takav stav, mirno rješenje nije moguće i jedino što ostaje jest uporaba sile. Britanska strana je komentirala kako „je sila već upotrebljena“.¹⁵⁵

S druge strane, u Buenos Airesu nisu mogli ni htjeli pristati na potpunu predaju i povlačenje jer bi to značilo potpuni neuspjeh i osudu javnosti, a posljedično i raspad Vlade.¹⁵⁶

„Argentinski karakter treba razumjeti“, rekao je Haig u razgovoru s Thatcher, „... Njihov najveći strah je da će ispasti kukavice. Uskoro će se razviti njihov 'macho' instinkt.“¹⁵⁷ Haig je objasnio da je period za pregovaranje između dvije strane veoma ograničen i da će trajati sve dok se britanski brodovi ne približe Južnom Atlantiku i dok napad ne postane očit. Naglasio je da je „pitanje kako provesti povlačenje (argentinsko). Potrebno je pronaći način na koji Argentinci ne bi ... potpuno izgubili obraz.“¹⁵⁸ Britance ovo nije previše zanimalo; činilo se kako ni jedna ni druga zaraćena strana nisu previše brinule o mogućim reakcijama i unutarnjoj situaciji svog neprijatelja, nego su bili zaokupljeni vlastitim zahtjevima i ciljevima.

Dana 9. travnja Haig i njegova delegacija uputili su se u Buenos Aires, kako bi predstavili britanske zahtjeve i čuli što Argentinci žele te jesu li spremni pregovarati mirno rješenje sukoba. Kratak osvrt na rezultate koje su postigli nalazi se u zapisu od 11. travnja 1982. u Rentschlerovu dnevniku. Nisu uspjeli pronaći odgovarajuću platformu za pregovore, jer su se obje strane držale svojih principa, ali su Amerikanci ipak smatrali da je i najmanja spremnost Argentinaca na pregovore vrijedna još jednog posjeta Londonu. Haig i delegacija proveli su „gotovo dvanaest sati u ... razgovorima sa predsjednikom Galtierijem i njegovim ministrom vanjskih poslova“. Argentinci su zahtjevali da oni upravljaju Otocima za vrijeme privremenog perioda, odnosno tzv. druge faze koju su Amerikanci predložili. To bi značilo da bi se Britanci morali „a priori“ složiti da će rezultat pregovora omogućiti prijenos suvereniteta nad Falklandima na Argentinu. Amerikanci su na kraju „smislili formulu koja bi uključivala prijelaznu američko-

¹⁵⁵ Snimka razgovora na broju 10 (M. Thatcher - Haig) [razgovor održan prije večere], 8.4.1982., *The National Archives*, str. 6

¹⁵⁶ *Ibid*, str. 3-4

¹⁵⁷ *Ibid*, str. 4

¹⁵⁸ *Ibid*, str. 6

britansko-argentinsku tripartitnu komisiju koja bi nadgledala lokalnu administraciju i zamaglili ... pitanje o tome hoće li pregovori rezultirati argentinskim suverenitetom (nad Otcima)¹⁵⁹.

Iz njegova dnevnika jasno se vidi da nitko u delegaciji nije previše vjerovao da će ovakav nacrt odgovarati Britancima, ali odlučili su pokušati. Amerikanci su se našli u vrlo teškoj situaciji, između dvije strane koje su jednako bile nespремne na kompromise i u jednako teškim unutarnjopolitičkim situacijama koje nisu dopuštale politiku popuštanja.

Čuvši vijesti, Thatcher je komentirala: „Bojim se kako ove vijesti potpuno dokazuju točnost smjera kojim smo se uputili ... flota mora nastaviti dalje“.¹⁶⁰ Na američki prijedlog da zaustavi napredovanje flote, reagirala je burno. Rentschlerovim riječima: „Željezna dama zaoštava svoj već robusni govor, pogotovo na pitanje zaustavljanja flote: 'Nezamislivo, to nam je jedina prednost, ne mogu sada odustati od toga, nije moguće vjerovati pljačkašima koji su jednom pokušali pokrasti tvoju imovinu! Ne, Al, apsolutno ne, flota mora nastaviti dalje!“¹⁶¹

Do kraja dana Amerikanci nisu znali što učiniti; imaju li dovoljno materijala da se vrate u Buenos Aires i dalje nastoje na pronalasku diplomatskog rješenja, ili ne. Zaključili su da Britanci, obzirom da se čvrsto drže svojih zahtjeva, očito nisu previše razmišljali o diplomatskim rješenjima, te da će biti potrebno vršiti dodatni pritisak na premijerku ukoliko Argentinci pristanu na daljnje kompromise. Još jednom se delegacija uputila iz Londona prema Buenos Airesu, ali bitnijeg rezultata nije bilo. Zapravo, situacija se dodatno pogoršala: dok je delegacija još bila u avionu, na putu prema argentinskoj prijestolnici, britanska obavještajna služba uočila je dvije argentinske podmornice na putu prema Otcima i u pripremi za rat. Ovaj čin dovoljan je da učini čitavu misiju propalom „čak i prije nego sletimo u Buenos Aires“¹⁶², piše Rentschler.

Ipak, do sukoba još nije došlo, ali je argentinska strana sada promijenila retoriku; ozračje je bilo ratobornije nego ranije i zahtjevi su se promijenili: dok su ranije bili spremni na pregovore i inzistirali samo na suverenitetu, argentinska Vlada sada traži *de facto* kontrolu Falklanda. Jasno je bilo da potonje Britanci neće pregovarati.¹⁶³ Haig sada zaključuje da je bilateralni odnos s

¹⁵⁹ Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1. travnja do 25. lipnja 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003, str. 8

¹⁶⁰ *Ibid*, str. 10

¹⁶¹ *Ibid*, str. 11

¹⁶² *Ibid*, str. 15

¹⁶³ *Ibid*, str. 16

Argentinom bio „isprazan“ i tvrdi da „čak i da smo postigli odgovarajući dogovor s Argentinincima ... nije sigurno da bi trenutna diktatura ... taj dogovor htjela ili mogla provesti.“

Američka „shuttle“ diplomacija tako je propala i delegacija se uputila natrag prema Washingtonu. „Ako je ikada brod zapeo u pijesku, bio je to Haigov 'mirovni shuttle'“¹⁶⁴, piše Rentschler u Falklandskom postskriptu.

5.5. Eskalacija i kraj rata

CIA-ini izvještaji o situaciji te diplomatskim i vojnim mogućnostima zaraćenih strana korisni su, jer daju kratak pregled svih informacija sakupljenih i poznatih do datuma kada su izdani. Tako iz njih saznajemo kakve je opcije Velika Britanija imala na raspolaganju na samom početku ratnih sukoba. Obzirom da su diplomatski odnosi s Argentinom u startu prekinuti, komunikacija može biti nastavljena jedino preko Sjedinjenih Američkih Država ili (eventualno) drugih zemalja saveznica Velike Britanije. Isto tako, komunikacija s Argentinom može se nastaviti kroz Vijeće sigurnosti UN-a; britanski europski partneri mogli bi izvršiti diplomatski pritisak na Argentinu.¹⁶⁵

O mogućnosti ekonomskoga pritiska piše: „Britanske ekonomske opcije su ograničene. Trgovina između Britanije i Argentine nije značajna ni za jednu stranu“¹⁶⁶, piše u CIA-inom *Memorandumu* za Alexandra Haiga od 2. travnja 1982. godine. Britanija se ne može osloniti ni na blokiranje argentinskih bankovnih računa, zato što britanske banke posjeduju samo oko 10% ukupnog argentinskog bankovnog duga. Procijenjeno je da bi najbolja opcija bilo opće nametanje ekonomskih sankcija od strane Sjedinjenih Država i Europske zajednice Argentini¹⁶⁷; a to bi bilo teško postići i provesti. Zapravo, iz spomenutog *Memoranduma* proizlazi da Britanija nema previše diplomatskih ni ekonomskih opcija za rješavanje sukoba s Argentinom; njihova jedina i prava nada zaista jesu bile Sjedinjene Države i Haigova „shuttle“ diplomacija.

Argentina je očekivala kratku akciju zauzimanja Otoka, i nije mislila da će Britanija odgovoriti. Samim time ona nije bila vojno spremna za daljnji rat i defenzivne akcije. „Strateški, rat za

¹⁶⁴ Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1. travnja do 25. lipnja 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003, str. 27

¹⁶⁵ Caseyjev memorandum za Haiga ("Quick Intelligence Assessment on Falklands Affairs"), 2.4.1982., *CIA Archive*

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

Malvinske otoke bio je potpuni neuspjeh za Argentinu¹⁶⁸, jer nisu do kraja definirani ciljevi i načini na koji će oni biti postignuti. Planovi za vojnu akciju brzo su napravljeni, pa zbog nedostatka vremena nisu obavljene dobre pripreme; na njima je radio manji krug ljudi iz Argentinske nacionalne vojne strategije pa je rat iznenadio ne samo London, nego i neke članove u argentinskoj Vladi.¹⁶⁹

Velika Britanija je 7. travnja 1982. proglasila zonu zabrane plovidbe koja je sezala do 200 nautičkih milja oko područja Falklandskih otoka. Osim toga, iskoristila je veto u Ujedinjenim Narodima kako bi blokirala njihovu diplomatsku intervenciju.

Na čelu operacije bila su dva nosača zrakoplova: *HMS Invincible* i *HMS Hermes*; osim ova dva poslano je još tridesetak brodova, a posada je brojala ukupno petnaest tisuća vojnika. Britanski brodovi stigli su 17. travnja do Otoka Ascension¹⁷⁰, koji su korišteni kao vojna baza. Ovi Otoci nalaze se uz istočnu afričku obalu i udaljeni su nešto više od 6000 km od Falklanda (prilog 2). Istoga dana u Londonu je dano dopuštenje mornarici za napad na argentinske snage, ukoliko one uđu u zonu zabrane plovidbe¹⁷¹.

Tjedan dana kasnije, 25. travnja, britanske trupe iskrcale su se na otoku South Georgia i vratile glavni grad, Grytviken, pod britansku vlast. Argentinske snage prisutne na South Georgiji „uskoro su se predale britanskim snagama“¹⁷², a britanskih gubitaka nije bilo. S druge strane, potopljena je argentinska podmornica *Santa Fe*. „Mala argentinska vojska predala se prevladavajućim britanskim snagama ... njihova je zadaća samo bila zaštititi argentinske radnike na Otocima, a ne boriti se za njihovu obranu.“¹⁷³

Britanci su situaciju shvatili drugačije, što se vidi iz poruke koju je zapovjednik Noott poslao u London: „Počasćen sam obavijestiti Njezino Veličanstvo da se bijela zastava viori pored britanske u Grytvikenu, South Georgia. Bog neka čuva kraljicu.“¹⁷⁴

¹⁶⁸ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 31

¹⁶⁹ Ibid, str. 33

¹⁷⁰ PECK, D., LAWRIE, B. „Episode 7: The Falklands War“ u *20th Century Battlefields* (presented by Peter and Dan Snow), BBC: 2007

¹⁷¹ Snimka razgovora sa broja 10 (M. Thatcher – Whitelaw – Pym – Nott), 17.4.1982, *The National Archives*

¹⁷² Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16

¹⁷³ Ibid

¹⁷⁴ Noottova izjava (zauzimanje South Georgije), 25.4.1982., *Thatcher MSS*

Do početka svibnja britanski su brodovi stigli do Falklandskih otoka. Zona zabrane plovidbe oko Falklanda sada je stupila na snagu, a Sjedinjene Države objavile su podršku Britaniji, nakon što su pokušaji pregovora s Argentinom propali.

Peru i Sjedinjene Države tijekom travnja zajedno su djelovale kao medijatori između Londona i Buenos Airesa, pokušavajući pronaći diplomatsko rješenje sukoba. Napori su propali do 29. travnja, kada Reagan piše Thatcher da je upravo primio „argentinski odgovor kojim ... odbijaju naš prijedlog ... Nužno je sada objaviti da je učinjen svaki mogući pokušaj u postizanju pravednog i mirnog rješenja, i da je argentinskoj Vladi bio ponuđen izbor između takvog rješenja i drugih mogućnosti ... Nema nikakve sumnje o našoj potpunoj potpori vama i načelima međunarodnog prava i reda koja branite ... Mi ćemo također objaviti da argentinsko odbijanje da prekine invaziju i započne pregovore u dobroj vjeri znači da Sjedinjene Države sada moraju usvojiti novi stav prema Buenos Airesu.“¹⁷⁵ Ovo je značilo kraj pokušaja Sjedinjenih Država da ostanu neutralne; istodobno, Britanija je i formalno na svoju stranu dobila najvažnijeg saveznika. Sada su diplomatski napori za postizanje sporazuma prešli na Ujedinjene Narode; Velika Britanija formalno je prihvatila posredovanje Ujedinjenih naroda početkom svibnja.¹⁷⁶

„Mnogi ljudi vjerojatno misle o Falklandskom ratu kao o ratu Margaret Thatcher. Za mene ... to je zapravo bio rat vođen kroz napise novina *The Sun*“,¹⁷⁷ piše za *The Guardian* Roy Greenslade koji je 1982. radio za *The Sun*. O jednom od najupečatljivijih događaja rata, koji je ujedno bio i katalizator daljnjih vojnih akcija, Greenslade piše: „Novinska agencija dojavila je da je pogođen *General Belgrano*. Wendy Henry uzviknula je 'Gotcha!¹⁷⁸', ne kao ideju za naslovnici nego kao spontanu reakciju ... MacKenzie ovo je upotrijebio i dizajnirao naslovnici koja je poručivala: 'GOTCHA. Naši dečki potopili topovnjaču i cijelu krstaricu (prilog 3).“¹⁷⁹

Britanska podmornica *Conquerer* pogodila je i potopila argentinsku krstaricu *General Belgrano*, koja se u tom trenutku nalazila otprilike 35 milja daleko od zone isključenja.¹⁸⁰ Spomenuta naslovnica iz *The Sun* pokazuje koliko su Britanci podržavali rat za Falklande; razina patriotizma parirala je onoj u Argentini.

¹⁷⁵ Reaganovo pismo M. Thatcher, 29.4.1982., *Thatcher MSS (Churchill Archive Centre)*

¹⁷⁶ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16

¹⁷⁷ Roy GREENSLADE, „A new Britain, a new kind of newspaper“ u *The Guardian*, 25.2.2002

¹⁷⁸ „Imamo ga (ih)!“ (eng) iz: Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16

Ovaj događaj kasnije je raspravljan u medijima i tisku; obzirom da je krstarica bila izvan tzv. ekskluzivne maritimne zone, javila su se nagađanja o tome da Thatcher nije morala narediti napad na brod, nego je to učinila jer je željela izbijanje daljnjih ratnih sukoba. *General Belgrano* približavao se zabranjenoj zoni sa južne strane Falklanda, praćen dvama razaračima. Britanska obavještajna služba pretpostavljala je kako *Belgrano* nosi razorne projekte tipa *Exocet*; ukoliko brod dođe unutar dometa britanskih brodova, poraz za Britaniju bio bi siguran.¹⁸¹ Kraljevska mornarica nije mogla riskirati takav razvoj događaja i stoga je dano naređenje za napad na krstaricu *General Belgrano*, iako ona još nije tada bila ušla u zabranjeni prostor.

Thatcher je preporučeno da, u slučaju pitanja o spomenutim događajima, treba objasniti kako je 23. travnja „švicarska ambasada u Buenos Airesu prosljedila poruku argentinskoj Vladi, u kojoj je stajalo slijedeće: 'Svaki prilaz argentinskih ratnih brodova ... koji bi zaprijetili ometanjem misije britanskih snaga u Južnom Atlantiku, dobit će odgovarajući odgovor'.“¹⁸² Iz ovoga proizlazi da je Argentina bila upozorena.

Ipak, suparnička reakcija bila je burna. Potapanje *Belgrana* kasnije je, iz argentinske perspektive, tumačeno kao jedan od razloga za izbijanje rata. Samo dva dana kasnije, 4. svibnja, Rentschler je zabilježio u svom dnevniku: „Sada je red na Britancima da tuguju, njihov 40 milijuna dolara vrijedan razarač *HMS Sheffield* pogođen je projektilom *Exocet* i gotovo trenutno pretvoren u goruću masu – još je uvijek plutao ... ali posada ga je napustila“. Dana 12. svibnja oštećen je razarač *Glasgow*; a do kraja svibnja pogođena su, potopljena ili oštećena još četiri britanska broda: *Glasgow*, *Ardent*, *Coventry* i *Atlantic Conveyor*.¹⁸³ Argentina je u napadima kao svoje najjače oružje i dalje koristila projekte *Exocet* za koje se smatralo da dolaze iz Francuske u Peru, a da ih onda Peru prosljeđuje Argentini.¹⁸⁴

Thatcher je zbog toga 30. svibnja pisala predsjedniku Mitterandu, tražeći od njega da „pronade način da odgodi slanje ovih projektila iz Francuske za bar mjesec dana“ iako razumije da je Francuska obvezana ugovorom na dostavu oružja Peruu. Problem je bio taj što je Mitterand ranije obećao Thatcher da će „odgoditi ispostavu oružja kolikogod to bude potrebno“. Sada

¹⁸¹ D. PECK, B. LAWRIE, „Episode 7: The Falklands War“ u *20th Century Battlefields* (presented by Peter and Dan Snow), BBC: 2007

¹⁸² Poruka Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha britanskim ambasadama (Potapanje Belgrana), 4.5.1982., *The National Archives*

¹⁸³ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16

¹⁸⁴ Poruka M. Thatcher predsjedniku Mitterandu, 30.5.1982., *The National Archives*

Thatcher upozorava da bi „ovo moglo imati razarajuće posljedice na odnose između naših dvaju država“.¹⁸⁵

Peru je u ovome sukobu igrao ulogu medijatora, pokušavajući, zajedno sa Sjedinjenim Državama, pomoći zaraćenim stranama da problem što prije riješe diplomatskim putem. Ipak, peruanska Vlada je istodobno opskrbljivala Argentinu spomenutim *Exocet* projektilima.¹⁸⁶

U međuvremenu, Britanci su napredovali prema kopnu; ovakav razvoj događaja Argentini nije odgovarao. Oni su nastojali izbjeći borbu na kopnu jer argentinska vojska nije bila pripremljena za konvencionalan rat protiv Velike Britanije¹⁸⁷. Argentina je planirala izvršiti kratku invaziju; nikakve defenzivne ni veće ratne akcije nisu predviđene ni planirane, kao što je već ranije naglašeno. Britanske kopnene operacije za povratak Otoka vršene su u tri faze, s ciljem zauzimanja triju geografskih položaja na Falklandima: luku San Carlos, mjesta Darwin i Goose Green i, konačno – Port Stanley (koji Argentinici zovu Port Argentino); glavni grad Falklanda. Na bojištu Darwin i Goose Green postalo je jasno da su Britanci u prednosti u zraku kao i na kopnu; Argentinici se više nisu mogli odupirati. Zarza piše kako je na tom području živjelo puno civila te da su „argentinski zapovjednici htjeli izbjeći stradanja civila i pokušali pregovarati evakuaciju stanovništva s britanskim zapovjednicima. Britanski odgovor bio je negativan“.¹⁸⁸ Čini se da su Britanci time htjeli pritisnuti Argentinca na predaju; daljnji nastavak borbi doveo bi do civilnih žrtava. Krajem svibnja dogovoren je prekid vatre na području Darwin-Goose Green „kako bi se izbjegle daljnje nepotrebne vojne i civilne žrtve“¹⁸⁹.

Posljednja bitka planirana je na području Port Stanleyja, glavnoga grada Falklanda. Britanija je 4. lipnja 1982. uložila veto na uplitanje Vijeća sigurnosti UN-a, koje bi moglo zahtjevati prekid vatre. Zarza je o ovom događaju napisao kako „je bilo očito da je Velika Britanija dala prioritet ratu nad diplomacijom“.¹⁹⁰

Protiv te njegove tvrdnje govori pismo koje je Thatcher uputila Galtieriju dan ranije, 3. lipnja.

¹⁸⁵ Poruka M. Thatcher predsjedniku Mitterandu, 30.5.1982., *The National Archives*

¹⁸⁶ „Commentary: Peru finds itself snared in the Falklands/Malvinas dispute“ by COHA (*Council on Hemispheric Affairs*), 29.4.2012.

¹⁸⁷ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16

¹⁸⁸ *Ibid*, str. 19

¹⁸⁹ *Ibid*, str. 20

¹⁹⁰ *Ibid*

Sigurna u britansku pobjedu, ona piše slijedeće: „Ja ću tugovati znajući da su ti ljudi poginuli za slobodu, pravdu i vladavinu zakona. A vi? Samo vi možete odgovoriti na to pitanje“¹⁹¹.

Problem je bio u tome što je Thatcher zahtjevala da se prekid vatre izvrši pod njenim uvjetima, ne uzimajući u obzir probleme u kojima se druga strana nalazila. U spomenutom pismu ona još jednom traži od Galtierija da povuče argentinske snage¹⁹²; za Galtierija je povlačenje značilo političko ubojstvo i nemire u zemlji te ono nije bilo opcija.

Sjedinjene Države i Peru nastojale su posredovati između dvije strane; Reagan i Haig neprestano su naglašavali kako se kraj rata mora izvesti tako da Argentina ne bude potpuno ponižena, jer će to imati loše posljedice za samu Argentinu, ali i za situaciju u Južnoj Americi, za koju su Sjedinjene Države geografski i politički vezane. Međutim, Thatcher nije željela pregovarati nijedan drugi scenarij prekida sukoba osim argentinskog povlačenja i restauracije britanske uprave na Falklandima.¹⁹³ Iako su Amerikanci i dalje predlagali uvođenje treće strane koja bi pomogla pri rješavanju spora, ali i spriječila potpuno argentinsko poniženje, Thatcher nije pristajala:

„Nakon što smo izgubili brodove i živote zbog argentinskog sedmotjednog odbijanja pregovora, ne želimo predati Otoke trećoj strani. Naša namjera je ponovno vratiti Otoke, zatim uspostaviti red i nakon toga razmotriti njihovu budućnost, zajedno sa otočanima.“ Pri kraju razgovora je dodala da je „sigurna da bi Predsjednik postupio jednako kad bi Aljaska bila u sličnoj opasnosti“.¹⁹⁴

Rentschler je 3. lipnja zapisao u svom dnevniku da, obzirom da je tada rat već bio u punom jeku u Južnom Atlantiku, sada Francuzi i Nijemci shvaćaju alarmantnost situacije. „Oni traže od nas da utječemo na Maggie u nadi da bi ona, obzirom da se približava konačna bitka za Port Stanley, mogla ublažiti britanski vojni uspjeh uz malo umjerenosti i velikodušnosti.“ Komentirajući ovu ideju ironičnim primjedbama o tvrdoglavosti britanske premijerke, Rentschler dalje piše da je Reagan u razgovoru s njom nekoliko dana ranije ispao „veća kukavica od Jimmyja Cartera“ i da je cilj sada „objasniti Željeznoj dami da mi nećemo prihvatiti stalno stanje rata u Južnom Atlantiku“. U kratkoj analizi situacije, Rentschler piše kako Sjedinjene Države također imaju strateške interese u tom području i da su Amerikanci „već

¹⁹¹ Telegram M. Thatcher za Galtierija (Nadolazeća bitka za Port Stanley), 3.6.1982., *The National Archives*

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Snimka telefonskog razgovora sa broja 10 (M. Thatcher - Reagan), 31.5.1982., *The National Archives*

¹⁹⁴ Ibid.

riskirali jako puno u Hemisferi ... zbog tog razloga, ne mislimo da je produljena vojna okupacija Falklanda u ičijem (britanskom ili američkom) interesu“.¹⁹⁵

Konačne borbe za Port Stanley započele su 11. lipnja. Tri dana kasnije, general Mario Menendez, koji je vršio funkciju guvernera Falklanda za vrijeme okupacije, kao i funkciju zapovjednika argentinskih snaga, potpisao je prekid vatre sa britanskim zapovjednikom Jeremyjem Mooreom. Britanska uprava nad Falklandima ponovno je uspostavljena i time je rat za Ujedinjeno Kraljevstvo završen. Za Argentinu spor oko suvereniteta i nakon toga ostaje aktualan¹⁹⁶; drugim riječima, rat ništa nije riješio.

U Argentini su nakon poraza počeli neredi i Galtieri je morao odstupiti s položaja¹⁹⁷. U Britaniji situacija je bila dijametralno suprotna – pobjeda na Falklandima pridonijela je popularnosti Margaret Thatcher i njezina je Vlada sada mogla biti sigurna u pobjedu na predstojećim izborima. Vojnici su dočekani sa svim počastima u Velikoj Britaniji.

Zapovjednik Jeremy Moore poslao je slijedeću poruku u London: „... 14. lipnja 1982., viši general Menendez predao mi je sve argentinske vojne snage na Istočnim i Zapadnim Falklandima ... Falklandski otoci ponovno su pod upravom koju su odabrali njihovi stanovnici. Bog neka čuva kraljicu.“¹⁹⁸

5.6. Argentinska perspektiva

Već spomenuti Leopoldo Arcadio Zarza argentinski je zapovjednik vojne avijacije i autor monografije o ratu za Malvinske/Falklandske otoke, s naglaskom na argentinsku perspektivu o uzrocima, tijeku i posljedicama ovoga konflikta. Ovo djelo veoma je korisno jer pruža potpuno novo svjetlo na ovaj dugotrajni spor koji je i u našu historiografsku i političku znanost ušao pod utjecajem zapadnjačke historiografije, odnosno narativa koji su oblikovali uglavnom britanski ili američki stručnjaci.

¹⁹⁵ Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1.4. do 25.6. 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003, preuzeto 28.12.2013., str. 34-35

¹⁹⁶ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 20-21

¹⁹⁷ Paola EHRMANTRAUT, „Aftermath of Violence: Coming to Terms with the Legacy of the Malvinas/Falklands War (1982)“, University of Arizona, *Arizona Journal of Hispanic Cultural Studies*, Vol. 15, 2011, 96

¹⁹⁸ Poruka vrhovnog generala Moorea (predaja argentinskih snaga u Port Stanleyju), 14.6.1982., *The National Archives*

Iako sam i u ranijim djelovima naglašavala razlike između britanskog i argentinskog tumačenja pojedinih događaja vezanih za rat, ovo poglavlje služi dubljoj elaboraciji argentinske strane priče. Smatram da je to važno kako bi analiza Falklandskog sukoba i njegovog položaja u kontekstu Hladnoga rata bila kvalitetno napravljena.

Za Argentinu, Falklandski otoci dio su argentinskog teritorija. Zarza piše da trenutani spor ne bi postojao da su dvije države o tom problemu razgovarale i pokušale naći rješenje ranije, nakon britanske okupacije 1833. On čak sugerira da je spor mogao biti riješen prodajom Otoka, kao u slučaju Aljaske između Rusije i Sjedinjenih Država.¹⁹⁹ Godine 1982. prošlo je ukupno 149 godina od početka stalne britanske uprave nad Otocima, što je dugačak vremenski period; a svakim daljnjim vremenskim odmakom spor je bilo sve teže razriješiti.

Ovaj spor još uvijek traje, jer krajem rata sukob oko suvereniteta nad Falklandima nije riješen; to je problem koji tek treba biti ponovno stavljen pred Ujedinjene narode. Kako bi se sporu što bolje pristupilo, tvrdi autor, potrebno je dobro razumijeti jednu i drugu stranu. „Obje strane moraju razumjeti kako Otoki mogu biti ili britanski ili argentinski“; drugim rječima, obje strane imaju jednako pravo pregovarati suverenitet nad njima. Kako bi do toga došlo, potrebno je postići konstruktivnu komunikaciju između Britanije i Argentine; upravo taj element bio je jedan od ključnih uzroka koji je i doveo do rata. Zarza otvoreno piše kako je nedostatak komunikacije „bio posljedica britanskog odbijanja bilo kakvih razgovora o pitanju suvereniteta sa Argentinom“²⁰⁰. Iz izvora proizlazi da su i jedna i druga strana bile jednako tvrdoglave i nepopustljive po pitanju suvereniteta nad Otocima; one nisu željele pregovarati glavni problem koji je bio u srži samoga spora – suverenitet Otoka. Stoga su se razgovori vodili o manje bitnim temama, a o suverenitetu se uvijek veoma oprezno razgovaralo, ili se nije uopće razgovaralo. Ipak, zanimljivo je da su zadnji pregovori prije rata donijeli do napretka na tom području, i to prijedlogom o postupnom prijelazu suvereniteta nad Otocima s Velike Britanije na Argentinu kroz dugi vremenski period. Da su obje strane imale strpljenja dalje pregovarati, možda bi utanačile točnu proceduru kojom bi se takav prijenos izveo.

Prema argentinskom tumačenju, britansko zauzimanje Falklanda nije bilo uspješno. Britanci su okupirali Otoke u periodu kada Španjolska nije bila u mogućnosti njima efektivno upravljati i kada je morala sve snage usmjeriti prema Argentini i ratu za neovisnost koji se tada odvijao. „Prazninu stvorenu nedostatkom španjolskog strateškog dometa Britanija je shvatila kao

¹⁹⁹ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 30

²⁰⁰ Ibid

vlastitu priliku da osigura španjolske nezaštićene posjede za svoje carstvo²⁰¹. S druge strane, Velika Britanija je tvrdila svoju legalnu vlast nad Falklandima na osnovi međunarodne doktrine o prijenosu suvereniteta. Prema spomenutoj doktrini, ukoliko država bez ikakvog posebnog prava drži teritorij pod svojom okupacijom najmanje 150 godina, onda ona stječe vlasništvo nad njim i to vlasništvo je stalno. Argentina je izabrala 149. godišnjicu britanske vlasti na Falklandima kako bi ih zauzela i vratila pod svoju vlast; to je ujedno bila i zadnja šansa za povratak Falklanda jer bi od 1983. oni nepovratno pripali Britaniji.²⁰²

Načelo samoodređenja, na koje se Velika Britanija velikim djelom oslanja, nije priznato u Argentini u slučaju Falklanda. Ono se, prema argentinskom stajalištu, „ne odnosi na Falklande jer stanovništvo na Otocima nije autohtono nego naseljeno“²⁰³; ono zato ne drži pravo samoodređenja. Argentina se ove tvrdnje drži od 1833.²⁰⁴, kada je Britanija okupirala Otoke.

Argentina danas slavi Dan ratnih veterana na datum 2. travnja svake godine; država posjeduje stotine centara za veterane iz Falklandskog (Malvinskog) rata i čitavu kulturu sjećanja o tom događaju.²⁰⁵ „Za vrijeme rata, argentinska nacija ujedinila se u masovnom patriotizmu koji se proširio od desnice do ljevice ...“²⁰⁶; bilo je nemoguće suprotstaviti se ovakvom raspoloženju.

U članku o posljedicama i ostavštini Falklandskog rata, Paola Ehrmantraut uspoređuje izložbe upriličene 2007., na 25. godišnjicu sukoba, u Londonu i Buenos Airesu. Ove dvije izložbe su, naravno, organizirane i osmišljene nezavisno jedna o drugoj. Autorica je uočila razlike između poruka koje su one prenosile, što naglašava razlike u kulturi sjećanja u Velikoj Britaniji i Argentini. „Za Englesku Falklandski je rat uglavnom bio samo još jedna kratkotrajna vojna intervencija, i ovaj relativno prigušen status bio je izražen kroz izložbu ...“²⁰⁷ Prema autorici, londonska izložba bila je izraz unisonog javnog mnijenja o ratu i nije ničim provocirala pitanja ili raspravu. S druge strane, u Buenos Airesu upriličena je potpuno drugačija izložba; ona je „prikazivala i provocirala tadašnju ideološku borbu oko argentinskog sjećanja na rat“²⁰⁸, i shvaćanja istog. Možda ovakav rezultat i nije neobičan, obzirom da je Velika Britanija u ratu pobijedila, te nema potrebu pokretati pitanja i provocirati rasprave; s druge strane, Argentina je

²⁰¹ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 28

²⁰² *Ibid*, str. 29

²⁰³ *Ibid*

²⁰⁴ *Ibid*

²⁰⁵ *Ibid*, str. 37

²⁰⁶ Paola EHRMANTRAUT, „Aftermath of Violence: Coming to Terms with the Legacy of the Malvinas/Falklands War (1982)“, *University of Arizona u Arizona Journal of Hispanic Cultural Studies*, Vol. 15, 2011, str. 95

²⁰⁷ *Ibid*, str. 97

²⁰⁸ *Ibid*

izgubila i za nju spor nije riješen te je prirodno da se Argentinci pitaju što napraviti dalje i kako se suočiti s onime što se dogodilo.

U Argentini postoji obilna literatura koja se bavi razlozima s kojima su obje države ušle u rat, kao i razlozima američkog angažmana. „Problem za Argentinu stvara američka potpora Ujedinjenom Kraljevstvu, koja je protiv načela Monroeove doktrine i protiv (američke) odlučnosti da stane na kraj kolonijalizmu“, piše Zarza. Većina autora smatra, slično kao i oni u Britaniji, da su obje države ušle u rat koji je zapravo bio forsiran od strane njihovih vođa – Thatcher i Galtierija – čiji je politički cilj bio ostati na vlasti.

Velika Britanija i njezini europski i američki saveznici smatrali su da događanja na Falklandima daju razloge za zabrinutost široj međunarodnoj zajednici zbog mogućeg sovjetskog angažmana. Argentinska strana tvrdi da, baš naprotiv, nije tražila potporu od Sovjeta. „Argentinski unutarnji rat protiv komunizma i terorizma u 1970-ima vodila je ista ... vojna diktatura“.²⁰⁹

Pitanje suvereniteta nad Falklandima ušlo je u nacionalni ustav Argentine. Prema njemu: „argentinski narod tvrdi svoj legitimni i neprenosivi suverenitet nad Malvinskim otocima te otocima Georgias i South Sandwich te nad odgovarajućom maritimnom i otočnom zonom, jer su oni integralni dio nacionalnog teritorija. Povratak navedenih teritorija i potpuna primjena suvereniteta, ... prema načelima međunarodnog prava, stalni su i neprekidni cilj argentinskoga naroda.“²¹⁰ Ovo jasno pokazuje da su Malvini/Falklandi važan dio argentinske državne i kulturne svijesti, što je bitan element koji zapadnjačka literatura a ni britanska politika nije uzela u obzir. Jednako tako, britanski narativ o procesu stjecanja neovisnosti od kolonijalnih vlasti u Južnoj Americi ne odražava i južnoameričku perspektivu; malo je poznato kako su se borbe za oslobođenje od kolonijalne vlasti vodile i na jugu, a ne samo na sjeveru Amerika i da „Simon Bolivar nije bio jedini George Washington u Južnoj Americi“²¹¹, piše Zarza. On želi skrenuti pozornost na ekskluzivnost britanskog i sličnih zapadnjačkih narativa koji naglasak stavljaju na događanja u Sjevernoj Americi, zapostavljajući ekvivalentne događaje u Južnoj.

Dok Velika Britanija tvrdi da joj Falklandi pripadaju na osnovi načela poput samoodređenja i suvereniteta, Argentina tvrdi kako je „britanska prisutnost na Falklandima odraz kolonijalnog ponašanja“²¹². Iz ovih različitih shvaćanja proizašao je i vojni sukob 1982., jer je Argentina

²⁰⁹ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 37

²¹⁰ Ibid, str. 39

²¹¹ Ibid, str. 40

²¹² Ibid, str. 42

smatrala kako međunarodna zajednica neće pružiti podršku kolonijalizmu. Zbog niza nesporazuma i krivih tumačenja, potrebno je obnoviti razgovore između dvije strane i poraditi na razumijevanju među njima. Ukoliko obje zemlje nastave tražiti izvršenje vlastitih zahtjeva, ignorirajući drugu stranu, teško će doći do trajnog sporazuma.

6. Jugoslavenska perspektiva

6.1. Međunarodni položaj i diplomatski odnosi sa zaraćenim stranama

Jugoslavija se, nakon rezolucije Informacijskog biroa komunističkih partija i događaja 1948., počela okretati prema Zapadu. Te godine zemlja je zapravo bila isključena iz socijalističke zajednice država te je, sada u „nemilosti“ Istoka, morala pronaći druge načine za vlastiti opstanak i afirmaciju. Politika nesvrstavanja tako je postala, uz socijalizam i samoupravljanje, jednom od glavnih odrednica Jugoslavije i jugoslavenskoga sustava, a Tito (uz Nehrua i Namera) jedan od začetnika Pokreta. Kako joj samo ime kaže, politika nesvrstavanja odbijala je priklanjanje jednome ili drugome bloku u hladnoratovskim uvjetima i zalagala se za jednakost i nemiješanje u tuđe poslove te miroljubivu koegzistenciju.²¹³ Pokret je „promovirao načela suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ne-miješanja u unutarnje prilike bilo koje države ... s ciljem razvijanja prijateljskih odnosa baziranih na poštovanju načela o jednakim pravima i samoodređenju naroda...“²¹⁴, stoji u završnom zapisniku XVI. Konferencije Nesvrstanih u Baliju 2011. godine. Tako su Nesvrstani nastali i s vremenom postali značajni kao treća opcija, kojoj su se uglavnom priklanjale zemlje Trećega svijeta i zemlje u razvoju. Pokret postoji i danas te broji 120 država članica.²¹⁵

Jugoslavija je, kako je ranije spomenuto, jedna od začetnica Pokreta, a Tito je nerijetko s njim povezivan. Stoga ću u ovom poglavlju, govoreći o odnosima Jugoslavije sa zaraćenim zemljama, ujedno govoriti i o odnosima Nesvrstanih sa Argentinom i Velikom Britanijom.

U CIA-inom memorandumu od 2. travnja 1982. za Alexandra Haiga i njegovu misiju u Londonu i Buenos Airesu stoji da će „Argentina vjerojatno iskoristiti svoje veze sa Pokretom

²¹³ Tvrtko JAKOVINA, *Treća strana Hladnog rata*, Zagreb: Fraktura, 2011., str. 32-35

²¹⁴ XVI. Ministarska konferencija i sastanak Pokreta nesvrstanih: Završni akt (Bali, Indonezija: 23-27.5. 2011.) u *Jakarta : Ministarstvo vanjskih poslova Republike Indonezije*, str. 6

²¹⁵ *Ibid*, str. 146-147

nesvrstanih i sa zemljama u razvoju u Ujedinjenim narodima kako bi blokirala britanska nastojanja na kolektivnoj osudi invazije u međunarodnom forumu.“²¹⁶

Argentina se Pokretu priključila 1964. godine najprije u ulozi promatrača, da bi 1973. postala punopravnom članicom.²¹⁷ Iz Pokreta je istupila nakon raspada Sovjetskog Saveza i prestanka Hladnoga rata 1991. jer, prema riječima tadašnjeg ministra vanjskih poslova Guida Di Tella, „nakon smanjenja istočno-zapadnih napetosti, Pokret nesvrstanih nije više imao smisla“²¹⁸. Ipak, prije devet godina, 2006., Argentina se ponovno pridružila Pokretu u ulozi promatrača.

Nakon izbijanja rata za Falklande, Argentina je odlučila prisustvovati sastanku Nesvrstanih u Havani u lipnju 1982., iako je dotad samo pasivno sudjelovala. Ovom prilikom ona je tražila podršku Pokreta u ratu protiv Britanije. S istim ciljem Argentina je prisustvovala i sastanku ministara nesvrstanih zemalja u Nikaragvi krajem iste godine te u ožujku iduće godine na sastanku u New Delhiju.

Argentina je dobila potporu latinoameričkih i ostalih nesvrstanih zemalja za svoju borbu za suverenitet nad Otcima. Međutim, vojna i pomorska prisutnost Velike Britanije na Falklandima zabrinjavala je zemlje koje se nalaze u toj regiji jer takav razvoj događaja pridonosi njezinoj nestabilnosti. Pobjeda Velike Britanije u ratu za Falklande značila je daljnju i ojačanu projekciju britanskog utjecaja na cijelo područje Atlantika. U prilikama hladnoratovske podjeljenosti, ovakva situacija nije odgovarala Nesvrstanima, jer je sada postojala mogućnost da ovo područje postane baza za projekte NATO pakta.

No bez obzira na svu potporu koju je imala, Argentina nije mogla parirati britanskoj diplomaciji: Britanija je dobila potporu zemalja članica Europske zajednice, drugih izvaneuropskih partnera kao što je jordanski kralj Hussein , te od Sjedinjenih Država.

Prvi posjet britanskog premijera (u ovom slučaju premijerke) SFRJ dogodio se u rujnu 1980. godine. *Glasgow Herald* 27. rujna te godine piše kako je “gospođa Thatcher hit u Jugoslaviji”, gdje je između ostalog posjetila Dubrovnik, u kojem je bila “pozdravljena od strane brojnih turista, uključujući i britanske posjetitelje...”.²¹⁹ Razgovori su se uglavnom ticali trgovine,

²¹⁶ CIA-in memorandum ("The Falklands Dispute - An Historical Perspective"), 2.4.1982, *CIA Archive*

²¹⁷ Marcela VALENTE, „Argentina: A Cautious Return to the Non-Aligned Movement“ u *Inter Press Service News Agency*, 8.9.2006.

²¹⁸ Ibid

²¹⁹ „Lady Thatcher a Hit in Yugoslavia“ u *The Glasgow Herald*, 27.9.1980.

ekonomske situacije kako u Jugoslaviji tako i na europskom tržištu općenito, političke međunarodne situacije, događanja u Iranu, Iraku i Afganistanu te zemljama Istočnoga bloka.

Josip Broz Tito preminuo je samo nekoliko mjeseci ranije, 4. svibnja iste godine. Još su se i prije njegove smrti vodile rasprave o tome kako će Jugoslavija izgledati nakon njega. Ustavom iz 1974. odlučeno je da zemljom upravlja Predsjedništvo, u koje ulaze predstavnici svih republika i pokrajina, a Tito je proglašen doživotnim predsjednikom. Nakon njegove smrti, pojedinci su na ovaj položaj dolazili sustavom rotacije; jednom godišnje birao se novi predsjednik Predsjedništva SFRJ.²²⁰

U govoru tijekom večere prvoga dana posjeta Jugoslaviji, britanska premijerka prisjeća se Tita, tvrdeći kako je „predsjednik Tito bio veoma poštovan i cijenjen diljem svijeta, posebice u Velikoj Britaniji. On je za nas bio ne samo simbol Jugoslavije te hrabrosti i ljubavi prema slobodi jugoslavenskoga naroda, nego i neumorne energije i odlučnosti s kojom su, pod njegovim vodstvom, Jugoslaveni izgradili svoju modernu državu“.²²¹ Obje strane su se tijekom pregovora u rujnu 1980. složile da je prijateljstvo između njihovih dvaju država započelo još u Drugom svjetskom ratu, suradnjom između Winstona Churchilla i Josipa Broza Tita. Ovo prijateljstvo „bazirano je na načelima neovisnosti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta, neuplitanja, suradnje i obostrane dobiti“.²²²

Da je Titov pogreb bio i veliki diplomatski i politički događaj pokazuju dokumenti iz britanskih i američkih arhiva, koji daju popise državnika koji će nazočiti pogrebu. Neki od dokumenata čak predviđaju s kojim bi državicima Margaret Thatcher mogla održati kraće sastanke prije i poslije pogreba. Među željenim kandidatima navedeni su predsjednik Sadat i Indira Gandhi.²²³ Dugačak popis nazočnih na Titovu pogrebu svakako pokazuje dosege jugoslavenske diplomacije; među prisutnima su, osim Thatcher, bili i njemački kancelar Schmidt te francuski predsjednik Giscard.²²⁴

Jugoslavija je od sedamdesetih godina ulazila u veliku ekonomsku krizu. Vanjski dug nakon Titove smrti iznosio je gotovo 20 milijardi dolara. U zemlji je nedostajalo deviza, te se zbog nedovoljnog uvoza nafte 1980. osjetila nestašica benzina i drugih naftnih derivata. Nedostajalo

²²⁰ Luka MITROVIĆ: „Jugoslavija – Država za jedno stoljeće, ep. 7“, HRT: 2007.

²²¹ „Premijerkin posjet Jugoslaviji: govor“, pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha Broju 10, 11.9.1980., *The National Archives*

²²² „Zajednička izjava britanske i jugoslavenske vlade nakon razgovora u Beogradu“, Britanska ambasada u Beogradu, 26.9.1980., *The National Archives*

²²³ Pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha Broju 10, 4.5.1980., *The National Archives*

²²⁴ Ibid

je i namirnica poput kave ili deterdženata, koje su Jugoslaveni masovno odlazili kupovati u Austriju i Italiju. Gospodarski rast Vlada je nastojala potaknuti posuđivanjem financijskih sredstava, te su se odvijali dugi pregovori sa stranim bankama. Zapadu je bilo u interesu očuvanje Jugoslavije, koja je služila kao tampon zona između dvaju blokova, pa su zapadne zemlje nastojale Jugoslaviji pomoći raznim olakšicama i odgodama plaćanja.²²⁵

Država je ova sredstva trebala za uvoz napredne tehnologije koja bi zemlju učinila kompetitivnijom na međunarodnom tržištu. Naime, jugoslavenska je ekonomija od šezdesetih godina prolazila određenu decentralizaciju, te su poduzeća imala veći stupanj autonomije. Njihov uspjeh ovisio je, između ostalog, i o uspjehu na međunarodnom tržištu, odnosno o kompetitivnosti i kvaliteti proizvoda koje je poduzeće nudilo.²²⁶ Obzirom da država nije mogla platiti uvoz nove tehnologije kako bi poduzeća poradila na kompetitivnosti, potražnja na zapadnim tržištima za jugoslavenskim proizvodima znatno se smanjila²²⁷. Ovo je bila jedna od glavnih tema razgovora između Veselina Đuranovića, predsjednika Saveznog izvršnog vijeća i Margaret Thatcher prilikom posjeta 1980. godine.

Đuranović je primjetio da je Jugoslavija nekoć izvozila 46 posto prehrambenih proizvoda u Veliku Britaniju, te da je ta brojka nakon britanskog ulaska u Europsku zajednicu pala na svega 3 posto. Thatcher je sugerirala da bi možda „agresivniji marketing i uspostava jugoslavenskog vinskog i prehrambenog središta u Londonu pomogli u povećanju jugoslavenskog izvoza“.²²⁸

Iz ovih razgovora vidljivo je da je 1980. godine Jugoslavija od svih zapadnih zemalja najviše vojne opreme kupovala od Velike Britanije. General Ljubičić požalio se međutim na kašnjenja u isporuci te smanjenje kvalitete robe koja je sve skuplja; Thatcher je obećala ispitati situaciju²²⁹. U svakom slučaju, dogovorena je daljnja suradnja.

Zanimljivi su razgovori o međunarodnoj situaciji, posebice o Sovjetskom Savezu i situaciji u Afganistanu. Thatcher je izrazila „zabrinutost o sljedećoj generaciji sovjetskih vođa ... Vojna snaga Sovjetskog Saveza bila je veća nego ikada prije. Ona se bojala da bi sljedeća generacija mogla ... istu iskoristiti“. General Ljubičić odgovorio je da Rusi, jednako kao i Britanci, drže

²²⁵ Ivo GOLDSTEIN, *Hrvatska 1918.-2008.*, Zagreb: Novi Liber, Europapress holding, 2008., str. 595-596

²²⁶ Ibid, str. 598

²²⁷ Susan L. WOODWARD, *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*, The Brookings Institution Press, 1995., str. 47-48

²²⁸ Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 24.9.1980., *The National Archives*

²²⁹ Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 25.9.1980., *The National Archives*

svoje vojne zapovjednike pod kontrolom. Pokušavši objasniti da i jedna i druga strana pretjeruju u svojim predviđanjima, Đuranović je rekao da se Zapad boji Istoka jednako kao Istok Zapada, a Jugoslavija se, kao nesvrstana zemlja, bojala razvoja događaja između dvaju suprotstavljenih strana. General Ljubičić je, na premijerkinu tvrdnju kako Zapad održava svoje snage zbog obrane, a ne zbog napada kao što to čine Sovjeti, kontrirao rekavši da su Sovjeti imali jednaku predodžbu o Zapadu. „Oni misle da su okruženi zapadnim vojnim bazama“, dodao je.²³⁰ U ovom slučaju Ljubičić je oponirao Thatcher i njenoj hladnoratovskoj retorici, objašnjavajući kako situacija nije crno-bijela te ukazujući na potrebu da se problem sagleda i iz perspektive druge strane. To je bila sposobnost koju ni Zapad ni Istok nisu još imali i iz nedostatka iste proizlašli su brojni sukobi, među njima i eskalacija Falklandskog rata.

Transkript ovog sastanka vrlo je koristan jer pokazuje koliko Zapad uopće nije razumio procese i geopolitičku situaciju u kojoj se nalazio Istok. U jednom trenutku Thatcher je izjavila da joj nije jasno zašto se Sovjetski Savez boji Kine i njezinog približavanja Sjedinjenim Državama.²³¹ Drugim riječima, britanska politika zanemarivala je važnost triangularne diplomacije. Nadalje, Thatcher tvrdi da „ne može vjerovati da Sovjetski Savez misli da će Zapad napasti“, a to objašnjava činjenicom da je „Britanija, na primjer, provela većinu svoje nedavne povijesti na odricanje od svog teritorija. Ali, dok smo mi predavali teritorij, Sovjetski Savez se širio.“²³² Ovaj argument Thatcher vrlo često koristi, smatrajući da to dokazuje sovjetsku agresivnu prirodu. Druga strana mogla bi koristiti sličan argument; primjerice, američku vojnu intervenciju u Vijetnamu i Koreji.

Thatcher je tvrdila da se nadala da će detant uspjeti, ali da je to obostrani proces, koji Sovjetski Savez ne provodi; najbolji primjer za to, rekla je, jesu događanja u Afganistanu te nastavila da „ako jedna zemlja okupira drugu korištenjem vojne sile, onda svijet nije siguran“²³³. Đuranović je objasnio položaj Nesvrstanih: događanja u Kambodži i Afganistanu izazvala su rascjep među članicama Pokreta. Thatcher je na to dodala da, ako Nesvrstani to žele i ostati, onda moraju igrati važnu ulogu u ovim događanjima²³⁴, pozivajući tako Jugoslaviju da se *de facto* svrsta uz Zapad po pitanju Afganistana i osudi sovjetsku intervenciju.

²³⁰ Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 25.9.1980., *The National Archives*

²³¹ Ibid

²³² Ibid

²³³ Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 24.9.1980., *The National Archives*

²³⁴ Ibid

Nakon sovjetske invazije na Afganistan Jugoslavijom se proširila propaganda o mogućem sovjetskom napadu i na Jugoslaviju. Vojni krugovi, s ciljem da pokažu kako je Vlada neučinkovita i da ustav iz 1974. treba mijenjati, vršili su vojni i politički pritisak, tvrdeći da se zemlja treba pripremiti na obranu od mogućeg napada Sovjetskog Saveza.²³⁵ Osim navednih razgovora o prodaji oružja, u transkriptima sastanaka 1980. godine nema daljnjih dokaza o britanskoj asistenciji Jugoslaviji. Do napada ipak nije došlo i uzbuna se pokazala lažnom. Sovjetski Savez takvih planova nije ni imao, a ono što je Zapad smatrao invazijom na Afganistan, za Sovjetski Savez bilo je pružanje tražene pomoći prijateljskoj zemlji.²³⁶

Razgovori između britanske premijerke i jugoslavenskoga vrha u rujnu završili su u prijateljskom tonu, pozivom jugoslavenskim političarima da posjete London.²³⁷ Iako se nisu složili po svim pitanjima, obje strane pokazale su želju za daljnjom suradnjom. Thatcher je, kao snažni zagovaratelj oštrog pristupa u politici prema Sovjetskom Savezu od Nesvrstanih očekivala da odigraju svoju ulogu u tadašnjoj krizi u Afganistanu, dok se Jugoslavija, zauzeta vlastitim problemima, pozivala na načela na kojima je počivao Pokret – nepristajanje uz jednu ili drugu stranu i izbjegavanje glavne ideološko-političke borbe. Ipak, Jugoslavija je prilikom ovih razgovora nastojala, racionaliziranjem situacije, smiriti britanski doživljaj Istoka. Retorika na Zapadu u ovom se periodu ponovno zaoštravala do te mjere da će Reagan uskoro Sovjetski Savez nazvati „carstvom zla“.²³⁸ Ono što je jedna nesvrstana država, kao što je bila Jugoslavija, mogla primijetiti, jeste pretjerivanje s jedne i druge strane i potrebu da se sagledaju obje perspektive. Zapad (ili u ovom smislu Thatcher) na to još nije bio spreman, kako je vidljivo iz razgovora.

²³⁵ Luka MITROVIĆ, „Jugoslavija – Država za jedno stoljeće, ep. 5“, HRT: 2007.

²³⁶ John W. YOUNG, John KENT, *International Relations since 1945: A Global History*, Oxford University Press: 2003, str. 492

²³⁷ „Zajednička izjava britanske i jugoslavenske vlade nakon razgovora u Beogradu“, Britanska ambasada u Beogradu, 26.9.1980., *The National Archives*

²³⁸ Henry KISSINGER, *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, 2000., str. 717

6.2. Jugoslavenski tisak o Margaret Thatcher i ratu za Falklande

Iako su određeni bilateralni odnosi između SFRJ i Velike Britanije postojali, kako je izneseno u prethodnom poglavlju, ti odnosi bili su ograničenoga opsega. Velika Britanija Margaret Thatcher bila je zemlja pod palicom konzervativaca, zemlja liberalne tržišne ekonomije i čvrste antikomunističke politike. Thatcher naglašava da su dobri odnosi uspostavljeni zahvaljujući Titovoj suradnji sa Churchillom u vrijeme Drugog svjetskog rata i njegovoj bogatoj diplomatskoj aktivnosti.

Na novinskim člancima o Margaret Thatcher radila sam s ciljem da dobijem sliku o općoj predodžbi koji su Jugoslaveni imali o Thatcher kao osobi, političarki i predstavnici Velike Britanije te konzervativne politike poznate kao thatcherizam. Falklandski rat ovdje je poslužio kao najreprezentativniji i najsnažniji poduhvat koji je Velika Britanija poduzela u ovom periodu.

Kao što je u početnim poglavljima navedeno, koristila sam novine *Danas*, *Oslobođenje*, *Politika*, *Vjesnik*, *Svijet* i *Nedjeljna Dalmacija*. Kako bih stekla što bolji uvid u način na koji se određene predodžbe mijenjaju kroz vrijeme, koristila sam širok raspon članaka – od onih iz sredine sedamdesetih godina, sve do onih sa kraja osamdesetih. Iako većina članaka piše o njezinim političkim uspjesima, odlukama i stavovima, velik dio tiče se rodne tematike – žena kao premijerka u ono je vrijeme zanimljiva i neobična pojava ne samo u Velikoj Britaniji, nego i u Jugoslaviji. Iz članaka je moguće iščitati niz stereotipa, među kojima su najbrojniji oni rodni, zatim političko-ideološki, kulturni i nacionalni. Kroz pisanje o Velikoj Britaniji i o Margaret Thatcher, jugoslavenski autori zapravo izražavaju i tzv. autopredodžbe – ono što su oni smatrali svojim (i jugoslavenskim karakteristikama), a što se razlikuje od stranog, odnosno u ovom slučaju britanskog. Iako dosta kritični prema Thatcher kao ženi koje ulazi u Falklandski rat samo da bi demonstrirala svoje državničke i liderske sposobnosti te dobila na popularnosti, većina autora podržava njezinu ulogu u međunarodnim odnosima. Velika Britanija, kao najveća suradnica Sjedinjenih Država, u Hladnom je ratu zauzela strog stav prema Istočnom bloku. Pokret nesvrstanih je tolerirala i nastojala na tome da Nesvrstani to i ostanu - odnosno da se ne priklone Sovjetima. Kao što je spomenuto u ranijem poglavlju, Zapad je to činio i raznim financijskim ustupcima – odgodama plaćanja i sličnim pogodnostima nastojalo se pomoći Jugoslaviji da se osovi na noge. Ipak, stav političkog vrha i politički interesi razlikuju se od javnoga mnijenja. Jugoslavenskom narodu ipak je najzanimljivija bila činjenica da je Britanija

1979. dobila prvog ženskog premijera i da je ta ista žena tri godine nakon dolaska na čelo Vlade zaratila u Južnom Atlantiku.

Nedjeljna Dalmacija početkom ožujka 1975. piše da je Margaret Thatcher izabrana za predsjednicu Konzervativne stranke, komentirajući da takav razvoj događaja pokazuje da su „torijevci voljni sve riskirati kako bi vratili staru slavu“. Nazivaju je „zagriženim braniteljem srednje klase“, te se već tada pitaju hoće li Thatcher postati „prva žena sa radnom adresom u Downing Streetu broj 10“.²³⁹

Komentar novinara Vjekoslava Grabarića naslovljen „Dovoljna je jedna Maggie“, sa podnaslovom u obliku retoričkog pitanja: „Imaju li, zapravo, Britanci predsjednicu vlade?“ objavljen je 1981. u tjedniku *Danas*. Ovaj je tekst zanimljiv jer je moguće iščitati različite vrste stereotipa prema Velikoj Britaniji i Thatcher kao premijerki. Nadalje, tekst mnogo govori o autopredodžbama koje su Jugoslaveni (ukoliko se pretpostavi da barem dio čitateljstva dijeli autorove poglede) imali sami o sebi, svome narodu te ekonomskom i društvenom sustavu. Grabarić piše:

„Izgleda da Britanci više i ne primjećuju da imaju ženu predsjednika vlade (...) Kao da se zaboravilo da je takva hereza još samo prije četiri, pet godina na britanskim otocima bila nezamisliva. Zar da u svijetu muškaraca, u stoljetnom Westminsteru gdje su odvajkada neprikosnoveno i suvereno žarili i palili predstavnici „jačeg“ spola, politički vođa postane – žena?!“²⁴⁰

Ovdje do izražaja najviše dolazi stereotip o Britancima kao o narodu koji je iznimno patrijarhalan i za koji je neobično da izabere ženskog predsjednika vlade. Pomalo ironičnim tonom, autor daje naslutiti da su Jugoslaveni drugačiji od njih, ne tako tradicionalni te da žena na položaju premijera u Jugoslaviji ne bi bila ništa neobično.

Kako bi objasnio njezin uspjeh u tako konzervativnoj (prema njegovom mišljenju) zemlji, autor se pita je li ona zapravo žena, obzirom da ima i mnoge „muške“ karakteristike. Piše da je Thatcher „malošto učinila da stvori povoljnu klimu za napredovanje sposobnih kolegica u konzervativnoj vladi... kao da je zapravo uvjerena – 'Britaniji je dovoljna jedna Maggie“.²⁴¹ Konačno, pri kraju članka stoji da „Britanci više i ne primjećuju da u Downing Streetu 10

²³⁹ „Zagriženi branitelj srednje klase“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.

²⁴⁰ „Dovoljna je jedna Maggie“ u *Danas*, 21.4.1981.

²⁴¹ Ibid

stanuje žena koja ih je ukrotila“.²⁴² Tako je činjenica da je Britanija dobila ženskog premijera objašnjena time da se ta žena zapravo ponaša kao muškarac, do te mjere da nitko više ne primjećuje razliku. Britanija i dalje za Jugoslavenone ostaje tipično tradicionalna i patrijarhalna, obzirom da osim Thatcher nema više mjesta za žene u politici.

Godinu dana kasnije, isti tjednik *Danas* pisao je o „koroziji čelične gospe“, čiji je položaj prvi put od dolaska na položaj premijerke ozbiljno na kušnji. „Školji i hridi u južnom Atlantiku na kojima obitava 1800 Škota i 600000 ovaca mogli bi je ... stajati fotelje“²⁴³, piše o sukobu za Falklande, koji su nazvani njezinom „južnom avanturom“²⁴⁴.

Ton članka je ironičan, a rat za Falklande predstavljen je još jednom avanturom britanske premijerke, kojom ona dokazuje da je premijer „s petljom“, iako je „prva žena - predsjednik vlade“. Dolaskom na mjesto premijerke, stoji dalje u članku, Thatcher je „označila raskid s drevnom tradicijom i nanijela zadnji udarac taštini britanskih tradicionalista i zagriženih antifeminista“²⁴⁵. Iz potonjeg proizlazi još jedna autopredodžba, slična onoj iz prethodnog članka – Jugoslaveni smatraju da oni nisu takvi.

O temi Falklandskog rata *Politika* 1982. godine piše da je Thatcher „prije samo dva mjeseca važila za najnepopularnijeg premijera u britanskoj povijesti, da bi u međuvremenu postala 'utjelotvorenje spasiteljice domovine'“²⁴⁶. Ovaj obrat u njejoj popularnosti u Velikoj Britaniji naziva se mitskim, te se govori o stvaranju „kulta Margaret Thatcher“. U brojnim novinskim člancima, pogotovo onima nastalima nakon rata za Falklande, taj se događaj naziva prekretnicom njene karijere. Tako je fokus stavljen na unutarnjopolitičke posljedice rata, odnosno na ono što je Thatcher dobila od pobjede na Falklandima, a ne na sam vojni sukob, njegove uzroke i posljedice te vanjskopolitičku situaciju koja je nastala u trenutku sukoba.

U sarajevskim dnevnim novinama *Oslobođenje* u prosincu 1984. godine piše da je Falklandski rat pokazao da Thatcher „ima više hrabrosti od generala“²⁴⁷. Nadalje, autor navodi da je Thatcher, iako još uvijek vjerni saveznik Sjedinjenih Država, pokazala inicijativu samostalnog djelovanja u hladnoratovskim prilikama. Tome su svjedočili njeni razgovori sa Mihailom Gorbačovim, koji je bio u posjetu Londonu, a to je, piše autor, pokazalo „da je Margaret Thatcher prihvatila nužnost koegzistencije među blokovima kao jedini modus vivendi

²⁴² „Dovoljna je jedna Maggie“ u *Danas*, 21.4.1981.

²⁴³ „Margaret Thatcher: Korozija čelične gospe“ u *Danas*, 20. travnja 1982.

²⁴⁴ Ibid

²⁴⁵ Ibid

²⁴⁶ „Kakva je to žena?“ u *Politika*, travanj 1982.

²⁴⁷ „Čelik ispod pjene“ u *Oslobođenje*, 22.12.1984.

današnjice i sutrašnjice“, a da bi se „njen odnos prema zemljama u razvoju i nesvrstanima mogao ocijeniti tolerantnim i prihvatljivim, mada ne i uvijek objektivnim“²⁴⁸. Ovaj članak, iako nosi pomalo tendenciozan naslov – „Čelik ispod pjene“ – ipak je nešto objektivniji od većine.

U članku je dan pregled političkih poteza Margaret Thatcher, objašnjena pozadina iz koje ona dolazi i ocjenjen njezin (tadašnji) položaj na međunarodnoj pozornici. Autor prepoznaje njezino nastojanje na samostalnom nastupu u rješavanju problema u odnosima sa Istočnim blokom, ali i dalje većinu njenih poteza gleda kroz prizmu želje za dokazivanjem da je Britanija još uvijek dovoljno jaka, ili da je ona, kao žena, više nego sposobna biti na mjestu premijerke. Autor se dotiče i njezinog odnosa sa Nesvrstanima, i piše da je odnos „tolerantan i prihvatljiv, mada ne i uvijek objektivan“²⁴⁹. Kao što je vidljivo iz razgovora između jugoslavenskoga vrha i Thatcher iz 1980. godine, ona je doista imala problema sa razumijevanjem situacije u kojoj se nalazio Istok, zato što je bila čvrsto na strani Zapada i nastupala s tog stajališta. Nesvrstani nisu pripadali ni jednoj ni drugoj strani, i iako je ona to poštivala, ipak se nadala da će ove zemlje u budućnosti „naginjati“ na zapadnu stranu. To se i jeste događalo, primjerice, u ekonomiji, jer se Jugoslavija otvarala prema tržišnoj privredi.

Autor je međutim kritičan prema njezinoj unutarnjoj politici. U članku piše da se Thatcher „energično suprotstavlja socijalističkim idejama, uključivši čak podjelu mlijeka u školama. Zagovornik je klasične buržoaske ekonomske politike, a energični protivnik bilo kakvog državnog uplitanja u privredna pitanja. Inzistira na rigoroznoj monetarnoj politici, ne vodeći računa o položaju radničke klase i njenim teškoćama.“²⁵⁰ Njezina politika doista se činila lošom iz perspektive jedne socijalističke zemlje kakva je bila Jugoslavija, ali i iz perspektive mnogih Britanaca koji su je osjetili na svojoj koži. Ipak, voditi računa o položaju radničke klase za Thatcher je značilo nešto potpuno drugačije nego za Jugoslavena – ona je neprestano naglašavala kako se ljudima treba pomoći da stanu na svoje noge i da svojim radom i sposobnostima zarade za život, a ne da se oslanjaju na državu. Obzirom da se radi o potpuno drugačijem sustavu, nije neobično da je jugoslavenski tisak kritičan prema njenoj unutarnjoj politici.

Od samih članaka ponekad su zanimljiviji njihovi naslovi, koji jasno pokazuju koliko su rodni stereotipi bili jaki kada je riječ o Margaret Thatcher. Neki od njih je i „Premijerkin 'udarac

²⁴⁸ „Čelik ispod pjene“ u *Oslobođenje*, 22.12.1984.

²⁴⁹ Ibid

²⁵⁰ Ibid

torbicom“ iz rujna 1988. u *Vjesniku*²⁵¹. Pišući o odnosima Velike Britanije i Europske zajednice, autor navodi da se za britansku premijerku govori da „ne može proći uz neku instituciju a da je ne udari torbicom“²⁵². Ovo je ujedno opaska ne njezin težak i nepopustljiv karakter, kao i na činjenicu da je žena. *Nedjeljna Dalmacija* više od deset godina ranije također je iskoristila motiv torbice kao klasičnog ženskog atributa – na karikaturi pored podnaslova „Politički pogledi M. Thatcher“ prikazana je premijerka koja se preko leđa (muških) članova svoga kabineta, i sa torbicom u ruci, penje do stolca na kojem piše „šef torijevaca“ (prilog 4).²⁵³

U ženskoj reviji *Svijet* u lipnju 1989. objavljen je članak pod naslovom „Žena koja zaboravlja da je žena“²⁵⁴. Cilj ovoga članka je zabaviti čitateljstvo pa je tekst zbog toga donekle i namjerno iskarikiran. Prevladavaju, naravno, rodni stereotipi.

Bez obzira na sve kritike vezane za političke i ekonomske poteze, pa i njenu nepopustljivu osobnost, većina autora novinskih članaka slaže se u jednom: da je Thatcher korjenito preoblikovala Veliku Britaniju.²⁵⁵ U članku „Odlazak u času slabosti“ rat za Foklande nazvan je „kolektivnom terapijom za sve post-kolonijalne traume“ koja je „Britancima vratila i već pomalo zaboravljeni osjećaj veličine“, a konzervativcima donijela pobjedu na izborima 1983. godine.²⁵⁶

Što se promjena u ekonomiji tiče, autor piše da je Thatcher pomagala privatno poduzetništvo, kompetitivnost, otvorenost i slobodu tržišta. Ona je smatrala „kako država ne treba biti dadilja“ te je zato smanjila porezna davanja, ali i ulogu države. To je mnoge učinilo bogatijima, ali je isto tako one siromašne učinilo još siromašnijima jer se opseg državne zaštite nad njima smanjio. U posljednjem mandatu ponovno se javio stari problem inflacije, a Thatcher je imala problema i u pregovorima sa Europskom zajednicom. Polako je gubila suradnike iz vlastitog kabineta, da bi 1990. odstupila s položaja nakon što nije uspjela osigurati pobjedu u prvom krugu izbora.²⁵⁷ U članku stoji komentar da je to možda bio „neprikladan i nedostojanstven kraj za najdugovječnijeg britanskog premijera ovog stoljeća i za političarku svjetske reputacije, po kojoj je ime dobila i cijela jedna epizoda – tačerizam.“²⁵⁸

²⁵¹ „Premijerkin 'udarac torbicom'“ u *Vjesnik*, 22.9.1988.

²⁵² Ibid.

²⁵³ „Politički pogledi M. Thatcher“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.

²⁵⁴ „Žena koja zaboravlja da je žena“ u *Svijet*, 2.6.1989.

²⁵⁵ „Odlazak u času slabosti“ u *Danas*, 22.11.1990.

²⁵⁶ Ibid.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Ibid.

Konačno, osnovne predodžbe u spomenutim novinama o Margaret Thatcher kroz odabrani vremenski period (1975.-1989.) bitno se ne mijenjaju, nego se samo „ustaljuju” s vremenom – pred kraj njezine karijere uočljivo je da rodni stereotipi više nisu toliko naglašeni jer se javnost navikla na ideju o ženi kao premijerki. Novine na kojima sam radila bile su namijenjene širokom jugoslavenskom čitateljstvu, osim revije *Svijet* koja je namijenjena pretežno ženskoj publici. Iako dosta nepouzdana i subjektivni izvori, novinski članci veoma su korisni za uvid u već ranije spomenute stereotipe koji su ukorijenjeni u društvu i postoje kroz dulji vremenski period, te se prenose kroz generacije. U ovom slučaju su se na primjeru izbora Margaret Thatcher za britansku premijerku i njene politike na tom položaju jasno pokazale određene predodžbe koje je Jugoslavija – ili bar njeno šire čitateljstvo – imalo o sebi i vlastitim razlikama u odnosu na Veliku Britaniju.

7. Zaključak

U posljednjih nekoliko godina niz događaja doveo je Falklandske otoke i stari sukob, koji nije riješen ratom 1982. godine, ponovno u centar zbivanja. Argentinska predsjednica Cristina Kirchner istupila je na jednom od sastanaka Generalnog Vijeća UN-a, kako bi tražila od Ujedinjenog Kraljevstva da ponovno pokrene pregovore o suverenitetu nad Otocima. Argentinska strana je, unatoč sukobu koji je završio prije tridesetak godina, nastavila tvrditi da posjeduje suverena prava nad Falklandima, odnosno kako ih Argentinci nazivaju - Malvinima. Argentina je otvoreno pokazala spremnost na ponovno otvaranje pregovora, ali Ujedinjeno Kraljevstvo nije bilo istoga mišljenja; premijer David Cameron odbio je započeti razgovore i optužio Argentinu za „kolonijalizam“ nad Otocima. Osim toga, autorizirao je slanje britanske mornarice u Južni Atlantik. Ovakav čin argentinska je strana vidjela kao provokaciju.²⁵⁹ Na referendumu u ožujku 2013. godine otočani su potvrdili svoju odlučnost da Falklandi i dalje ostanu jednim od Britanskih prekomorskih teritorija.²⁶⁰

Uvidom u unutarnjopolitičke i vanjskopolitičke prilike jedne i druge strane, pregledom povijesti spora oko Falklandskih otoka i analizom razloga s kojima Argentina i Velika Britanija ulaze u sukob u Južnom Atlantiku, moguće je izdvojiti ključna pitanja oko kojih se dvije zaraćene zemlje ne slažu.

²⁵⁹ Fabian RAIMONDO, „The sovereignty dispute over the Falklands/Malvinas: what role for the UN?“, *Netherlands International Law Review*, LIX, 2012, str. 400

²⁶⁰ „Falklands referendum: Voters choose to remain UK territory“ u *BBC News*, 12.3.2013.

Prije svega, to su razilaženja u tumačenju povijesti spora oko Falklanda odnosno Malvina. Činjenica da se Argentina i Velika Britanija nisu mogle složiti ni oko jednog imena, nego svaka strana koristi svoje, ilustrira koliko daleko ovaj spor seže. Svaka strana ima svoju verziju povijesti otkrića, zauzimanja i naseljavanja ovoga teritorija. U središtu spora jeste problem definiranja uspješne okupacije – obje strane, kao i druge kolonijalne sile, pristajale su na Falklandima i osnivale svoje naseobine, ali pitanje je kada se pristajanje na nekom teritoriju smatra i njegovim zauzimanjem, a kada ne. Argentinska i britanska verzija tu se razilaze jer ono što je uspješna okupacija za Argentinu, nije i za Britaniju – i obrnuto. Argentinci tvrde da Falklandi pripadaju njima, ali ih je Ujedinjeno Kraljevstvo silom preuzelo 1833. godine. Britanci pak tvrde da, iako su se 1766. godine povukli iz ekonomskih razloga, to nije značilo da su napustili koloniju. Uspostava argentinske uprave nakon toga stoga je, za Veliku Britaniju, značila kršenje britanskog teritorijalnog suvereniteta i Britanci su 1833. samo vratili ono što im je po zakonu pripadalo. Ono što je za jednu stranu bilo zakonito, za drugu je bilo protuzakonito jer su obje države istodobno tvrdile suverenitet nad istim teritorijem.

Obje strane imaju argumente u prilog vlastitog prava na suverenitet nad Falklandima. Argentina tvrdi da su Britanci zauzeli Falklande u vrijeme kada Španjolska nije mogla njima efektivno upravljati zbog argentinskog rata za neovisnost koji se tada odvijao. Argentinci također smatraju da britanska okupacija nije bila uspješna. S druge strane, Britanija je svoju vlast bazirala na međunarodnoj doktrini o prijenosu suvereniteta, prema kojoj država stječe stalno vlasništvo nad teritorijem ako ga drži pod svojom okupacijom najmanje 150 godina. Godina 1982. bila je značajna jer je to bila 149. godišnjica britanske kontinuirane vlasti na Otcima; što je značilo da je to ujedno bila i zadnja šansa za Argentinu da ih povрати prije nego trajno postanu britanski.

Argentinska strana krivila je Britaniju za izbijanje sukoba, navodeći da Argentina nije imala izbora jer Britanija nije željela pregovarati. Uvidom u izvorne dokumente očito je da su pregovori postojali, a postali su posebno česti pred sam rat. Dodatno su ih potakla istraživanja iz 1970-ih, kojima je potvrđen visoki ekonomski potencijal Falklanda. Kako se 150. godišnjica britanske okupacije približavala, Argentini je ostajalo sve manje vremena, a Velika Britanija nije bila u poziciji da popusti i preda vlastiti teritorij bez borbe. Iako su se pregovori održavali, oni nisu donosili konkretne rezultate jer ni jedna ni druga strana nije željela pregovarati ključni problem – problem suvereniteta. Razlog tome je to što su – kao što je ranije navedeno – i Velika Britanija i Argentina imale argumente kojima su opravdavale svoj suverenitet i nijedna se nije željela odreći svojih prava. Britanija je ovdje ipak bila u prednosti jer, kada je izbio rat, njoj je

bilo lakše pronaći saveznike i utjecati na Ujedinjene narode. Ona je nastupala s položaja bivše kolonijalne i tadašnje svjetske sile (ako se u obzir uzme dobivena američka podrška), ali ne da bi demonstrirala svoju vojnu moć i da bi (kako se često navodi) Margaret Thatcher osvojila još jedan mandat, nego da bi pritisnula Argentinu da prihvati njezine uvjete. Koristila se podrškom zemalja Europske zajednice i Sjedinjenih Država, te pravom veta u Ujedinjenim narodima kako bi nametnula svoju volju. Treće strane tijekom pregovora u predratnim godinama nije bilo, a Argentina i Britanija nisu bile dovoljno objektivne da bi uvidjele da i jedna i druga imaju pravo na teritorij.

Nadalje, osim što su obje države polagale suverenitet na Falklande, svaka je rat tumačila drugačije. Thatcher je objašnjavala da njezina zemlja brani pravo otočana na samoodređenje, koje je ugroženo argentinskom invazijom. Argentina je, s druge strane, rat koji je izbio (iako Argentinici nisu očekivali izbijanje ratnih sukoba) nazvala ratom protiv britanskog kolonijalizma.

Najneobičniji nesporazum je onaj oko svrhe same invazije. Argentinici se uopće nisu planirali boriti, niti su bili pripremljeni za veću borbu. S druge strane, Britanija je bila uvjerena da je zauzimanje Otoka čin čiste agresije. Argentina je očekivala kratku akciju zauzimanja Otoka, i nije mislila da će Britanija odgovoriti. Samim time ona nije bila vojno spremna za defenzivne akcije. Rat nije iznenadio samo Britance, nego i neke članove u argentinskoj Vladi.²⁶¹ S druge strane, Thatcher je nekoliko puta tijekom razgovora sa europskim i američkim saveznicima rekla da neće tolerirati pokušaje argentinskog teritorijalnog širenja. Bi li do takvih pokušaja došlo može se samo nagađati, jer je Galtieri nakon povlačenja sa Falklanda svrgnut s vlasti. Zapadna strana je, nadalje, bila zabrinuta oko mogućeg sovjetskog angažmana koji je, kako proizlazi iz dokumenata, bio malo vjerojatan. Argentina je bila nesvrstana zemlja i, iako je imala dobre odnose sa Sovjetskim Savezom, nije tražila sovjetsku potporu. Međutim, treba imati na umu da je ovo bio period ponovnog zaoštavanja Hladnoga rata između Istoka i Zapada, i da je sukob na Falklandima stavljen u kontekst tadašnje blokovske podjeljenosti.

Ovim radom nastojala sam, osim suprotstaviti različite perspektive zaraćenih strana, i ispitati popularnu tvrdnju da je Margaret Thatcher zapravo forsirala izbijanje ratnih sukoba jer je znala da joj pobjeda u ratu može pomoći pri dobivanju drugog mandata za sastav Vlade. Iako neki događaji doista upućuju na to: primjerice, potapanje argentinskog broda *General Belgrano* i

²⁶¹ Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: School of Advanced Military Studies, 2010., str. 33

njezina nepopustljivost u pregovorima s Argentinom posredstvom Sjedinjenih Država, ipak je takvo nešto malo vjerojatno. Naime, Velika Britanija je prilikom pregovora održanih u New Yorku krajem veljače 1982., malo više od mjesec dana prije izbijanja sukoba, pristala na povlačenje svoje ratne mornarice s Falklanda. Svrha ovakvog dogovora bila je pokazati stanovnicima Otoka, kao i ostaloj javnosti, da je postojalo povjerenje između Velike Britanije i Argentine i da se ove dvije države nalaze na putu postizanja dogovora.²⁶² Nevjerojatno je da bi Britanija učinila ovakvo nešto ako se zapravo nadala ratnom sukobu.

Thatcher je, kao i Galtieri, bila svjesna toga da će, dođe li do poraza, izgubiti svoj politički položaj. Ipak, nadala se rješavanju spora diplomatskim putem i zato je tražila američku pomoć. Henry Leach, zapovjednik mornarice, uvjerio ju je da može pripremiti potrebne snage u 48 sati i da je pobjeda moguća.²⁶³ Objašnjenje da je premijerka krenula u rat za Falklande samo iz vlastitih interesa i zato da bi osvojila idući mandat čini se manjkavim, prije svega jer ona nije imala tolike ovlasti da o svemu sama odlučuje, nego je morala imati podršku kabineta, mornarice, vojske i javnosti.

Jugoslavenski tisak ovaj rat također promatra kroz prizmu njezine želje da zadrži premijerski položaj. Ipak, više od rata i njene vanjske i unutarnje politike, u jugoslavenskom tisku ipak dominiraju rodni stereotipi – komentira se Thatcher kao prva žena na mjestu britanske premijerke. Opća predodžba o Margaret Thatcher u konzultiranom tisku ipak je pozitivna, ako se sve uzme u obzir. Odnosi između dvaju država bili su dobri, a Thatcher je 1980. godine posjetila Jugoslaviju. Zapadnim je zemljama bilo u interesu da Jugoslavija, kao nesvrstana zemlja, to i ostane, pogotovo u svjetlu događaja u Afganistanu u zimu 1979. godine. Prijateljstvo je, kako obje strane naglašavaju rijekom pregovora 1980., sezalo još u doba Drugog svjetskog rata, kada je nastala suradnja između Josipa Broza Tita i Winstona Churchilla.

Sam rat za Falklande ipak u Jugoslaviji nije imao većeg odjeka. Čini se da je ovaj događaj bio zanimljiv samo na informativnoj razini, i da je smatran sukobom između bivše kolonijalne sile i argentinskog diktatora koji je, eto, odlučio povratiti argentinski suverenitet nad Otocima. Time se slika o sukobu iz jugoslavenskog tiska poklapa s onom koja je prevladavala i u većini drugih

²⁶² Snimka razgovora ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (tajni sastanak Ridley-Cavandoli u Ženevi), 10.9.1980., *The National Archives*

²⁶³ Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 174

država, a prevladava i danas – rat se činio nepotrebnim i smješnim obzirom da na Falklandima živi „1800 Škota i 600000 ovaca“.²⁶⁴

Uvidom u izvore i u razloge jedne i druge strane jasno je da je sukob značio puno više od toga. Problem leži u tome što ni Argentina ni Velika Britanija, a još manje druge države, nisu do 1982. godine osvjestile dubinu spora oko Otoka i njegovu kompleksnost. Da bi problem bio riješen, potrebno je najprije naći način kako definirati kome Otoki pripadaju i čiji suverenitet ima veću „težinu“. Ovaj spor ne bi postojao da su dvije države o njemu razgovarale puno ranije, nakon britanske okupacije 1833. godine. Vremenski period koji je protekao od tog događaja do danas učinio je problem puno težim. Argentina je 1982. godine, smatrajući da Sjedinjene Države neće stati na stranu Velike Britanije, niti da će se Britanija upuštati u vojni sukob, pokušale dotadašnji *status quo* riješiti zauzimanjem Otoka i dovesti Britaniju pred gotov čin. Situacija nije dobro procijenjena i došlo je do neočekivanog rata. U zadnjih nekoliko godina pitanje suvereniteta nad Falklandima ponovno se postavlja u Ujedinjenim narodima. Rat dakle nije riješio problem, nego je samo odgodio njegovo rješavanje i produbio neprijateljstvo između dvaju država.

Je li danas, nešto više od trideset godina nakon Falklandskog rata, prošlo dovoljno vremena za Argentinu i Veliku Britaniju da započnu konstruktivne razgovore? Obje će strane ovoga puta morati prihvatiti sudjelovanje trećega tijela u rješavanju spora, jer se pokazalo da je bilateralnim razgovorima teško pronaći prostor za kompromis.

²⁶⁴ „Margaret Thatcher: Korozija čelične gospe“ u *Danas*, 20.4.1982.

8. Bibliografija i izvori

a. Memoari

THATCHER, Margaret. *The Downing Street Years*. London: Harper Collins Publishers, 1995.

b. Knjige

BECKETT, Claire. *Thatcher*. London, 2006.

BROWN, Seyom. *The Faces of Power*. US: Columbia University Press, 1994.

CALVOCORESSI, Peter. *Svjetska politika nakon 1945*. Zagreb: Globus, 2003.

GOLDSTEIN, Ivo. *Hrvatska 1918.-2008*. Zagreb: Novi Liber, Europapress holding, 2008.

HARRIS, Robin. *Not for Turning: the Life of Margaret Thatcher*. London: Transworld Publishers, 2013.

JAKOVINA, Tvrtko *Treća strana Hladnog rata*, Zagreb: Fraktura, 2011., str. 32-35

KISSINGER, Henry. *Diplomacija*. Zagreb: Golden marketing, 2000.

SELLERS, Charles, MAY, Henry, MCMILLAN, Neil R. *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb, 1996.

WESTAD, Odd Arne. *Globalni Hladni rat*. Zagreb, 2009.

WOODWARD, Susan L. *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*. The Brookings Institution Press, 1995.

YOUNG, John W., JOHN KENT. *International Relations since 1945: A Global History*. Oxford University Press: 2003.

ZARZA, Leonardo Arcadio. *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010.

ZINN, Howard. *Narodna povijest SAD-a*. Zagreb: VBZ, 2012.

c. Članci

CLARKE, Peter, „Margaret Thatcher's place in history: two views“ u *Journal of the History of Economic Thought*, Vol. 24, No. 3, 2002.

ARQUILLA, John, MARIA MOYANO RASMUSSEN, „The Origins Of The South Atlantic War“ u *Journal of Latin American Studies* Vol. 33, Br. 4 (2001), str. 739-742

LOCHERY, Neill, „Debunking the Myths: Margaret Thatcher, the Foreign Office and Israel, 1979-1990“ u *Diplomacy and Statecraft*, 21 (2010), str. 690-706

O'SULLIVAN, John, „Margaret Thatcher's Legacy of Freedom“ u *USA Today Magazine*, March 2009, 22-25

BRAIZER, Rodney, „The Downfall of Margaret Thatcher“ u *The Modern Law Review*, Vol. 54, No. 4, July 1991, 471-491

BELLOT, Andrea Roxana, „The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict“, Australian Studies Centre, Universitat de Barcelona u *Coolabah*, No. 10, 2013

ROGERS, Paul, „A Necessary War?“, University of Bradford u *Political Studies Review*, Vol. 5. 2007, 25-31

CORBACHO, Alejandro Luis. „Predicting the Probability of War During Brinkmanship Crises: The Beagle and the Malvinas Conflicts“, Universidad del CEMA (Argentina) u *Documento de Trabajo* No. 244, 9/ 2003

EHRMANTRAUT, Paola, „Aftermath of Violence: Coming to Terms with the Legacy of the Malvinas/Falklands War (1982)“, University of Arizona u *Arizona Journal of Hispanic Cultural Studies*, Vol. 15, 2011, str. 95-106

RAIMONDO, Fabian, „The sovereignty dispute over the Falklands/Malvinas: what role for the UN?“, u *Netherlands International Law Review*, LIX, 2012, str. 399-423

DALLANEGRA PEDRAZA, Salvador Luis. „Sudjelovanje Latinoameričkih i Karipskih država u Pokretu nesvrstanih“ u *The Non Aligned World*, Vol. 2, No. 2, New Delhi: 1984. (preuzeto sa: <http://luisdallanegra.bravehost.com>)

d. Izvori

THATCHER, Margaret, „Ronald Reagan: The Greatness of his Achievements“ u *Vital Speeches of the Day*, Vol 64, No. 8, 1.2.1998. (preuzeto sa: ebscohost.com, 28.12.2013.)

XVI. Ministarska konferencija i sastanak Pokreta nesvrstanih: Završni akt, Bali, Indonezija: 23-27.5. 2011. u *Jakarta : Ministarstvo vanjskih poslova Republike Indonezije* (preuzeto sa: www.kemlu.go.id, 19.3.2015.)

Preuzeto sa margaretthatcher.org (Margaret Thatcher Foundation website):

THATCHER, Margaret, „What's Wrong with Politics?“ (govor u sjedištu Konzervativne stranke), 11.10.1968. (preuzeto 20.12.2013.)

THATCHER, Margaret, „The Lady's Not for Turning“ (govor na konferenciji Konzervativne stranke), 10.10.1980. (preuzeto 20.12.2013.)

THATCHER, Margaret, „My Kind of Tory Party“ u *Daily Telegraph*, 30.1.1975.

THATCHER, Margaret – Kurt WALDHEIM sastanak (transkript razgovora), 12.7.1979., *The National Archives* (preuzeto 20.12.2013.)

Zabilješka sastanka između premijerke i predsjednika Sjedinjenih Država, Jimmyja Cartera, u Bijeloj kući, 17.12.1979., dio I-IV, *The National Archives* (preuzeto 20.12.2013.)

„Vanjska politika SAD-a: uključenost zemalja saveznica“ (telegram iz Washingtona za Ured za vanjske poslove i poslove Commonwealtha²⁶⁵), 28.1.1980., *The National Archives* (preuzeto 20.12.2013.)

Pismo Jimmyja Cartera Margaret Thatcher, 9.5.1979., *Thatcher MSS (Churchill Archive Centre)* (preuzeto 20.12.2013.)

Pismo Margaret Thatcher za Jimmyja Cartera, 17.5.1979., *The National Archives* (preuzeto 20.12.2013.)

„Istočno-zapadni odnosi u svjetlu događanja u Afganistanu“, Ured za vanjske poslove i poslove Commonwealtha, London: 2.5.1980., *The National Archives*, (preuzeto 20.12.2013.)

Zajednička press konferencija sa zapadnonjemačkim kancelarom Helmutom Schmidtom (javna izjava), 31.10.1979., *Thatcher Archive*, (preuzeto 20.12.2013.)

Transkript intervjua „Woman to Woman“ za *Televiziju Yorkshire*, 2.10.1985 (preuzeto sa: margaretthatcher.org, 11.1.2015.)

Falklandski rat

Snimka razgovora ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (tajni sastanak Ridley-Cavandoli u Ženevi), 10.9.1980., *The National Archives*, (preuzeto 21.1.2015.)

Carringtonov izvještaj M. Thatcher ("Falkland Islands"), 13.3.1981., *The National Archives*, (preuzeto 20.1.2015.)

Razgovori ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (prvi dio), New York, 26.2.1982., *The National Archives*, (preuzeto 20.1.2015.)

Razgovori ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (drugi dio), New York, 26.2.1982., *The National Archives*, (preuzeto 20.1.2015.)

Reaganov telegram Margaret Thatcher, 1.4.1982., *Reagan Library: NSA Head of State File* (preuzeto 28.12.2013.)

CIA-in memorandum ("The Falklands Dispute - An Historical Perspective"), 2.4.1982., *CIA Archive* (preuzeto 21.1.2015.)

CIA-in memorandum ("Falkland Islands Situation Report #1"), 2.4.1982., *CIA Archive* (preuzeto 21.1.2015.)

Caseyjev memorandum za Haiga ("Quick Intelligence Assessment on Falklands Affairs"), 2.4.1982., *CIA Archive* (preuzeto 21.1.2015.)

Snimka telefonskog razgovora na broju 10 (M. Thatcher - Mitterrand), 3.4.1982., *The National Archives* (preuzeto 22.1.2015.)

Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1. travnja do 25. lipnja 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003. (preuzeto 28.12.2013.)

Snimka telefonskog razgovora na broju 10 (M. Thatcher – guverner Falklanda Rex Hunt – načelnik Norman - načelnik Nott), 5.4.1982., *The National Archives* (preuzeto 22.1.2015.)

Snimka razgovora na broju 10 (M. Thatcher - Haig) [razgovor održan prije večere], 8.4.1982., *The National Archives* (preuzeto 22.1.2015.)

Snimka razgovora na broju 10 (M. Thatcher - Haig) [razgovor za vrijeme večere], 8.4.1982., *The National Archives* (preuzeto 22.1.2015.)

Snimka razgovora sa broja 10 (M. Thatcher – Whitelaw – Pym – Nott), 17.4.1982., *The National Archives* (preuzeto 20.1.2015.)

Noottova obavijest (Ponovno zauzimanje Južne Georgije) 25.4.1982., *Thatcher MSS* (preuzeto 20.1.2015.)

Reaganovo pismo M. Thatcher, 29.4.1982., *Thatcher MSS* (preuzeto 20.1.2015.)

Poruka Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha britanskim ambasadama (Potapanje Belgrana), 4.5.1982., *The National Archives* (preuzeto 17.2.2015.)

Pismo Margaret Thatcher vijećniku Sheffielda I.L. Podmoreu, 10.5.1982., *Thatcher MSS Archive* (preuzeto 17.2.2015.)

Telegram jordanskog kralja Husseina za M. Thatcher, 20.5.1982., *Thatcher MSS* (preuzeto 6.3.2015.)

CIA-in izvještaj ("UK - Argentina: Moguća britanska strategija"), 24.5.1982., *CIA Records Search Tool (the "CREST database") at National Archives II in College Park*, preuzeto 21.1.2015.

Poruka M. Thatcher za predsjednika Mitterranda, 30.5.1982., *The National Archives* (preuzeto 21.1.2015.)

Snimka telefonskog razgovora sa broja 10 (M. Thatcher – Reagan), 31.5.1982., *The National Archives* (preuzeto 21.1.2015.)

Telegram M. Thatcher za Galtierija (Nadolazeća bitka za Port Stanley), 3.6.1982., *The National Archives* (preuzeto 21.1.2015.)

Poruka vrhovnog generala Moorea (predaja argentinskih snaga u Port Stanleyju) 14.6.1982., *The National Archives*, (preuzeto 21.1.2015.)

Odnosi s Jugoslavijom

Pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha Broju 10, 4.5.1980., *The National Archives*

Tekst govora premijera Đuranovića na večeri sa Margaret Thatcher, 24.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

„Premijerkin posjet Jugoslaviji: govor“, pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha uredu na 10 Downing Street, 11.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

„Premijerkin posjet Jugoslaviji: prodaja oružja“, pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha uredu na 10 Downing Street, 19.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 24.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 25.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

„Zajednička izjava britanske i jugoslavenske vlade nakon razgovora u Beogradu“, Britanska ambasada u Beogradu, 26.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

Poruka Margaret Thatcher jugoslavenskoj predsjednici Planinc, 14.5.1982., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

Pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha Broju 10, 4.5.1980., *The National Archives* (preuzeto 8.3.2015. sa margaretthatcher.org)

Jugoslavenski tisak (preuzet iz Hrvatskog Državnog Arhiva, Zagreb, kolovoz 2014.)

„Politički pogledi Margaret Thatcher“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2. ožujka 1975.

„Dovoljna je jedna Maggie“ u *Danas*, 21.4.1981.

„Margaret Thatcher: Korozija čelične gospe“ u *Danas*, 20. travnja 1982.

„Kakva je to žena?“ u *Politika*, travanj 1982.

„Premijerkin 'udarac torbicom“ u *Vjesnik*, 22.9.1988.

„Politički pogledi M. Thatcher“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.

„Čelik ispod pjene“ u *Oslobođenje*, 22.12.1984

„Žena koja zaboravlja da je žena“ u *Svijet*, 2.6.1989.

„Odlazak u času slabosti“ u *Danas*, 22.11.1990.

Internetski izvori

CHAPMAN, SEAMARK, GREENWOOD, OSBORNE, REILLY. „The flames of hatred: 30 years of loathing for Baroness Thatcher explodes in celebrations of her death. Will funeral now be targeted?“ u *Daily Mail*, 9.4.2013. (preuzeto 29.12.2013. sa www.dailymail.co.uk)

BLITZER, Jonathan. „No Man Is an Island“ u *The Nation*, siječanj 2013 (preuzeto 28.12.2013. sa jstor.org.)

ADAMS, Becket. „16 najboljih citata Margaret Thatcher“ u *The Blaze*, 8.4.2013. (preuzeto sa: <http://www.theblaze.com>, 29.12.2013.)

YOUNGE, Gary. „Kako je Margaret Thatcher to učinila?“ u *The Nation*, 29.4.2013. (preuzeto sa margaretthatcher.org, 30.12.2013.)

MAGUIRE, Kevin. „David Cameron je otrovna ostavština Margaret Thatcher“ u *The Mirror*, 15.4.2015, (preuzeto 21.1.2015. sa www.themirror.co.uk)

GREENSLADE, Roy. „Nova Britanija, novi tip novina“ u *The Guardian*, 25.2.2002 (preuzeto 17.2.2015. sa www.theguardian.com)

PALOKAJ, Augustin. „Umrla Margaret Thatcher“ u *Jutarnji list*, 8.4.2013. (preuzeto 23.12.2013. sa www.jutarnji.hr)

VALENTE, Marcela. „Argentina: Oprezan povratak Pokretu nesvrstanih“ u *Inter Press Service News Agency*, 8.9.2006. (preuzeto 6.3.2015. sa www.ipsnews.net)

„Komentar: Peru se našao usred Falklandskog/Malvisknog sukoba“ u *COHA (Council on Hemispheric Affairs)*, 29.4.2012. (preuzeto 17.2.2015. sa <http://www.coha.org>)

„What is Thatcherism?“ u *BBC News*, 10.4.2013. (preuzeto sa: bbc.co.uk, 30.12.2013.)

„Falklands referendum: Voters choose to remain UK territory“ u *BBC News*, 12.3.2013. (preuzeto sa bbc.co.uk, 19.3.2015.)

„Gospođa Thatcher hit u Jugoslaviji“ u *The Glasgow Herald*, 27.9.1980. (preuzeto 6.3.2015. sa news.google.com)

„Biografija Margaret Thatcher“ u *Fondacija Margaret Thatcher* (preuzeto 28.12.2013. sa: margaretthatcher.org)

„Ciljevi Fondacije Margaret Thatcher“ (preuzeto sa margaretthatcher.org, 9.1.2015.)

e. Video i prilozi

PECK, D., LAWRIE, B. „Epizoda broj 7: Falklandski rat“ u *Bojišnice 20. stoljeća* (predstavljaju Peter i Dan Snow), BBC: 2007 (preuzeto sa: www.youtube.com, 17.2.2015.)

HASTINGS, Max. „Falklandska ostavština“, Produkcija BBC-ja: 2012. (preuzeto sa: www.youtube.com)

MITROVIĆ, Luka. „Jugoslavija – Država za jedno stoljeće, ep. 7“, HRT: 2007. (preuzeto 8.3.2015. sa youtube.com)

Geografski položaj i izgled Falklandskih otoka (izvor: „The Falkland Islands“ u University of Texas at Austin, www.lib.utexas.edu, 17.2.2015.)

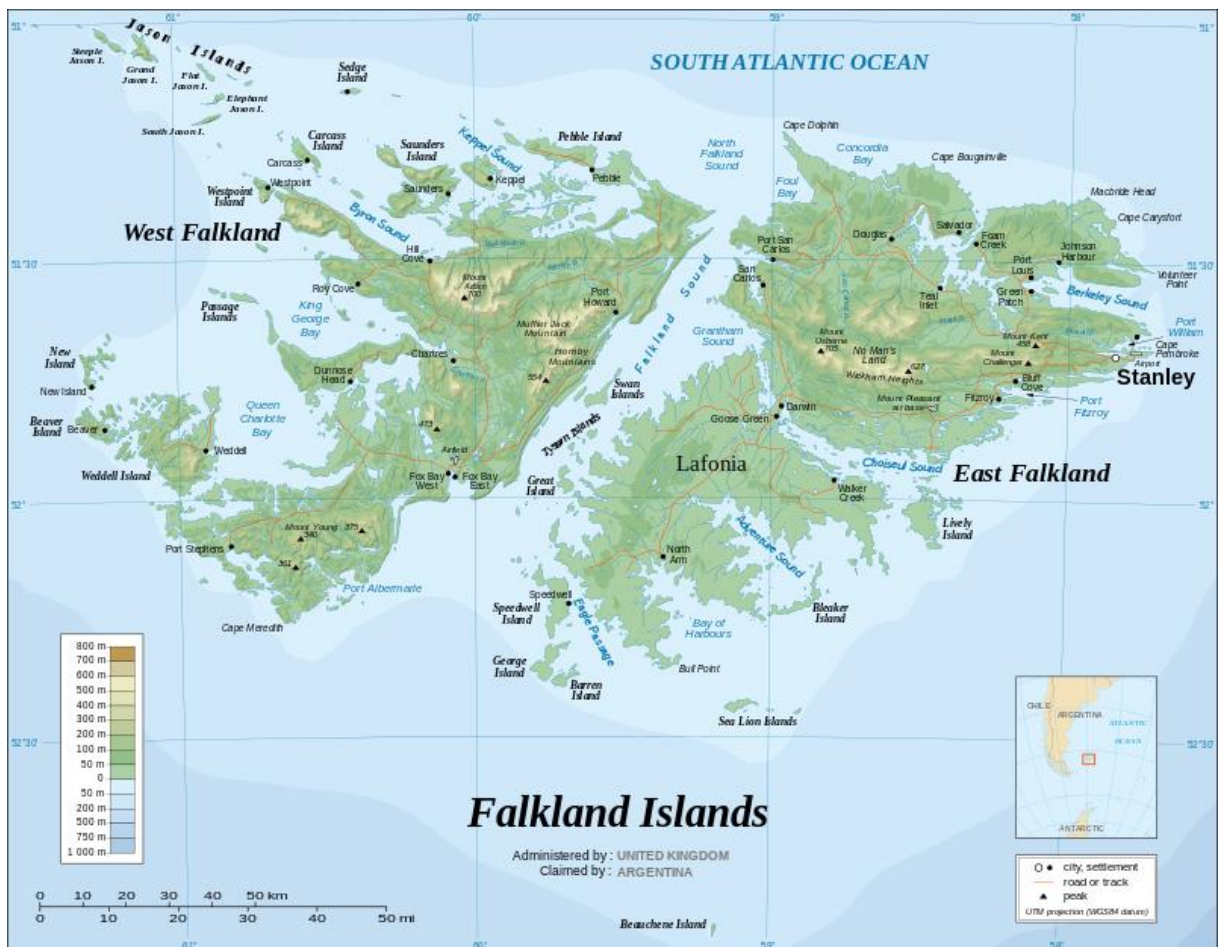
Kretanje britanskih i argentinskih snaga (izvor: „The Falklands Campaign: Distances of Bases“ u United States Military Academy (www.usma.edu, 17.2.2015.)

Naslovnica novina *The Sun* 4. svibnja 1982. (izvor: *The Sun*, 17.2.2015.)

Karikatura uz podnaslov „Politički pogledi M. Thatcher“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.

9. Prilozi

Prilog 1

Geografski položaj i izgled Falklandskih otoka (izvor: „The Falkland Islands“ u University of Texas at Austin, www.lib.utexas.edu, 17.2.2015.)

Prilog 2

Kretanje britanskih i argentinskih snaga (izvor: „The Falklands Campaign: Distances of Bases“ u United States Military Academy, www.usma.edu, 17.2.2015.)

THE Sun

THURSDAY FEBRUARY 4 1982

QE2 IS SET TO SAIL FOR WAR

We told you first

GOTCHA

Our lads sink gunboat and hole cruiser

SUNK The Royal Navy's HMS Sheffield (D80) was hit by a missile from the Argentine cruiser General Belgrano and sank on 25 May 1982.

CRIPPED The Argentine cruiser General Belgrano was hit by a missile from HMS Sheffield and was crippled.

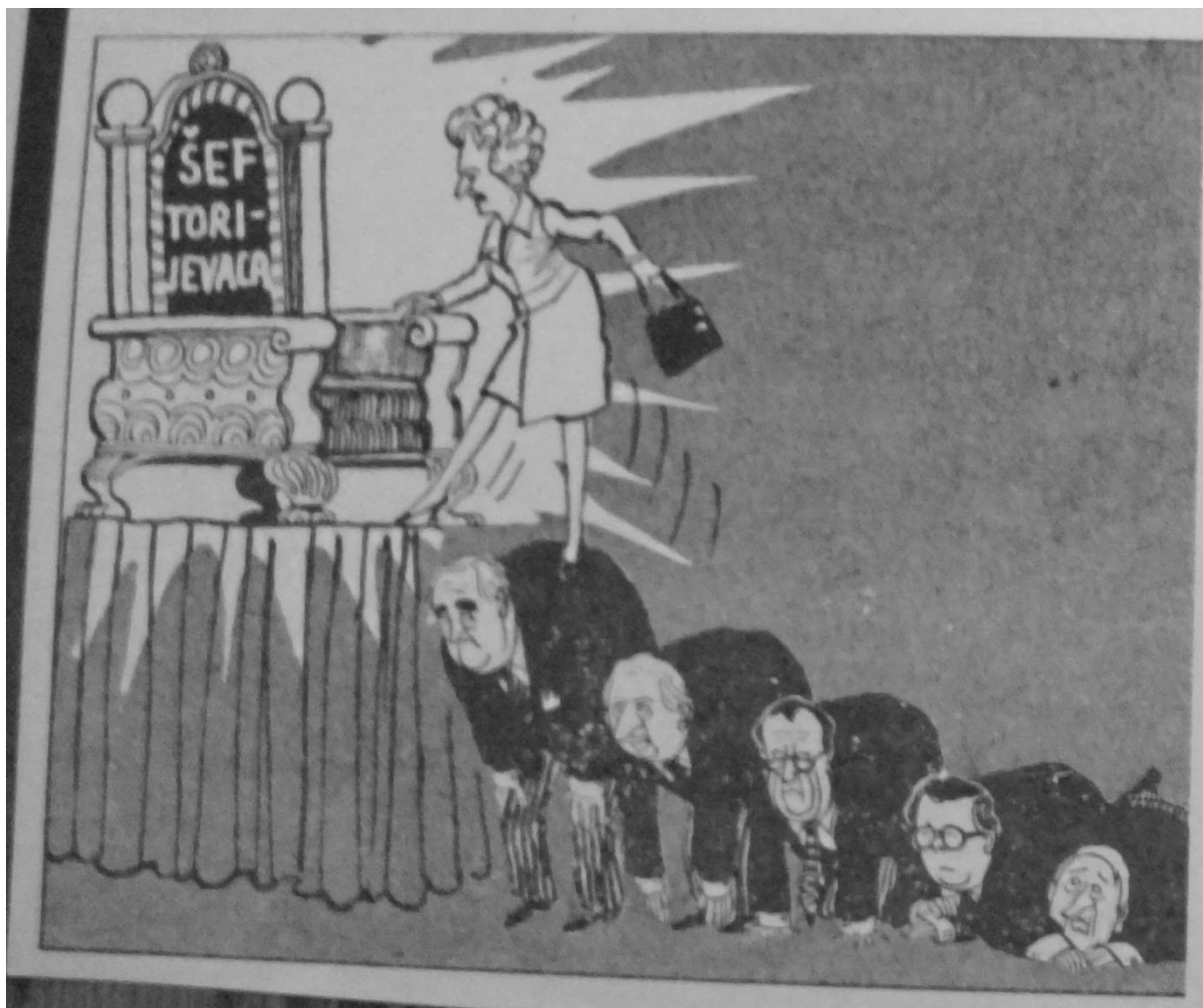
UNION BOYCOTTS WAR

BATTLE FOR THE ISLAND

£50,000 BINGO! Today's lucky numbers are on Page 20

Naslovnica novina *The Sun* 4. svibnja 1982. (izvor: *The Sun*, 17.2.2015.)

Prilog 4

Karikatura uz podnaslov „Politički pogledi M. Thatcher“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.